JOHN DOS PASSOS

42 PARALELA

HKN

BIBLIOTEKA ODABRANIH ROMANA
IZ SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI

KNJIGA 6.

UREDNIK LJUBO WIESNER

JOHN DOS PASSOS

42. PARALELA

II. DIO

IZDANJE
HRVATSKE KNJIŽEVNE NAKLADE
ZAGREB, MASARYKOVA ULICA 19

1939

S ENGLESKOGA PREVEO ISO VELIKANOVIĆ

(Prijevod po Tauchnitzovu izdanju. Prama originalu izostavlja se u nekim glavama interpukcija, započinju se rečenice s malim slovima i dr.)

JOHN DOS PASSOS

42. PARALELA

Zgb 18/I. 41.

KAMERNO OKO (17)

Onoga proljeća kad si s visine s prozora na stražnjem najvišem katu u kući visoko nad brijestovima mogao vidjeti Halleyevu repaticu reče mr. Greenleaf ja sam morao na pouku o potvrdi da budem potvrđen dok dođe biskup a kad smo se iza toga odvezli čamcem rekoh Skinnyju ne ću da budem potvrđen jer ja vjerujem u taborovanje pod vedrim nebom i u vožnju čamcem i u Halleyevu repaticu i u svemir i u šum kako je kiša lupala po šatoru po noći smo obojica čitali »The Hound of Baskervilles« i objesili meso na drvo a pas ga valjda nanjušio jer je vazda švrljao oko nas i nešto strahovito urlao i mi se jako plašili (ali ja to nisam rekao ja nisam znao šta sam rekao).

I ne u crkvu i Skinny reče ako nisam kršten ne mogu biti potvrđen te sam otišao i rekao mr. Greenleafu a on pogledao vrlo hladno i rekao da i ne treba više da idem na pouku o potvrdi i iza toga sam morao u crkvu no mogao sam u koju hoću pa sam ponekad odlazio u kongregacionu crkvu a ponekad u episkopalnu a one nedjelje kad je došao biskup nisi više vidio

Halleyevu repaticu i vidio sam kako su drugi potvrđivani i to je trajalo satima jer je bilo mnogo malih djevojčica koje su također potvrđivane i jedino si čuo kako mumljaju mumljaju . . . to tvoje dijete mumlja to tvoje dijete i ja bih volio znati hoću li još biti živ dok opet dođe Halleyeva repatica.

KOLO NOVOSTI XIII

Bio sam pred narodnom palačom kad se je otpočela pucnjava. Pretrčao sam Plazu s drugim tisućama ljudi žena i djece što su jurili i rpimice popadali u bijegu

Nađene Nove Visoke Gore

Oh, na indijski otok izbačen Jim O'Shea
I kosu mu svikolici urođenici
Irski mu smiješak zavoljeli svi

LUDNICA U UMJETNOSTI

banditi se udomaćili u divljem kraju

Washington drži da je nesretan nelogičan i neprirodan izbor generala Huerte za privremenoga meksičkoga predsjednika kao nasljednika zbačenomu predsjedniku Franciscu I Maderu

3 BJEŽE IZ GRADA BOJE SE SPLETKE

bio je u hotelski šećer nasuo pijeska pisac veli došao je u Ameriku kao prognanik i našao samu prljavštinu

Lung Yu Bivša Carica Kineska Umire u Zabranjenom Gradu

Prstenje ćeš nosit na prstićima
Na nožnim prstima praporce
I jahat ćeš na slonovima
Moja divlja irska ružice
Hodi k svom nabobu a na svetog ćeš
Patricka ti
Biti gospođa Rumble Bumble Jumble
Jinjiboo Jay O'Shea

što nisu pri organizaciji republike marili za niže slojeve prouzročit će možda nov ustanak

600 AMERIKANACA BJEŽI IZ GLAVNOGA GRADA

La cucaracha la cucaracha
Ya no quiere caminar
Porque no tiene
porque no tiene
Marijuana que fumar.

ELEANOR STODDARD

Dok je bila mala, mrzila je sve. Mrzila je oca, krupna crvenokosa čovjeka, koji je zaudarao na zaliske i na bljutavi lulski duhan. Radio je u klaoničkoj poslovnici i dolazio kući s klaoničkim zadahom na odjeći, i pripovijedao krvave šale o klaoničkim ovcama i volovima i svinjama i ljudima. Eleanora je mrzila zadahe i pogled na krv. Noću je običavala sanjati da živi sama s materom u velikoj, čistoj bijeloj kući u Oak Parku, zimi, kad je snijeg pao po zemlji, a ona prostrla bijeli, laneni stolnjak sa sjajnim, bi-

jelim srebrom, i stavila bijelo cvijeće i bijelu piletinu pred mater, koja je bila otmena dama u haljini od bijela brokata, ali odjednom se javila na stolu sitna crvena mrljica, i rasla te rasla, i mati se uzalud razmahivala rukama, i ona nastojala da je izbriše, no mrljica narasla do krvave mrlje, pa se rasplinula u krvavu mrljetinu, koja se raširila po stolnjaku, i ona se probudila iz te more, njušeći klaonički zadah i vrišteći.

Kad joj je u višoj školi bilo šesnaest godina, zaklele se između sebe ona i djevojčica po imenu Isabella, da će se ubiti, ako ih ikada dodirne koji mladić. No te se jeseni djevojčica poslije skerletne groznice razboljela od upale pluća i umrla.

Eleanora je bila sama kao i u svojim snima.

Jedina osoba, koju je još voljela Eleanora, bila je miss Oliphant, engleska učiteljica njena. Miss Oliphant je bila rodom iz Engleske. Roditelji su joj došli u Chicago, kad je njoj bilo deset godina. Jako se oduševljavala za engleski jezik i trudila se da bi njene učenice izgovarale široko »a«, i mislila da ima pravo na neki autoritet u stvarima, koje se tiču engleske književnosti, jer je bila u dalekom srodstvu s nekom mrs. Oliphant, koja je sredinom devetnaestoga stoljeća bila engleska literarna dama te je onako krasno pisala o Firenzi. Tako je svoje nadobudnije učenice, one, koje su se činile da su od zgod-

nijih roditelja, pozivala prigodice na čaj u svoj mali stan, gdje je živjela sama samcata sa sanljivom plavom perzijskom mačkom i sa zimovkom, i pripovijedala im o Goldsmithu, i o jezgrovitim rečenicama dr. Johnsona, i o Keatsu i o »cor cordium«, i kako je strahovito, što je on umro tako mlad, i o Tennysonu, i kako je surov bio sa ženama, i kako se mijenja straža u Whitehallu, i o vinogradu, što je zasadio Henrik VIII. u Hampton Hallu, i o nesretnoj škotskoj kraljici Mariji. Roditelji miss Oliphantove bili su katolici te su držali Stuarte za zakonite nasljednike britanskoga prijestola, i držali su vinske čaše nad vrčem s vodom, kad su pili u kraljevo zdravlje. Sve je to jako zaokupljalo dječake i djevojčice, osobito Eleanoru i Isabellu, i miss Oliphant im je davala dobre ocjene za sastavke i bodrila ih neka čitaju. Eleanora ju je jako voljela i bila jako pažljiva u razredu. Prolazila ju je jeza, kad samo čuje kako miss Oliphant izgovara rečenicu, kao što je: Veliki spomenici engleske proze, ili: Mali prinčevi u Toweru, ili: Sveti Đuro, ili: Vesela Engleska. Kad je umrla Isabella, bila je miss Oliphant tako ljubezna te ju samu pozivala na čaj i govorila joj neka čita »Adonaisa«, dok se vrati kući, ali ona joj ga ne može čitati, jer zna da bi klonula, kad bi ga čitala. Onda je pripovijedala o svojoj najboljoj prijateljici, dok je još bila djevojčica, a to je bila Irkinja djevojčica crvene kose i

jasnog, toplog, bijelog teinta, kao Crown Darby, draga moja, i kako je otputovala u Indiju i umrla od groznice, i kako je miss Oliphant mislila da ne će nipošto preživjeti svoj jad, i kako je pronađen Crown Darby, i pronalazač potrošio svoj posljednji penny, izrađujući formulu za taj divni porculan, i za posljednju mu ingredijenciju trebalo malo zlata, i skapavali su od glada, i ništa nije bilo preostalo osim vjenčanoga prstena ženina, i kako su u peći održavali vatru svojim stolicama i stolovima, i naposljetku on stvorio taj divni porculan, kojim se kraljevska porodica jedino služi.

Miss Oliphant nagovori Eleanoru da stupi u umjetničku školu. Po zidovima su joj bile reprodukcije Rossettijevih i Burne Jonesovih slika, i pripovijedala je Eleanori o prerafaelitskom bratstvu, ulila joj čuvstvo da je umjetnost nešto bijelo kao bjelokost, i vrlo čisto i plemenito i daleko i žalostivo, baš kako je ona i željela da bi bilo.

Kad joj je mati umrla od perniciozne anemije, bila je Eleanora tanka djevojka od osamnaest godina, koja je po danu radila u čipkarskoj radnji u Loopu, a naveče učila u umjetničkoj školi umjetni obrt. Poslije sahrane se vratila kući, spakovala svoje stvari i preselila se u Moody House. Nije gotovo ni odlazila k ocu. On bi je ponekad zovnuo na telefon, no ona se, kad je god mogla, klonila da mu se javi. Željela je da ga sasvim zaboravi.

U čipkarskoj su je radnji voljeli, jer je bila uljuđena i donosila je tomu mjestu neki neopisivi dah otmenosti, kako je to nazivala stara mrs. Lang, vlasnica toga dućana, no plaćalo joj se samo deset dolara na nedjelju, a od toga je pet dolara odlazilo za stan i jelo. Nije jela mnogo, no jelo je u blagovaonici bilo tako loše i mrsko joj je bilo sjedjeti s drugim djevojkama, tako da je ponekad naručivala još povrh toga bocu mlijeka, da popije u svojoj sobi, a ponekih je nedjelja ostajala bez novaca, da bi kupila olovaka i risaćega papira, pa je morala odlaziti k ocu i uzimati od njega po nekoliko dolara. Davao joj je prilično voljno, no to ju je navodilo da ga mrzi još jače.

Naveče je sjedjela obično u svojoj maloj prljavoj rupčazi, s ružnim pokrivačem i ružnim željeznim krevetom, čitajući Ruskina i Patera iz javne biblioteke, a iz zajedničke sobe orilo pjevanje crkvenih pjesama. Ponekad bi spuštala knjigu na koljena i cijelo veče presjedjela buljeći u mutnu crvenkastu električnu sijalicu, jer to je bilo sve, što je dopuštala kućna uprava.

Kad bi god zamolila za povišicu, odgovarala bi mrs. Lang: »Ta vi ćete se ubrzo udati i mene ostaviti, draga, djevojka s vašim stilom, s neopisivim šikom, ne može dugo ostati sama, a onda vam to i ne će trebati«.

Nedjeljom bi se obično odvezla vlakom u Pullman, gdje je sestra njene majke imala kućicu.

Tetka Betty bila je tiha kućevna ženica, koja je sve Eleanorine osobitosti svodila na djevojačke hirove i pozorno se razglédala za zgodnim mladićem, kojega bi joj mogla uvrebati za udvarača. Muž njen, tetak Joe, bio je prednjak radnik u valjaonici. Mnoge godine u valjaonici bile su ga sasvim zaglušile, no on je tvrdio da baš u valjaonici razgovijetno čuje sve što se govori. Ljeti je provodio nedjelju kopajući u svom vrtiću, gdje se je specijalizirao u salati i astrama. Zimi ili za loša vremena sjedio je u prednjoj sobi i čitao željezničarski časopis. Teta Betty je kuhala odabran objed po receptima iz domaćičkog lista, a Eleanoru bi zamolili da udesi cvijeće na stolu za objed. Poslije objeda je teta Betty prala suđe i Eleanora ga brisala, a dok bi stari drijemnuli, sjedjela je ona u prednjoj sobi i čitala društvene vijesti u chicaškoj Tribuni. Kad povečeraju, odšetali bi se stari s njom na željezničku stanicu i smjestili je u vlak, a teta Betty bi rekla da je bruka i sramota, što ovako lijepa djevojka kao ona živi sama samcata u velikom gradu. Eleanora bi se nasmiješila vedrim gorkim smiješkom i odgovorila da se ona ne boji.

Nedjeljom naveče bili su vagoni na povratku natrpani mladićima i djevojkama, koji se oznojeni i raščupani i opaljeni od sunca vraćaju s izleta na selo ili na prudove. Eleanora je mrzila njih i talijanske porodice sa vrištavom dječurlijom, od kojih sav zrak zaudara na vino i češnjak,

i Nijemce, kojima se lice rumeni od piva, što piju cijelo popodne, i pijane radnike Fince i Švede, koji bulje u nju s alkoholskim žarom iz vodenih lica. Ponekad bi koji čovjek uznastojao da zapodjene štogod s njom i ona se morala uklanjati u drugi vagon.

Jednom, kad je vagon bio pun puncat, neki se kudravi čovjek značajno pritisnuo uz nju. Bila je tolika gužva da se nije mogla odmaknuti od njega. Jedva se suzdržala da nije glasno zavrisnula za pomoć; osjećala je samo da bi bilo prosto dizati graju. Uhvatila je neodoljiva vrtoglavica, kad se je napokon izgurala na svojoj stanici, te je morala putem kući zaći u drogeriju i uzeti amonijakova spirita. Proletjela je kroz predvorje u Moody Housu i vazda još dršćući popela se u svoju sobu. Smučilo joj se i jedna od djevojaka našla je bolesnu u kupaonici i pogledala je jako sumnjivo. Bila je u takvim časovima jako nesretna i mislila na samoubijstvo. Često je pobolijevala po cijelu nedjelju dana.

Jednog jesenskog dana javi telefonom gospođi Lang da je bolesna i mora ostati u krevetu. Vrati se gore u svoju sobu, legne u krevet i uzme čitati Romolu. Prečitavala je sva djela George Eliotove, što su bila u knjižnici Moody Housa. Kad je stara dvorkinja otvorila vrata, da namjesti krevet, reče joj: »Bolesna sam ... ja ću urediti, mrs. Koontz«. Poslije podne ogladnjela, sva se ponjava zgužvala pod njom, i premda se je stidjela, što osjeća da

bi mogla izići, a rekla je gospođi Lang, kako je toliko bolesna da se ne može maknuti, osjeti odjednom da će se ugušiti, ako još koji časak ostane u sobi. Obuče se pomno i siđe donekle kradom. »Pa vi i niste baš bolesni«, reći će joj mrs. Biggs, domaćica, kad je u hallu prolazila pored nje. »Osjetila sam baš da mi treba zraka«. »Jako je zlo s vama«, čula je kako je promumljala mrs. Biggs, kad je izlazila na vrata. Mrs. Biggs je jako sumnjala na Eleanoru, jer je učenica umjetničke škole.

Kako se je osjećala ponešto slabom, zađe u drogeriju i uzme malo amonijakova spirita u vodi. Zatim se odveze tramvajem u Grand Park. Strahovit vjetar sjeverozapadnjak uzvitlavao je ispred jezera u vrtlozima pijesak i papire.

Ona ode u umjetničku školu i gore u odio Stickney, da pogleda Whistlerove slike. Voljela je umjetničku školu jače nego išta u Chicagu, nego išta na svijetu, taj mir, gdje nema nikakvih dosadnih ljudi, taj nježni miris maza sa slika. Osim nedjelja, kad navaljuje svjetina te je strahota. Danas nije u Stickneyevu odjelu bilo nikoga osim još jedne djevojke, lijepo odjevene, sa sivom lisicom o vratu i sa sivim šeširićem i perom na njem. Ta se druga djevojka zagledala u Manetov portret. Eleanora se zainteresovala, više se pričinjala da gleda Whistlerove slike nego što ih je gledala. Kad je god mogla, pogledala bi drugu djevojku. Onda se stvori uz

drugu djevojku, te se i ona zagleda u Manetov portret. Odjednom im se sreli pogledi. Druga je djevojka bila blijedosmeđih bademovih očiju, prilično razdalekih. »Ja mislim, on je najbolji slikar na svijetu«, reći će borbenim glasom, kao da želi da bi joj tko porekao to. »Ja mislim, on je divan slikar«, odvrati Eleanora, nastojeći da joj ne drhće glas. »Ja volim tu sliku«. »Vi znate, to nije od samoga Maneta, nego od Fantina Latoura,« reći će druga djevojka. »Jest, dakako,« odgovori Eleanora.

Nastade pauza. Eleanora se uplaši da će to biti sve, no druga će djevojka reći: »Koje druge slike volite vi?« Eleanora pogleda pomno Whistlera, onda odgovori polagano: »Ja volim Whistlera i Corota.« »I ja, ali najvolijem Milleta. On je tako jasan i topao . . . Jeste li kada bili u Barbizonu?« »Nisam, ali bih voljela otići onamo.« Nastade pauza. »No ja mislim, Millet je malko surov, ne mislite li vi?« odvaži se Eleanora. »Vi mislite taj kromo Angelusov. Ja prosto mrzim i prezirem religiozno čuvstvo u slici, a vi?« Eleanora nije nikako znala što bi rekla, pa strese glavu i odgovori: »Ja volim Whistlera jako; kad pogledam njegove slike, mogu pogledati i kroz prozor, pa sve, znate, izgleda nalik na pastel, kao i to.«

»Pala mi na pamet misao,« reći će druga djevojka, koja je bila pogledala na satić, što joj je u kesici. »Ne moram kući do šest sati. Ne

biste li vi pošli sa mnom na čaj? Znam mali lokal, gdje možete dobiti jako dobra čaja, njemačka je slastičarnica. Ne moram kući do šest sati, pa se možemo lijepo dugo nabrbljati. Mislite li da nije nezgodno što vas pozivam? Ja volim nezgodne stvari, a vi? Ne mrzite li vi Chicago?«

Jest, Eleanora je mrzila Chicago i konvencionalni svijet i sve to. Otišle su u slastičarnicu i pile čaja, a djevojka u sivoj odjeći, koja se zvala Eveline Hutchins, pila je čaj s limunom. Eleanora je govorila mnogo i nasmijala drugu djevojku. Otac joj je, uzela Eleanora razlagati, slikar, koji živi u Firenzi, a vidjela ga je, dok je još bila mala djevojčica. Rastavili su se, a mati joj se preudala za poslovnog čovjeka, koji je u vezi s Armourom i Co, a sada joj je mati mrtva i ona ima samo nekoliko srodnika u Lake Forestu, uči na umjetničkoj školi, ali misli da se okani toga, jer joj nisu zgodni učitelji. Ona misli da je život u Chicagu upravo prestrahovit i želi da ode na Istok.

»Zašto ne odete u Firenzu, da živite uz oca?« zapita Evelina Hutchins.

»Pa možda i hoću jednom, dok se potkožim,« odgovori Eleanora.

»Ah, ja se ne ću nikad obogatiti,« reći će Evelina. »Moj je otac svećenik . . . Hajdemo, Eleanor, zajedno u Firenzu, da posjetimo vašeg oca. Kad dođemo, ne može nas valjda otjerati.«

»Voljela bih jednoga dana skoknuti onamo.«

»Vrijeme mi je kući. Zbilja, gdje stanujete vi? Hajde da se sastanemo sutra poslije podne, da zajedno pogledamo sve te slike.«

»Bojim se da ću sutra biti zaposlena.«

»Pa možda biste mogli koje veče doći na večeru. Zapitat ću majku, kada bih vas mogla pozvati. Rijetko se sastaješ s djevojkom, s kojom se možeš razgovarati. Mi stanujemo na Drexel Boulevardu. Evo moje posjetnice. Javit ću vam dopisnicom, a vi mi obećavate da ćete doći, je li?«

»Voljela bih, ako nije ranije od sedam sati... Znate, ja imam posao, koji me zadržava svako popodne osim nedjelje, a nedjeljom odlazim obično u posjet rodbini u . . .«

»U Lake Forest?«

»Jest . . . Kad sam u gradu, stanujem u Moody Housu, nekoj vrsti YWCA (Young Women's Christian Association, kršćansko djevojačko udruženje), to je plebejsko, no zgodno . . . Napisat ću vam na tu kartu odresu.« Karta je bila gospođe Lang, inostrane čipke i ručni vezovi. Napiše na kartu svoju adresu, prekriži drugu stranu i dade to Evelini. »To je milo,« reče ona, »javit ću vam još večeras dopisnicom, a vi obećavate da ćete doći, je li?«

Eleanora je otprati do tramvaja i onda se polagano pošeta ulicom. Bila je sasvim zaboravila da boluje, no sada, kad je otišla druga djevojka, osjeti da je jadno i kukavno odjevena,

te pošvrlja svojim putem kroz vjetrovitu večernju gužvu po ulicama.

Eleanora se po Evelini Hutchinsovoj sprijateljila s nekoliko prijateljica. Kad je prvi put došla k Hutchinsima, bila je prejako zbunjena da bi mnogo zapažala, no kasnije se oslobodila s njima, pogotovo kad je razabrala da je svi drže za zanimljivu djevojku, i vrlo uljuđenu. Tu su bili doktor i gospođa Hutchins, i dvije kćeri, i sin izvan kuće, na sveučilištu. Doktor Hutchins je bio unitarski pastor i jako širokogrud, a mrs. Hutchins je slikala vodenim bojama cvijeće, i kazivali su da to dokazuje veliku darovitost. Starija kći, Grace, bila je na školi na Istoku, u Vassaru, pa su držali da je pokazala sposobnosti za literarni rad, sin se na Harvardovu sveučilištu spremao za akademski stepen iz grčkoga, a Evelina je polazila vrlo zanimljiva predavanja tu u Northwesternu. Dr. Hutchins je bio čovjek blaga glasa, široka, glatka, rumena lica, i širokih, glatkih, bijelih ruku kao u mrtvaca. Hutchinsi su sve snovali, kako će na godinu u inozemstvo, jer to će biti sabatna godina doktoru Hutchinsu.

Jedne večeri povela Evelina Eleanoru k gospođi Shuster. »Ne smijete kod moje kuće ništa govoriti o gospođi Shuster, znate?« reći će Evelina, kad su silazile s visoke željeznice. »Mr. Shuster trguje umjetninama, a moj otac misli da su oni ponešto preveliki bohemi . . . To je

samo zato, jer je Annie Shuster jedne večeri došla k nama i za cijele večere pušila... Rekla sam da idemo u »Auditorium« na koncerat.«

Eleanora si je bila za tu zgodu napravila novu haljinu, jako priprostu bijelu haljinu s nešto zelena nakita, koja nije sasvim paradna, nego da je može nositi u svako doba, pa kad im je Annie Shuster, debeljkasta, mala, crvenokosa žena, otresita hoda i govora, pomagala da se skinu u hallu, uzviknula kako joj je lijepa haljina. »I jest divna,« primijeti Evelina. »Vi ste, Eleanor, večeras zaista lijepi kao rumena jabuka.« »Okladila bih se da ta haljina nije napravljena u našem gradu . . . Čini mi se kao da je iz Pariza,« reći će mrs. Shuster. Eleanora se molećivo smješkala, malo se zarumenila i bila još ljepša.

Bilo je mnogo svijeta, strpanog u dvije male sobe, i dima od cigareta, i kavenih tasa, i mirisa nekog punča. Mr. Shuster je bio sijed bljedolik čovjek, prevelike glave za svoje tijelo i troma ponašanja. Govorio je kao Englez. Oko njega je stajalo nekoliko mladih ljudi; s jednim se od njih Eleanora bila slučajno upoznala, dok je učila na umjetničkoj školi. Zvao se Eric Egström i uvijek joj se milio; bio je svijetle kose, plavih očiju i malih plavih brčića. Vidjela je da mr. Shuster mnogo drži do njega. Evelina ju povela uokolo, predstavila svima i svakoga zapitkivala takva pitanja da su ponekad bila na

neku nepriliku. Pušili su muškarci i ženske, te razgovarali o knjigama, slikama i ljudima, za koje nije Eleanora nikada ni čula. Obazirala se i nije mnogo govorila, promatrala grčke siluete na narančastim zaslonima na lampama i slike po zidovima, koje su bile zaista jako čudne, i dva reda francuskih knjiga sa žutim poleđinama na regalima, i osjetila da bi ovdje mogla mnogo naučiti.

Otišle su rano, Evelina je morala proći uz »Auditorium«, da vidi, kakav je koncertni program, jer se je bojala da bi mogla biti zapitana, a Eric i još jedan mladić otpratili ih kući. Kad su Evelinu dopratili do kuće, zapitaju Eleanoru gdje stanuje, a njoj je bilo mrsko reći: u Moody Housu, jer je to u takvoj strahovitoj ulici, nego ih povela do jedne stanice visoke željeznice, otrčala brzo uz stube i nije im puštala da pođu s njom, premda se je bojala u to kasno doba vraćati se kući.

Mnoge mušterije gospođe Lang mislile su da je Eleanor Francuskinja, radi crne kose, nježnog ovalnog lica i prozirnoga teinta. I zaista jednoga dana, kad je neka mrs. McCormick, o kojoj je mrs. Lang slutila da je od »onih McCormicka,« zapitala za ljubeznu gospođicu Francuskinju, koja ju je posluživala prije, pade gospođi Lang na pamet misao. Eleanora će odsad biti Francuskinja; kupila joj dakle dvadeset ulaznica za Berlitzovu školu i rekla da smije izostajati jedan

sat ujutro, od devet do deset, ako hoće da odlazi i uči tamo francuski. Tako je cijeloga prosinca i siječnja Eleanora učila francuski tri puta na nedjelju, kod nekog starca čovjeka, na kojem je zaudarao kaput od alpaka-vune, te počela, kad govori s mušterijama, priklapati što je mogla nehajnije koju frazu, i čim bi se tko našao u dućanu, mrs. Lang joj je vazda govorila: mademoiselle.

Radila je silno i uzajimala od Shusterovih knjige sa žutim poleđinama, da ih naveče čita uz rječnik, te je nabrzo znala više francuski nego Evelina, koja je za maloće imala Francuskinju guvernantu. Jednoga dana zatekla u Berlitzovoj školi novog učitelja. Starac se bio razbolio od upale pluća i mjesto njega je dobila mladog Francuza. Bio je mršav mlad čovjek sa šiljatim modrim obrijanim podbratkom i krupnih smeđih očiju s dugim trepavicama. Eleanori se odmah svidio on, tanke aristokratske ruke njegove i uznošljivo ponašanje. Za pol sata bili su sasvim zaboravili na lekciju te razgovarali engleski. Govorio je engleski sa smiješnim izgovorom, no tečno. Njoj se osobito sviđalo kako grleno izgovara »r«.

Kad je prvi put iza toga uzlazila uz stube, sva je strepila, hoće li opet biti tu mladić. Bio je. Reče joj da je starac umro. Osjećala je da bi se morala žalostiti, ali se nije žalostila. Mladić

je opazio, što ona misli, pa raskesio lice u smiješan izražaj, napol nasmijan, napol plačljiv, i rekao: »Vae victis«. Onda joj uzeo pripovijedati o svojem očinskom domu u Francuskoj, i kako je mrzio konvencionalni burgeoiski život tamo, i kako je došao u Ameriku, jer ona je zemlja mladosti i budućnosti i nebodera, i Dvadesetog Stoljeća, dioničkog društva, i kako mu je lijep Chicago. Eleanora nije još nikada bila čula da itko govori ovako, te mu odgovori da je on valjda iz medene zemlje, kad ovako sladi. Onda se on jako razjadi i reče: »mademoiselle, c'est la pure vérité,« a ona odgovori da mu potpuno vjeruje, i kako je to zanimljivo, što se je sastala s njim, i da ga mora predstaviti svojoj prijateljici Evelini Hutchins. Onda on nastavi pripovijedati, kako je živio u New Orleansu, i kako je doputovao kao konobar na francuskom parobrodu, i kako je radio kao sudoper i momak, i svirao klavir u cabaretima i još na gorim mjestima, i kako jako voli crnce, i kako je slikar i želio bi imati atelier, ali još nema novaca. Eleanoru je malo poklopilo ono o sudoperstvu i cabaretima i crncima, no kad je rekao da se zanima za umjetnost, osjeti da ga zaista mora predstaviti Evelini, i učini se sebi jako smionom i nekonvencionalnom, kad ga je zamolila da se sastane s njima u nedjelju poslije podne u umjetničkoj školi. Napokon, ako se one odluče drugačije, ne moraju otići onamo.

Evelina zastrepila sva, no povele su Erica Egströma, jer Francuzi su na takvom lošem glasu. Francuz je jako zakasnio i one se bile počele plašiti da i ne će doći ili da su ga promašile među svijetom, ne Eleanora ga spazi napokon gdje se penje uz velike stube. Zvao se Maurice Millet, ne, nije rođak slikarov, i sve ih uvrijedio jako, kad je odbio da pogleda bilo koju sliku u umjetničkoj školi, i rekao da bi ona po njegovu mišljenju morala biti spaljena, i upotrebio mnogo riječi, kao kubizam i futurizam, što ih Eleanora nije nikad još bila čula. No vidjela je da se je jako svidio Evelini i Ericu; upijali su mu zaista svaku riječ, te za čajem nisu ni pazili na Eleanoru. Evelina pozove Mauricea svojoj kući i svi odu na večeru na Drexel Boulevard, gdje je Maurice bio jako uljudan s doktorom i gospođom Hutchins, a zatim k Shusterovima. Otišli su od Shusterovih zajedno, i Maurice reče da su Shusteri nemogući i imaju na zidovima vrlo loše slike, »tout ça c'est affreusement pompier,« rekao. Eleanora se zbunila, no Evelina i Eric rekoše da potpuno razumiju, što on misli: da oni znaju umjetnost kao i krava latinski, pa su se mnogo smijali.

Kad se je opet sastala s Evelinom, priznade joj ona da je do ludila zaljubljena u Mauricea, pa su njih dvije jako plakale i riješile da njihovo krasno prijateljstvo može odoljeti čak i tomu. Bilo je to gore u Evelininoj sobi na Drexel

Boulevardu. Na kaminu je bio njegov portret, što je Evelina pokušala da po pamćenju naslika u pastelu. Sjedjele su jedna do druge na krevetu, priljubile se, zagrlile se i svečano razgovarale o sebi obadvjema, i Eleanora pripovjedi, što ona sudi o muškarcima; Evelina nije sudila sasvim tako, ali ništa nije moglo nikako razbiti njihovo krasno prijateljstvo, i one će navijek sve pripovijedati jedna drugoj.

U to vrijeme dobio Eric Egström mjesto kod Marshalla Fielda, u odjelu za unutarnju dekoraciju, i to mu se plaćalo pedeset dolara na nedjelju. Najmi lijep atelier sa sjevernom svjetlošću u uličici do N. Clark-ulice, i Maurice se tamo nastani s njim. Djevojke su često dolazile onamo, a oni su pozivali mnogo prijatelja, i pili čaj iz čaša ruskoga stila i ponekad malo Virginia-Dare-vina, te nisu više morali odlaziti k Shusterima. Eleanora je vazda nastojala da s Evelinom progovori koju riječ nasamo; a Evelina je bila vrlo nesretna, što Maurice ne voli nju onako kao što ona njega, no Maurice i Eric kao da su bili naskroz sretni. Spavali su u jednom krevetu i uvijek bili zajedno. Eleanora im se katkad čudila, no ipak je bilo lijepo poznavati mladiće, koji nisu grozni prama ženskima. Svi su zajedno pohađali operu i koncerte i umjetničke izložbe, — obično su Evelina i Eric kupovali ulaznice, i plaćali, kad bi jeli u restaurantima, — a Eleanori je bilo ljepše za tih nekoliko mjeseci nego

ikada dotle u životu. Nije više odlazila u Pullman, a ona i Evelina su govorile da će zajedno najmiti atelier, dok se Hutchinsi vrate s puta u inozemstvo. Kad pomisli da se svaki dan sve više približava lipanj, i da će onda izgubiti Evelinu, i da mora sama samcata pretrpjeti grozno, šljunkovito, prašno, znojno chicaško ljeto, malko se jadila ponekad Eleanora, no Eric je nastojao da joj pribavi mjesto u svojem odjelu kod Marshalla Fielda, a ona i Evelina su pohađale na sveučilištu večernja predavanja o nutarnjoj dekoraciji, i to joj je otvaralo vidik u budućnost.

Maurice je slikao blijedom smeđom i ljubičastom bojom vrlo dražesne slike mladićâ dugih lica, krupnih sjajnih očiju i dugih trepavica, i djevojaka dugih lica, koje su nalik na mladiće, i ruske pse vučjake krupnih sjajnih očiju, a u pozadini je svagda bilo nekoliko greda, ili bijeli neboder i nabućen bijeli oblak, i Evelina i Eleanora su mislile da je sramota, što on još vazda mora da poučava u Berlitzovoj školi.

Uoči Evelinina polaska u Evropu skupilo ih se malo društvance kod Egströma. Mauriceove su slike visjele po zidovima, i svi su bili i veseli i tužni i uzbuđeni i mnogo su hihotali. Onda došao Egström s novošću da je svomu šefu govorio o Eleanori, i kako ona zna francuski, i učila je umjetnost, i tako je pristala, i sve, a mr. Spotmann rekao, neka je dovede sutra u podne, a mjesto će joj se, ako se bude održala,

plaćati najmanje dvadeset i pet dolara na nedjelju. Bila je došla neka stara dama da razgleda Mauriceove slike, pa smislila da kupi jednu; svi se jako veselili i popili prilično mnogo vina, tako da se je naposljetku, kad je nastalo vrijeme rastanku, Evelina osjećala osamljenom, što odlazi od sviju njih, mjesto da bi se osamljenom osjećala Eleanora, što ostaje iza nje, kako je bila očekivala.

Kad se je Eleanora sutradan naveče vraćala peronom, pošto je bila ispratila Hutchinse pri polasku u New York, i kovčezi im bili izlijepljeni ceduljama za parobrod »Baltic«, a oči im se sjale od uzbuđenja, što putuju na Istok i odlaze u inozemstvo, i zaudarao ugljenov dim, zvečala lokomotivska zvonca i jurile noge, vraćala se je stisnutih pesnica, oštre nokte utisla u dlanove na rukama, i svejednako govorila sebi: i ja ću se otputiti, radi se samo o vremenu. I ja ću se otputiti.

KAMERNO OKO (18)

Mrs. Pinelli je bila jako otmena dama i obožavala je bullterriere i imala gentlemana prijatelja koji je bio čuven radi sličnosti s kraljem Edwardom;

bila je jako otmena dama i u hallu su bili bijeli ljiljani ne dragi moj ja ne trpim njihov miris u sobi a bullterrieri su grizli trgovce i malog novinskog dostavljača ne dragi moj nisu

oni nikada grizli zgodan svijet a sasvim su fini s Billyjem i njegovim prijateljima.

Vozili su se svi u četvoroprežnoj kočiji a čovjek na stražnjem sjedalu duhao u dugačak rog a tamo je stajao Dick Wittington sa svojom mačkom i sa zvonima. Bilo je košarâ punih jela za doručak a mrs. Pinelli je imala sive oči i jako je prijazna bila sinčiću svoje prijateljice premda je djecu većinom mrzila a njen gentleman prijatelj koji je bio čuven radi svoje sličnosti s kraljem Edwardom nije trpio ni njih ni bullterriere i ona je vazda pitala zašto ga zoveš tako?

a ti si mislio na Dicka Wittingtona i na velika zvona u Bowu tri puta načelnik londonski i pogledao joj u sive oči i rekao možda zato jer sam ga tako nazvao kad sam ga vidio prvi put i nisam volio mrs. Pinelli i nisam volio bullterriere i nisam volio četvoropreg ali sam želio Dicka Wittingtona tri puta načelnik londonski zazvonio u velika zvona u Bowu i želio sam Dicka Wittingtona želio sam da budem kod kuće ali nisam imao nikakve kuće a čovjek na stražnjem sjedalu duhao u dugačak rog.

ELEANOR STODDARD

Posao kod Marshalla Fielda bio je sasvim drugačiji nego kod gospođe Lang. Kod gospođe Lang imala je samo jednoga šefa, no u velikoj

trgovini kao da je svatko u odjelu bio nad njom. No ona je bila vazda tako uljuđena i hladna, i tako joj je bio jasan, odlučan, kratak način u govoru da je lijepo napredovala, ako je i nisu jako voljeli. Pa i mrs. Potter i mr. Spotmann, šefovi odjela, pomalo se pobojavali nje. Raznosili se glasovi da je ona otmena gospođica i zapravo ne bi ni morala zarađivati da živi. Bila je jako prijazna s mušterijama o njihovim kućanskim problemima, nekako je skromno i milostivo postupala s gospođom Potter i divila se njenim haljinama, tako da je na koncu mjeseca mrs. Potter rekla mr. Spotmannu: »ja mislim da smo dobro pogodili s tom gospođicom Stockton,« a mr. Spotmann odgovorio i ne otklapajući bijelu klopku svojih babljih usta: »ja sam i vazda mislio tako.«

Kad je Eleanora jednog sunčanog popodneva izišla na Randolph s prvom nedjeljnom platom u omotu u ruci, bila je sva sretna. Na tankim joj je usnama bio tako oštar smiješak da se je nekoliko ljudi okrenulo i pogledalo je, kako ide sagnute malko glave prama burnomu vjetru, da joj ne bi bio oduhnut šešir. Zakrenula na Michigan Avenue, prama »Auditoriju«, promatrajući svijetle dućanske prozore, i sasvim blijedomodro nebo, i gomile sivih pahuljastih oblaka nad jezerom, i kugle bijele pare iz lokomotiva. Uđe u hall restauranta uz »Auditorium«, obasjan jantarovom svjetlošću, sjedne sama za

pleten stol u kutu i tamo je sjedjela dugo, pila čašu čaja, jela kruh s maslacem, te svojim oporim, sitnim, finim, razmetljivim glasom slala konobara amo tamo.

Zatim ode u Moody House, spakuje svoje stvari, preseli se u Eleanor Club i tamo uzme sobu s jelom za sedam i pol dolara. No soba nije bila mnogo bolja i sve je to još mutno napominjalo dobrotvornu instituciju, i tako se ona buduće sedmice preseli opet u mali stanbeni hotel u sjevernom kraju, te uzme tamo sobu i jelo za petnaest dolara na nedjelju. Kako su joj na taj način preostajala samo tri i pol dolara, — pokazalo se da joj plaćaju samo dvadeset dolara, a to je značilo tek osamnaest i pol, kad se odbije osiguranje, — morala je opet otići k ocu. Tako ga je dirnula svojim napretkom u svijetu i nadom u povišicu, da joj je obećao pet dolara na nedjelju, premda je i sam zarađivao samo dvadeset i kanio da se opet oženi nekom mrs. O'Toole, udovicom s petoro djece, koja je napolju u Elsdonu držala pension.

Eleanor je odbila da posjeti svoju buduću maćuhu, te zaiskala neka joj otac obeća da će joj novac slati svake nedjelje doznačnicom, jer nije mogao očekivati od nje da će ona odlaziti čak u Elsdon po novac. Kad je odlazila od njega, poljubila ga u čelo i potpuno ga usrećila. Za sve to je vrijeme govorila u sebi da je to zaista posljednji put.

Onda se vrati u hotel Ivanhoe, popne se u svoju sobu, legne na leđa u udobni mjedni krevet i ogleda se po svojoj sobici, po bijeloj oplati, i po blijedožutim tapetama s tamnijim atlasastim prugama, i po čipkastim zastorima na prozoru, i po teškim portijerama. Na stropu je bila u gipsu pukotina, a sag je bio izgažen, no hotel je, vidjela je to, jako fin, pun starih parova, koji žive od malog dohotka, a sobarice su postare i uljudne, i ona prvi put u životu osjeti kao da je kod kuće.

Kad se je Evelina Hutchins na proljeće vratila iz Evrope, sa širokim šeširom i s perom na njemu, puna pripovijesti o Salonu des Tuileries i Rue de la Paix, i o muzejima i umjetničkim izložbama i operi, zatekla je u Eleanori drugačiju djevojku. Činila se starija nego što jest, bila odjevena nenapadno i otmeno, govorila na neki novi, gorki, oštri način. Sasvim se ukorijenila kod Marshalla Fielda u odjelu za unutarnju dekoraciju i očekivala svaki dan povišicu, ali nije htjela govoriti o tom. Okanila se predavanja i nije polazila umjetničku školu, nego mnogo vremena provodila sa starom neudatom damom, koja je također stanovala u hotelu Ivanhoe, a držali su da je jako bogata i jako škrta, s miss Elizom Perkins.

Prve nedjelje, kad se je bila vratila Evelina, pozvala ju Eleanora na čaj u hotelu, te su sjedjele u zagušljivom hallu i uljuđenim šaptom

razgovarale sa starom damom. Evelina zapita za Erica i Mauricea, a Eleanora odgovori da im je valjda dobro, no ona ih nije mnogo viđala, otkad je Eric izgubio svoje mjesto kod Marshalla Fielda. Nije on onako krenuo na dobro, kako se je nadala, reče ona. On i Maurice su počeli jako piti i družiti se sa sumnjivim drugovima, i Eleanori se rijetko dešava priilka da ih viđa. Svako veče večerava ona s miss Perkinsovom, i miss Perkins drži mnogo do nje, kupuje joj haljine, vodi je na šetnju kočijom u park, a ponekad u kazalište, kad ima što zaista vrijedno, Minnie Maddern Fiske ili Guy Bates Post u kakvom zanimljivom komadu. Miss Perkins je kći bogata krčmara, pa je u mladosti zavarao mlad advokat, kojemu je povjerila da uloži za nju novac i u kojega se je bila zaljubila. On utekao s drugom djevojkom i sa mnogim uložnicama. Koliko joj je upravo ostalo, nije Eleanora mogla da ustanovi, no kako uzima uvijek najbolja mjesta u kazalištu, i voli večerati u skupim hotelima i restaurantima, i najima kočiju na pol dana, kada god poželi, zaključuje da je zacijelo još vazda imućna.

Kad su se rastali s miss Perkinsovom, da odu k Hutchinsima na večeru, reći će Evelina: »Ja ti evo velim da ne vidim ono, što ti vidiš u toj . . . u toj staroj usidjelici . . . A ja sam sva plamtjela da ti ispripovijedam milijun stvari

i da te zapitam milijun pitanja . . . Ja mislim da je to ružno od tebe.«

»Ja sam njoj, Evelino, jako odana. Mislila sam, zanimat će te da se sastaneš s milom prijateljicom mojom.«

»Ah, dabogme da me zanima, draga, no za Boga miloga, ne mogu da te shvatim.«

»Pa ne moraš se više sastajati s njom, premda bih po njenu vladanju mogla reći da te ona drži za dražesnu.«

Šetnja od stanice visoke željeznice do Hutchinsovih bila je opet sličnija starim vremenima. Eleanora je pripovijedala o sve gorem raspoloženju između Mr. Spotmanna i mrs. Potter, i kako oboje žele da ona pristaje uz njih, te nasmijala Evelinu, i Evelina prizna da se je na povratku na »Kroonlandu« jako zaljubila u nekoga čovjeka iz Salt Lake Cityja, silna olakšica poslije svih onih stranaca, i Eleanora je bockala radi toga i rekla da je on valjda mormon, i Evelina se smijala i odgovorila da nije, nego je sudac, i priznala da je već oženjen. »Vidiš,« reći će Eleanora. »Dakako da je mormon.« No Evelina reče, ona zna da nije, a ako se razvede sa ženom, onoga će časa poći za njega. Onda će reći Eleanora da ona ne vjeruje u rastavu, a da nisu bile već došle do vrata, bile bi se počele prepirati.

Te se zime nije mnogo sastajala s Evelinom. Evelina je imala mnogo udvarača i mnogo je

odlazila u društva, i Eleanora je obično čitala o njoj u nedjelju ujutro među društvenim vijestima. Bila je jako zaposlena i naveče često tako umorna da i nije s miss Perkinsovom odlazila u kazalište. Razmirica između mrs. Potter i mr. Spotmanna bila je dotjerala do vrška, i direkcija premjestila mrs. Potter u drugi odio, pa ona klonula, bacila se na staru španjolsku stolicu i zaplakala pred samim mušterijama, i Eleanora ju je morala odvesti u garderobu, uzajmiti za nju bočicu s amonijakom, pomoći joj da opet digne do visokog pompadoura vlasi, obojene hiperoksidom, te je tješila govoreći joj da će joj valjda i onako biti milije u drugoj zgradi. Iza toga je mr. Spotmann bio nekoliko mjeseci dobre volje. Znao je prigodice povesti Eleanoru na objed, pa su se malo šalili i smijali zajedno, kako se je gospođi Potter klimao pompadour, kad je zaplakala pred mušterijama. Izašiljao je Eleanoru s mnogim malim nalozima u bogate kuće, i mušterije su je voljele, jer je bila tako uljuđena i simpatična, a druge su je namještenice u odjelu mrzile i nadjenule joj nadimak: učiteljevo ljubimče. Mr. Spotmann rekao čak kako će uznastojati da ona dobije procente od komisija, i često je govorio da će joj dati onu povišicu na dvadeset i pet dolara na nedjelju.

Onda jednoga dana došla Eleanora kasno kući na večeru, i stari joj hotelski vratar reče da je miss Perkins udarena od srčane kapi, kad

je upodne jela pečenje i bubrežnu pastetu, pa je umrla smjesta u hotelskoj blagovaonici, a mrtvo je tijelo preneseno u mrtvačnicu pogrebnoga poduzeća Irving, i zapita je, zna li ona koga od njenih rođaka, komu treba javiti. Eleanora nije znala ništa, nego jedino da njene finansijske poslove vodi Corn Exchange Bank, i misli da ima nećakinje u Mound Cityju, ali im ne zna imena. Vratar je bio jako zaplašen, tko će platiti otpremu tijela, doktora i neplaćeni nedjeljni hotelski račun, te reče da sve njene stvari moraju ostati pod pečatom, dok se ne javi ovlašteno lice da ih zaište. On je, činilo se, mislio da je miss Perkins namjerice umrla za prkos hotelskoj direkciji.

Eleanora se popne u svoju sobu, zaključa vrata, baci se na krevet i zaplače malo, jer je voljela miss Perkinsovu.

Onda joj se ušulja u pamet jedna misao, od koje joj naglo zakuca srce. Možda je miss Perkins u oporuci namrla njoj imetak. Događaju se takve zgode. Mladići, koji otvaraju vratašca na crkvenim klupama, kočijaši, koji nalaze prtljag; stare dame ostavljaju uvijek svoj imetak takvomu svijetu.

Vidjela je već naslovni redak: NAMJEŠTENICA MARSHALLA FIELDA NASLJEĐUJE MILIJUN.

Nije cijele noći mogla da zaspi, a ujutro ode k hotelskomu direktoru i ponudi se da će učiniti

sve što može. Zovne mr. Spotmanna i izmami mu da je pusti za taj dan, jer mu je razložila da ju je upravo ubila smrt miss Perkinsove. Zatim zovne Corn Exchange Bank i razgovori se s nekim mr. Smithom, koji je upravljao imetkom miss Perkinsove. On je uvjeri da će banka učiniti sve, što joj je u vlasti, da zaštiti baštinike i druge legatare, i reče da se oporuka nalazi u safu miss Perkinsove, i on je siguran da je sve u pravoj zakonitoj formi.

Eleanora nije cijeloga dana imala nikakva posla, te povede Evelinu na objed, a zatim otiđoše zajedno Keithu. Osjećala je da nije lijepo odlaziti u kazalište, dok joj stara prijateljica leži još u mrtvačnici, no tako je bila nervozna i histerična da je morala učiniti što bilo, samo da odvrati pamet od toga groznoga udara. Evelina je bila puna saučešća i one su osjećale da su se zbližile jače nego što su bile, otada, kad su Hutchinsovi otputovali u inozemstvo. Eleanora nije ništa govorila o svojim nadama.

Na sahrani je bila samo Eleanora i Irkinja, hotelska sobarica, stara žena, koja je jaukala i krstila se mnogo puta, i mr. Smith, i mr. Sullivan, koji je zastupao rodbinu iz Mound Cityja. Eleanora je bila u crnini, te joj pristupio pogrebni poduzetnik i rekao: »Oprostite, gospođice, no ne mogu se suzdržati da vam ne reknem kako ste lijepi, baš kao bermudski ljiljan.« I nije bilo zlo, kako se je nadala, a poslije toga

su Eleanora i mr. Smith i mr. Sullivan, zastupnik advokatske kancelarije, kojoj je bila povjerena zaštita rodbinskih interesa, bili svi zajedno dobre volje, kad su izišli iz krematorija.

Bio je sjajan listopadski dan, i svi se složili da je listopad najbolji mjesec u godini, i da je pastor vrlo lijepo odslužio pogrebnu službu. Mr. Smith zapita Eleanoru, ne bi li objedovala s njima, kad je spomenuta u oporuci, a Eleanori gotovo prestalo kucati srce, te ona obori oči i odgovori da će s drage volje.

Sjeli svi u taksi. Mr. Smith reče da je uživanje otkotrljati se s groblja i od takvih tmurnih misli. Otišli su na objed k de Yonghu i Eleanora ih nasmijala pripovijedajući im, što su radili u hotelu i kako su se tamo zbunili svi, no kad su joj pružili jelovnik, reče da ne može ništa jesti. Ali kad je vidjela na daski kesegu, reče da će uzeti samo malo, da razdrobi na svom tanjuru. Razabralo se da su svi ogladnjeli na vjetrovitom listopadskom uzduhu i od duge vožnje na taksiju. Eleanori je vrlo prijao objed, te je poslije kesege pojela još malo Waldorf-salate i zatim jednu Melba-breskvu.

Gospoda je zapitaju, hoće li zamjeriti, ako oni zapuše cigare, i mr. Smith udesi obješenjačko lice i zapita, bi li ona cigaretu, a ona pocrveni i odgovori da ne će, ne puši nikada, a mr. Sullivan primijeti da nikako ne štuje žensku, koja puši, a mr. Smith reče da neke gospođice iz

najboljih porodica u Chicagu puše, a što se tiče njega, on ne zamjerava tomu, samo ako ne stvaraju od sebe dimnjake. Poslije objeda prijeđu ulicu i popnu se liftom u kancelariju mr. Sullivana i tamo posjedaju u velike kožne naslanjače, a mr. Sullivan i mr. Smith udese svečana lica, te se mr. Smith nakašlje i uzme čitati oporuku. Eleanora se u prvi mah nije razabrala i mr. Smith joj je morao razložiti da glavni dio imetka od tri milijuna dolara dobiva Florence Crittenden dom za pale djevojke, po tisuću dolara svaka od triju nećakinja u Mound Cityju, a lijep dijamantni broš u formi lokomotive Eleanora Stoddard, te će mr. Smith reći: »Ako kada bilo sutra zađete u Corn Exchange Bank, miss Stoddard, bit će mi vrlo milo da vam ga predam.«

Eleanora udari u plač.

Obojica su bili puni saučešća i vrlo dirnuti, što se miss Stoddard toliko ganula od spomena na staru prijateljicu. Kad je odlazila iz kancelarije, obećavajući da će sutra zaći po broš, baš je mr. Sullivan govorio najprijaznijim glasom: »mr. Smith, vi razumijete, ja moram uznastojati da pobijem tu oporuku u interesu onih Perkinsa u Mond Cityju,« a mr. Smith odgovorio najprijaznijim glasom: »ja to mislim, mr. Sullivan, ali ne vjerujem da ćete jako uspjeti u tom. To je željezom oklopljen i bakrom okovan dokumenat,

da reknem tako, što i ne bih trebao reći, jer ja sam ga sâm sastavio.«

Tako se sutradan u osam sati otputila Eleanora opet k Marshallu Fieldu i ostala tamo nekoliko godina. Dobila je povišicu i procente od komisija, pa se ona i mr. Spotmann prisno sprijateljili, ali on nije nikada pokušavao da joj udvara, i odnosi su im bili uvijek formalni; to je bilo na utjehu Eleanori, jer je vazda slušala pripovijesti o nadzornicima i odjelnim šefovima, koji salijeću mlade djevojke namještenice, i baš zato je i bio otpušten mr. Elwood iz odjela za pokućtvo, kad se je otkrilo da će mala Lizzie Dukes dobiti bebu, no možda tu i nije sva krivica bila na mr. Elwoodu, jer Lizzie Dukes se i ne čini da je išta bolja nego što bi trebalo da bude; kako bilo da bilo, Eleanori se činilo da će sav dalji život provesti u tom, da drugima dobavlja namještaj za salone i blagovaonice, usklađuje zastore i uzorke za meble i tapete, umiruje ozlojeđene dame mušterije, kojima je poslan pas od kineskog porculana mjesto intarziranog čajnog stola od indijske hrastovine, i koje nisu zadovoljne s uzorkom na tom kretonu, i kad su ga same odabrale.

Zatekla je Evelinu Hutchins jedne večeri gdje je čeka, kad je dućan bio zatvoren. Evelina nije plakala, no bila na smrt blijeda. Reče da dva dana nije ništa jela, i ne bi li Eleanora htjela

popiti s njom čaj tu prijeko u Sherman Housu ili drugdje.

Odu u restaurant do Auditorija, sjednu u hallu, naruče čaja i cimetova kruha i onda pripovjedi Evelina da je raskinula zaruke s Dirkom McArthurom, i nije odlučila da se ubije, nego da se prihvati rada. »Ne ću se nikada više zaljubiti ni u koga, to je sve, ali moram nešto učiniti, a ti se samo upropašćuješ u toj zagušljivoj trgovačkoj radnji, Eleanoro, ti znaš, nikada nemaš prilike da pokažeš, što možeš uraditi, ti samo upropašćuješ svoje sposobnosti.«

Eleanora odgovori da joj je to mrsko kao otrov, no šta bi uradila? »Zašto ne bismo uradile ono, o čemu smo govorile za svih tih godina?... Ah, svisnula bih, kakvi su ljudi, nikada im nema srčanosti da išta učine, što je šaljivo ili zanimljivo . . . Kladim se da bismo stekle mnogo narudžbi, kad bi otvorile radnju za dekoraciju. Sally Emerson će nam dati da joj uredimo novu kuću njenu, a iza toga će svi drugi morati uzimati nas, da bi vrijedili nešto . . . Ne vjerujem da ljudi zaista i žele živjeti u tim strašnim zagušljivim sobama, u kojima žive, samo oni ne znaju ništa bolje.«

Eleanora digne čašu s čajem i gutne nekoliko gutljaja. Pogleda svoju bijelu, brižno manikiranu ručicu sa šiljatim noktima, kojom je držala čašu. Onda će reći: »No otkuda ćemo

smoći kapital? Treba nam mali kapital, da otpočnemo.«

»Tata će nam, mislim, dati nešto, a možda će nam dati i Sally Emerson, ona je silno zgodna, pa će nas naš prvi posao izvući . . . Ah, hajde, Eleanoro, to će biti tako veselo.«

»Hutchins i Stoddard, nutarnja dekoracija,« izgovori Eleanora, spuštajući čašu s čajem, »ili možda miss Hutchins i miss Stoddard, ta to je, mislim, draga moja, divna ideja.« »Ne misliš li ti da bi bilo bolje samo Eleanora Stoddard i Evelina Hutchins?«

»Ta o imenu se možemo još dogovoriti, dok najmimo atelier i treba da ga unesemo u telefonsku knjižicu. Zašto ne bi uradili tako, Evelino draga . . . ako uzmogneš nagovoriti svoju prijateljicu mrs. Emerson da nam preda uređenje svoje nove kuće, prihvatit ćemo se toga, a ako ne uzmogneš, počekat ćemo, dok ne dobijemo valjanu narudžbu, da započnemo.« »Dobro, ja znam da hoće ona. Odmah ću otrčati i pohoditi je.« Evelina se sva zacrvenila. Ustane, sagne se k Eleanori i poljubi je. »Ah Eleanoro, ti si mila.« »Počekaj časak, nismo platile čaj,« reći će Eleanora.

Budućega mjeseca nije mogla da otrpi u poslovnici, i kako se tuže mušterije, i kako mora svakoga jutra da se žuri iz hotela Ivanhoe, i kako mora da bude uljudna mr. Spotmannu i mora smišljati sitne šale, da bi ga nasmijala.

Soba joj se u hotelu Ivanhoe činila malom i prljavom, a kroz prozor zaudara jelo i zaudara maz iz staroga lifta. Nekoliko je dana javljala telefonom da je bolesna, a onda bi razabrala da ne može ostajati u sobi, te tumarala po gradu, zalazila u dućane i kina, a zatim se naglo umarala i morala taksijem vraćati kući, a to joj je bio prevelik trošak. Svratila se jednom i u umjetničku školu, ali je napamet znala sve slike i nije joj bilo strpljivosti da ih još gleda. Naposljetku pošlo Evelini za rukom uvjeriti gospođu Philip Paine Emerson da joj nova kuća ne može biti bez moderne note u blagovaonici, pa joj predložili ponudu s manjim troškom nego što ište ikoji od dekoratorskih posala, koji postoje, i Eleanora je uživala gledajući začuđeno lice mr. Spotmanna, kad je odbila da ostane čak i uz povišicu do četrdeset dolara na nedjelju, nego rekla da je s prijateljicom dobila narudžbu da uredi novi gospodski dom Paine Emerson u Lake Forestu.

»Dobro, draga moja,« odgovori mr. Spotmann, hlapćući četvorouglatim bijelim ustima, »ako želite da počinite samoubijstvo svoje karijere, ja vas ne ću zadržavati. Možete otići ovoga časa, ako želite. Razumije se da gubite božićni doplatak.« Eleanori naglo zakuca srce. Pogleda suru svjetlost, što pada po poslovnici, i žuti ormar s kartotekom, i poredane listove, i mustrice, što vise iz njih. U prednjoj poslovnici pre-

stala tipkati Ella Bowen, stenografkinja, valjda je prisluškivala. Udahne mrtvi zrak, koji je zaudarao na katun i polituru i parno loženje i ljudsko disanje, i reče onda: »Dobro, mr. Spotmann, hoću.«

Zabavila se cio dan, dok nije dobila svoju plaću i ubrala asekuraciju, što joj pripada, dugo se natezala s blagajnikom o toj svoti, tako da je već bilo kasno popodne, kad je izišla u susnježicu na ulicama i ušla u specerajsku trgovinu, da telefonira Evelini.

Evelina je već bila najmila dva kata u staroj viktorijanskoj kući na Chicago Avenue, i cijele su zime bile zaposlene da udese poslovnicu i izložbene prostorije u prizemlju i gornje prostorije, u kojima će stanovati, i da urede Sally Emersonovoj blagovaonicu. Najmile djevojku crnkinju, po imenu Ameliju, koja je bila jako dobra kuharica, premda je malko pila, naveče su imale cigareta i cocktaila i male večere s vinom, i našle neku propalu krojačicu Francuskinju, koja im je šila večernje haljine, da ih oblače, kad izlaze sa Sally Emersonovom i njenom družbom, i vozile se u taksima i upoznale se s mnogim jako zanimljivim ljudima. U proljeće, kad su naposljetku od Philip Paine Emersona istisnule ček od pet stotina dolara, bile su se već zaglibile za tisuću dolara, ali su živjele po volji. O blagovaonici su sudili ljudi da je ponešto pretjerana, no nekima se svidjela te došlo još nešto narudžbi. Stekle su mnogo prijatelja i počele opet obilaziti s umjetnicima i sa specijalnim izvještačima »Daily Newsa« i »Americana«, i oni ih vodili na večeru u inostrane restaurante, koji su bili jako zadimljeni, i gdje su mnogo razgovarali o francuskom slikarstvu i o Srednjem Zapadu i o tom da odu u New York. Posjetile su izložbu grbova i imale nad pisaćim stolom u poslovnici fotografiju Brancusijeve Zlatne ptice, i primjerke »Little Review« i »Poetry« među redovima mušterijskih listova i neisplaćenih računa engros-trgovaca.

Eleanora je mnogo izlazila s Tomom Custisom, postarim rumenim čovjekom, koji je ginuo za muzikom, koristicama i pićem, a bio član svih klubova i godinama bio veliki obožavatelj Mary Gardenove. Imao je ložu u operi i auto Stevens Duyrea, i nije imao nikakva posla nego jedino da odlazi krojačima i pohađa specijaliste i prigodice izbalotira kojega Židova ili došljaka, kad bi htio da stupi u kakav klub, kojemu on pripada. Armouri su bili prekupili od njegova oca concern mesnih konzerva, dok je on bio još na sveučilištu atlet, i otada se nije prihvaćao nikakva posla. Tvrdio je da mu je dozlogrdio društveni život i rado se zainteresovao za dekoracioni posao dviju gospođica. Bio je u bliskoj vezi s Wall Streetom, pa bi prigodice davao Eleanori po nekoliko dionica, s kojima je spekulirao. Ako poskoče, bio je njen dobitak, ako

padnu, njegov gubitak. Žena mu je bila u privatnom sanatoriju, te on i Eleanora odluče da budu samo prijatelji. Znao je ponekad bivati odviše ljubezan, kad se vraćaju naveče u taksiju, no Eleanora bi ga izgrdila te bi sutradan bio sav skrušen i slao joj velike škatulje bijelog cvijeća.

Evelina je imala nekoliko obožavatelja, pisaca i ilustratora i takvih ljudi, no oni nisu nikad imali novaca, te bi sve pojeli i popili u kući, kad dođu na večeru. Jedan od njih, Freddy Seargeant, bio je glumac i režiser, koji se je na neko vrijeme nasukao u Chicagu. Imao je prijateljâ u Shubertovoj poslovnici te mu je bila velika ambicija da postavi pantomimu nalik na Reinhardtov Sumurun, osnovanu jedino na Maya-Indijancima. Imao je mnogo fotografija mayskih ruševina, pa Eleanora i Evelina počele risati kostime i inscenaciju. Nadali su se da će nagovoriti Toma Custisa ili Paine Emersonove da dadu novaca za prikazivanje u Chicagu.

Najveća je neprilika bila s muzikom. Mladi pijanist, kojega je Tom Custis bio poslao u Pariz da tamo uči, počeo pisati muziku i odsvirao je jedne večeri. Sazvale su cijelo društvo radi njega. Došla Sally Emerson i mnogo odličnih ljudi, no Tom Custis ispio premnogo cocktaila da bi mogao slušati i jednu notu, a kuharica Amelija napila se i pokvarila večeru, a Evelina će reći mladomu pijanistu da njegova

muzika zvuči kao kinematografska muzika i on otišao bijesan. Kad su se svi razišli, ustumarali se Freddy Seargeant, Evelina i Eleanora po opustošenom stanu, uistinu jako ozlojeđeni. Freddy Seargeant trgao dugim rukama crne vlasi, malo posute sjedinama, te rekao da će se ubiti, a Eleanora se i Evelina žestoko prepirale.

»Ta i jest zvučalo kao kinematografska muzika, a zašto i ne bi?« govorila je vazda Evelina. Onda Freddy Seargeant uzme svoj šešir i ode rekavši: »vi žene stvarate meni od života pakao,« i Evelina udari u plač i histeriju, pa je Eleanora morala pozvati liječnika.

Sutradan su skupile pedeset dolara, da Freddyja pošlju natrag u New York, Evelina se vrati kući na Drexel Boulevard, a Eleanori prepusti da dalje vodi sama dekoracioni posao.

Na proljeće prodale Eleanora i Evelina za pet stotina dolara nekoliko svijećnjaka, koje su za dvadeset i pet dolara iščeprkale u nekom starežarskom dućanu u zapadnom kraju, i baš su pisale čekove za najhitnije dugove, kad im stiže telegram.

POTPISAO UGOVOR SA SHUBERTOM INSCENACIJA TESS OD DURBERVILLA HOĆETE LI IZRADITI DEKORACIJE KOSTIME DVIJE STOTINE PEDESET NA NEDJELJU SVAKA MORAM DOBITI ODMAH TELEGRAFSKU OBAVIJEST HOTEL DES ARTISTES CENTRAL PARK SOUTH FREDDY

»Evelino, to moramo uraditi,« reče Eleanora, vadeći cigaretu iz torbice, te se ušeta po sobi bijesno dimeći. »Bit će strahovita navala, no hajdemo večeras s Dvadesetim Stoljećem... Sada je po prilici podne,« izgovori Eleanora drhtavim glasom. Evelina ne odgovori, nego ode k telefonu i zovne Pullmanovu poslovnicu. Te su večeri sjedjele u svom odjelu, gledale kroz prozor tvornice čelika u Indiana Harboru, velike cementne tvornice, iz kojih suklja suri dim, garyske žarke talionice, što nestaju u zimskom sutonu, po kojem vitla dim. Ni jedna od njih nije mogla da izgovori ni riječ.

KAMERNO OKO (19)

Žena metodističkoga pastora bila je visoka mršava žena koja je tankim izgubljenim glasom pjevala uz klavir pjesmice. Čula je da ti voliš knjige i sadiš cvijeće i povrće i jako se zainteresovala jer je nekada bila u episkopalnoj crkvi i voljela je krasne stvari i pisala pripovijesti i objavljivala ih u jednom časopisu. Bila je mlađa od muža koji je bio šutljiv crnokos čovjek s ustima nalik na mišolovku i s duhanskim sokom na bradi i nosila je tanke bijele haljine i upotrebljavala parfem i govorila glasom zvučnim kao zvono o tom kako su stvari dražesne kao ljiljan. Mjesec se za velikim borom sjao kao pun mjehur samo da se rasprsne kad smo se vraćali obalom i ti si osjetio da je moraš zagrliti i poljubiti ali se nisi usuđivao i svakako se ti ne bi odvažio kad smo polagano koracali po pijesku i po borovim četinama veliki se mjesec naduo da se rasprsne kao gorostasna kap žive a ona pripovijedala strašno žalostivo o onom čemu se je bila nadala i ti si mislio da je i odviše zlo.

Volio si knjige i Gibbonovo Propadanje i propast rimske države i romane kapetana Marryata i želio si da odeš u inozemstvo i na more i u tuđinske gradove Carcassonne Marakeš Ispahan i volio si da stvari budu lijepe i želio srčanosti da zagrliš i poljubiš Martu tamnokožu djevojku govorili su da je napol Indijanka kći stare Eme a malu crvenokosu Mary učio sam plivati samo da mi je bilo srčanosti tihe noći bez daha kad je pun mjesec no o Bože nikakvih ljiljana.

IV

KOLO NOVOSTI XIV

TOPNJAČA ZAUSTAVLJA »AUSTRALIAN«

pukovnik veli demokrati su unesrećili narod ja ću se odreći dok umrem huče Huerta u bijesnom prkosu i pol Meksika će umrijeti sa mnom nisu se vidjeli plamenovi no silna crna para iz kratera talasala se milju visoko na nebu i vulkanski pepeo padao na Macomber Flats u daljini od trinaest milja

Jaja ne valjaju? Nema pokerskih maraka

Na pristaništu tamo
U staroj Alabami
Tata je i mama
I Ephraim i Sammy
Vilinski ples na mjesečini

WILSON ĆE SE POSAVJETOVATI S POSLOVNIM SVIJETOM

priznaje da je bacio bombu redarova žena kupuje žestoko piće pošto je izgubila na pšenici ubijen provalnik »America« Leti S Teretom Od Jedne Tone

Na noćnoj mjesečini
Sve njih ćeš naći ti
Gitare sinkopiraju
A oni čekaju
Šta oni sve to kazuju
Šta oni pjevaju

kad je razabrao Jamesovu črčkariju uzme predsjednik praskavac bonbon i povuče uzicu. Na pisaći stol poteče kiša gumenih bonbončića onda šef egzekutive pogleda na papir i pročita »Nemoj ih odviše jesti jer mama kaže razboljet ćeš se ako budeš jeo.«

Ne će mi biti ni najmanje čudo ako se poslije potpune istrage ustanovi da je bomba što se je rasprsnula danas bila namijenjena Johnu D. Rockefelleru veli policijski inspektor Max Schnittberger

MORSKI LAV PLIVA PO MEKSIČKIM VODAMA

Svi oni se ljuljuškaju
I zujkaju i zibaju
Brod valjani Robert E. Lee
Po pamuk dolazi

Nova Sreća Isadore Duncan

Nemirnjaci iz IWW napali danas poslije podne na proslavu Garibaldijeva rođendana u Rosebanku na Staten Islandu pogrdili talijansku zastavu izgruhali i izmlatili članove talijanskoga streljačkoga društva i bili bi u blato bacili američku zastavu da

Bijeli Krompir Pokazuje Slabost

Šest Neodjevenih Djevojaka Kupačica Isprebijalo Gada Muškarca

Indijanci ronci traže tijelo utopljenika dječaka neki svjedoci kazuju da su vidjeli neku ženu u svjetini. Bila je udarena opekom. Čovjek u sivom odijelu sakrio se za njenu suknju da puca. Gornje palube i skrovita mjesta na brodu raj su za sljubljene parove gdje se često usuđuju na koješta s napitim mladim djevojkama kojima ne bi matero trebale dopuštati da se bez pratnje voze brodom

Srednji će Zapad Uzdići ili Slomiti Wilsona

KAZUJE UZROKE NEMIRU U RADNIČKOM SVIJETU

»Ja sam švicarski admiral i udaram na Ameriku« i redar zovnuo taksi

Gledaj njihovu vrevu
Prisluhni im svirci i pjevu
Divota je kada momče
Na žalu čekaš ti
Brod
Robert
E.
Lee.

Kad je umro Minor C. Keith, svi su mu listovi donijeli sliku: čovjek jasnih očiju, kukasta nosa i s čestitim trbuhom, a s nemilim pogledom u očima.

Minor C. Keith je bio sin bogata čovjeka, rođen u obitelji, koja je voljela miris novca, znali su u toj obitelji nanjušiti novac oko polovice kugle zemaljske.

Ujak mu je bio Henry Meiggs, don Enrique zapadne obale. Otac mu je imao velik drvarski posao i trgovao je zemljištima u Brooklynu;

mladi je Keith bio iver od staroga panja.

(Još 49. godine dovukla zlatna jurnjava don Enriqua u San Francisco. Nije on kopao zlato po brdima, nije umirao od žeđe, sijući alkalijevu prašinu u Smrtnoj dolini. Prodavao je opremu drugim ljudima. Ostao je u San Franciscu te se bavio politikom i visokim finansijama, sve dok nije zagazio preduboko te se morao brže ukrcati na brod.

Brod ga dovezao u Chile. Bio je u Chileu nanjušio novac.

Bio je »capitalista yanqui«. Sagradit će željeznicu iz Santiaga u Valparaiso. Na Chincha-otocima bilo je naslagâ guana. Meiggs je nanjušio u guanu novac. Iskopao je iz guana imetak, dokopao se moći na zapadnoj obali, titrao se s brojkama, željeznicama, vojskama, politikom lokalnih »caciques« i »politicos«; svi su oni bili marke u velikoj pokerskoj igri. Uz jake karte gomilao je dolare.

Finansirao je nevjerojatnu Andsku željeznicu.)

Kad je Tomas Guardia postao diktator u Costa Rici, napisao don Enriquu list, da mu sagradi željeznicu;

Meiggs je bio zaposlen u Andama, ugovor na 75.000 dolara teško da je vrijedio da bi tratio vrijeme,

pozvao je dakle svoga nećaka Minora Keitha.

Nisu u toj obitelji puštali da im išta izmakne:

sa šesnaest godina bio je Minor Keith svoj gospodar, prodavao je ogrlice i kravate u trgovini odijela.

Iza toga je bio drvarski nadglednik i vodio drvarski posao.

Kad je njegov otac kupio otok Padre ispred Corpusa Christi u Texasu, poslao je onamo Minora, da odande izvuče novaca.

Minor Keith počeo na otoku Padru odgajati stoku i mrežom loviti ribu,

no stoka i riba nisu dosta brzo prometali novac,

kupovao je dakle svinje i sjekao volove i kuhao meso i hranio njime svinje i sjekao ribe i hranio njima svinje,

no svinje nisu dosta brzo prometale novac,

pa se je veselio odlasku iz Limona.

Limon je bio jedan od najkužnijih brloga u Karipskom moru, čak i Indijanci su umirali tu od malarije, žute groznice, srdobolje.

Keith se vrati na parobrodu John G. Meiggs u New Orleans, da najmi radnike za željezničku gradnju. Nudio je dolar na dan i hranu i najmio sedam stotina ljudi. Neki su već bili tamo za pljačkaških vremena Williama Walkera.

Iz te su rulje neka dvadeset i petorica iznijela živu glavu.

Drugi su svoje lešine, ispaljene od whiskeya, ostavili da trunu u močvarama.

Drugi je put ukrcao i otpravio onamo petnaest stotina ljudi; pomrli su svi, za dokaz da samo crnci s Jamaike mogu živjeti u Limonu.

Minor Keith nije umro.

Godine 1882. bilo je izgrađeno dvadeset milja željeznice, a Keith zapao u dug od jednog milijuna dolara;

željeznica nije imala ništa da vozi.

Keith dao saditi banane, da bi željeznica imala što voziti, a da bi banane iznio na tržišta, morao se upustiti u brodarske poslove;

to je bio početak karipskoj trgovini voćem.

Za to su vrijeme umirali radnici od whiskeya, malarije, žute groznice, srdobolje.

Minoru Keithu umrla tri brata.

Minor Keith nije umro

Gradio je željeznice, otvarao sitne trgovine svuda uz obalu, u Bluefieldsu, Belizu, Limonu, kupovao i prodavao gumu, vaniliju, kornjačinu koru, sasaparilu, sve što je mogao jevtino kupovati, kupovao je, sve što je mogao skupo prodavati, prodavao je.

Godine 1898. osnovao je u zajednici s Bostonskim voćnim društvom Ujedinjeno voćno društvo, koje je otada postalo jednim od najmoćnijih industrijskih udruženja na svijetu.

Godine 1912. udružio je Međunarodne željeznice u Srednjoj Americi;

sve je to izgradio iz banana;

u Evropi i u Sjedinjenim Državama počeli ljudi jesti banane,

pa su sasjekli džungle po Srednjoj Americi, da zasade banane,

i sagradili željeznice, da voze banane,

i svake je godine sve više parobroda Velike Bijele Flote plovilo natovarenih bananama k sjeveru,

i to je historija američkog imperija na Karipskom moru,

i panamskoga kanala i budućega nicaraškoga kanala i brodarstva i vojnih brodova i bajoneta.

Zašto taj nemili pogled u očima, na slici Minora Keitha, pionira voćne trgovine, željezničkoga graditelja, na svim slikama, što su o njemu donijeli listovi, kad je umro?

KAMERNO OKO (20)

Kad su tramvajci u Lawrenceu stupili u strajk od simpatije vrag bi znao s kim bila je to i onako sva sila Talijana Čeha Madžara koji ne peru vrat jedu češnjak sa vrištavom dječurlijom i prljavim ženama prokleti Španjolci izdat je proglas da se jave dobri čisti mladi ljudi

za službenike na tramvaju i da se pokaže tuđinskim agitatorima da to još pripada bijelomu čovjeku.

Taj je dakle momak živio u Matthewsu i uvijek je želio da bude tramvajski kondukter... govorili su da je Grover bio tramvajski kondukter u Albanyju i pio je i viđali su ga na ulici s droljama . . .

Taj je dakle momak živio u Matthewsu i došao u Lawrence sa svojim sobnim drugom i javili se u Lawrenceu i svijet se uzvikao na njih da su strajkolomci no oni koji nisu bili Talijani

bili su sama gadna fukara. Jako su se voljeli taj momak i njegov sobni drug i on se popeo na platformu i okrenuo sjajnu mjednu ručku i zazvonio. Bilo je to u remizi. Sobni se drug ušeprtljio nešto među odbojnicima a taj drug okrenuo blistavu mjednu ručku i kola krenula i on pregazio svoga sobnoga druga i glava mu se zgnječila baš među odbojnicima usmrtio ga baš tamo u remizi i sada je momak morao otići k svojti svoga sobnoga druga.

J. WARD MOOREHOUSE

U Pittsburghu je Ward Moorehouse dobio reportersko mjesto kod »Times Dispatcha« i proveo šest mjeseci, pišući o talijanskim svadbama, o mjesnim sastancima »Losova«, o tajanstvenim smrtnim slučajevima, ubijstvima i samoubijstvima u Litavaca, Albanaca, Hrvata, Poljaka, o neprilikama Grkâ gostioničarâ s njihovim dokumentima za naturalizaciju, o objedima »sinova Italije.« Stanovao je u velikoj crvenoj kući čatmari, na donjem kraju Highland Avenue, kod neke mrs. Cook, smežurane stare žene iz Belfasta, koja je morala držati stanare, otkad joj je bio zgnječen muž, prednjak radnik u jednoj od Homestead-tvornica, dizalica ispustila na njega tovar sirova željeza. Priređivala je Wardu zajutrak i nedjeljom objed, i stajala uz njega, dok on jede sam u zagušljivoj blagovaonici, na-

trpanoj namještajem, pa mu pripovijedala o svojoj mladosti na sjeveru u Irskoj, o izdajstvu papistâ i o vrlinama pokojnoga mr. Cooka. Bila su to loša vremena za Warda. Nije imao prijateljâ u Pittsburghu, a vrat mu zebao i bolio ga za cijele ciče zime, ljute i solikave. Mrzio je novinsku redakciju, strmine, naoblačeno nebo i vratolomne drvene stube, po kojima se je neprestano verao gore dolje, i zadah siromaštine, i kupus, i djecu, i rublje u klopotavim stanovima, gdje je vazda tražio ili mrs. Piretti, kojoj je muž poginuo u gunguli u krčmi na Locust Streetu, ili Sama Burkovicha, koji je bio izabran za predsjednika ukrajinskog pjevačkog društva, ili neku ženu sapunjavih ruku, kojoj je nekakav degenerik rasporio dijete. Nije nikada stizao kući prije tri ili četiri sata ujutro, pa kako bi doručkovao tek oko podneva, nije mu, čini se, preostajalo vremena da išta uradi, prije nego što će morati zapitati na telefonu redakciju za nove naloge. Kad je bio došao u Pittsburgh, posjetio je mr. McGilla, s kojim se je upoznao u Parizu po Jarvisu Oppenheimeru. Mr. McGrill ga se sjetio, zapisao njegovu adresu i rekao mu neka ostane u vezi s njim, jer se nada da će mu pribaviti mjesto u novoj obavještajnoj poslovnici, koju osniva trgovinska komora, no prolazile su nedjelje, a on nije dobivao ni riječi od mr. McGilla. Prigodice bi dobio suhoparan list od Annabelle Marije o zakonskim formalnostima;

ona će ga, veli, za razvod optužiti, što joj ne plaća izdržavanje, što ju je ostavio i bio s njom prost. On treba samo uskratiti da ode u Philadelphiju, kad mu se budu predočili spisi. Parfem plavog listovnog papira uzbudi u njemu tihu gorku žudnju za ženama. No morao se držati čistim i misliti na svoju karijeru.

Najgori mu je bio slobodni dan u nedjelji. Često je ostajao cio dan izvaljen u krevetu, prejako potišten da bi izlazio u crnu bljuzgavicu na ulicama. Naručio od dopisne škole novinski i reklamni tečaj, čak i tečaj o uzgajanju voćaka, jer ga je bila snašla volja da sve odbaci te ode na Zapad i zaposli se na kakvom majuru ili nalik; no bio je odviše ravnodušan da bi prošao te tečajeve i knjižice se s nedjelje na nedjelju sve gomilale na stolu u njegovoj sobi. Činilo se da mu nema puta nikuda. Sve je iznova promišljao o svemu, što je uradio, otkad je onoga dana otputovao željeznicom u Ocean City. Negdje je zacijelo pogriješio, ali nije mogao razabrati gdje. Uzeo bacati patience, no i na tom nije mogao da sabere misli. Zaboravljao je na karte i sjedio za stolom, koji je bio pokriven baršunskim pokrovcem medenjakove boje, te pored lonca s prašnim umjetnim papratima, koji su okićeni omotom od krep-papira i prašnom ružičastom petljom s bonbonske škatulje, gledao na široku ulicu, po kojoj se voze tramvajska kola i bez prestanka stružu na zavoju, a lučne svjetiljke iskrsavaju u pomrčini srednjega popodneva i malo se sjajuckaju u crnom ledu po uličnom rigolu. Mnogo je mislio na stare dane u Wilmingtonu, i na Mariju O'Higgins, i na svoje klavirske sate, i kako je na starom čamcu pecao ribe po Delawaru, dok je bio dijete; tako se uzbuđivao da nije mogao ostajati kod kuće, nego odlazio k automatu na najbližem uglu da popije vruću čokoladu, i zatim u grad u jevtin kino ili variété. Uzeo pušiti po tri cigare na dan, po jednu iza jela. Imao je barem nešto nejasno pred sobom.

Jedan dva puta posjetio je mr. McGilla u njegovoj poslovnici u Frick Buildingu. Svaki je put bio on otputovao po poslu. Dok je čekao, razgovorio bi se malo s gospođicom za pisaćim stolom i onda bi nerado odlazio, uz riječi: »Ah, jest, rekao je da će na put,« ili: »Valjda je zaboravio na dogovor,« da prikrije svoju nepriliku, kad mora da odlazi. Nije volio ostavljati to sjajno osvijetljeno predsoblje pred poslovnicom, velike blistave mahagonske stolice s lavljim glavama na ručnim naslonima, i stolove s lavljim šapama mjesto nogu, i cvrkut pisaćih strojeva iza pregrada, i telefonsku zveku, i lijepo odjevene činovnike, i namještenike koji žurno ulaze i izlaze. Dolje u novinskoj poslovnici pri klopotanje tiskarskih strojeva, kiselo zaudara tiskarska boja i vlažne trube papira, trčkaju označeni momci s korekturama, sa zelenim zaslonima

na očima. I da ne znaš ni jednog zaista zgodnog čovjeka, i da ti se ne određuje nikada ništa, što ne bi bilo u vezi s radnicima, ili sa strancima, ili sa zločincima, to mu je bilo mrsko.

Jednoga dana s proljeća otišao on u Schenley da interviewiše nekog putnika predavača, koji je bio doputovao. To mu je bilo milo, jer se je nadao da će od lokalnoga urednika izmamiti poseban honorar. Baš se gurao kroz predsoblje, kamo su se bili zgrnuli Kiwanijanci, koji su iz cijele države stigli na skupštinu, kad se skobi s mr. McGillom. »Ta vi ste to, Moorehouse,« izgovori mr. McGill takvim prirodnim glasom, kao da su se sastajali neprestano. »Veselim se, što sam naišao na vas. Oni glupani u poslovnici zametnuli su vašu adresu. Imate li časak vremena?« »I imam, mr. McGill,« odgovori Ward. »Dogovorio sam se s jednim čovjekom da ćemo se sastati, no može on i počekati.« »Nemojte nikada da vas tko čeka, ako ste se dogovorili s njim,« primijeti mr. McGill. »Pa to nije poslovni dogovor,« odvrati Ward i uzgleda sa svojim dječačkim plavookim smiješkom k licu mr. McGilla. »Ne će on zamjeriti, ako počeka jedan časak.«

Odu u pisaću sobu i sjednu na izvézenu sofu. Mr. McGill razloži da je upravo imenovan za privremenoga generalnoga direktora za reorganizaciju »Bessemer društva za metalnu robu i proizvode,« koje upravlja velikim dijelom uzgrednih proizvoda Homestead-tvornica. On traži ambiciozna i energična čovjeka, koji će voditi reklamu i propagandu. »Sjećam se one knjižice, što ste mi je pokazali u Parizu, Moorehouse, i mislim, vi ste taj čovjek.« Ward pogleda u pod. »To bi dakako značilo da se moram odreći sadašnje službe.« »Kakva je ona?« »Novinska.« »Ah, odbacite, nema vam budućnosti u tom... Mi moramo nekoga drugoga imenovati za nominalnoga šefa reklame, radi razloga, u koje sada ne ćemo ulaziti . . . no vi ćete biti pravi vršilac te službe. Kakvu plaću očekujete vi?«

Ward pogleda mr. McGilla u oči i krv mu zastade u ušima, kad je čuo svoj glas kako govori ravnodušno:

»Kako bi bilo oko sto dolara na nedjelju?«

Mr. McGill pogladi brk i nasmiješi se. »Dobro dakle, to ćemo još pretresti,« reče ustajući. »Mogu vam, mislim, svojski posavjetovati da se odreknete svog sadašnjeg posla . . . Zovnut ću na telefon mr. Batemana, da bi shvatio, zašto vas oduzimamo njemu... Da ne bude zamjerke, razumijete, radi vašeg naglog odstupa . . . ne treba nikada da bude zamjerke . . . Dođite i posjetite me sutra u deset sati. Vi znate poslovnicu u Frick Buildingu.«

»Ja mislim da imam nekoliko vrijednih ideja o reklami, mr. McGill, taj me posao i zanima najviše,« reče Ward. Mr. McGill ga nije više gledao. Kimnuo glavom i otišao. Ward se popne

gore da interviewiše predavača, i bojao se da bi se već veselio prejako.

Sutrašnji dan bio mu je posljednji dan u novinskoj redakciji. Prihvati plaću od sedamdeset i pet dolara, uz obećanje da će mu biti povišena, čim to bude opravdano uspjehom, najmi sobu s kupaonicom u Schenleyu, i dobije vlastitu poslovnicu u Frick Buildingu, gdje je sjedio za pisaćim stolom s mladićem, koji se je zvao Oliver Taylor, a bio nećak jednomu od direktora, koji se je uspeo po toj organizaciji. Oliver Taylor je bio prvorazredni teniski igrač, član svih klubova, i jošte kako se veselio da prepusti Moorehousu posao. Kad je razabrao da je Moorehouse bio u inozemstvu i dao praviti odijela u Engleskoj, pribavio mu pristup u Sewickley Country Club i poslije poslovnih sati vodio ga da gutnu. Malo po malo se Moorehouse upoznao sa svijetom te ga uzeli pozivati kao zgodna mladoženju. Počeo igrati golf s instruktorom na malom igralištu prijeko u Alleghanyju, jer se je nadao da onamo ne će zaći nitko tko ga poznaje. Kad je naučio pristojno igrati, prijeđe u Sewickley da okuša igru.

Jedne nedjelje poslije podne odšeta se s njim Oliver Taylor i pokaže mu sve velike upravnike s čeličnih tvornica, iz rudnika i iz petrolejske industrije, kako su se okupili u nedjelju poslije podne, i govorio je o svakom proste primjedbe, kojima je Ward kikotao malko, ali mu se činilo

da su jako neukusne. Bilo je sunčano svibanjsko popodne, mirisali bagrenovi cvjetovi na povjetarcu, što piri s masne zemlje uz Ohio, golfske lopte udarale oštro, po tratini oko klupske kuće lepršale svijetle odjeće, istrgan smijeh i baritonski komadići iz svega razgovora poslovnih ljudi dolijetali su na sunčanom povjetarcu, koji je još zaudarao na paljevinu onoga dima iz talionica. Bilo mu se teško suzdržavati, da oni, kojima je bio predstavljen, ne bi vidjeli kako mu je voljko.

Za sve drugo vrijeme jedino je radio. Od svoje stenografkinje, miss Rodgers, ružne usidjelice, koja je naskroz znala posao s metalnom robom, jer je petnaest godina radila u pittsburškim poslovnicama, dobio je knjigâ o toj industriji i čitao ih večerom u svojem hotelu, tako da je na direktorskim konferencijama zadivljivao njih svojim znanjem o metodama i o proizvodima u industriji. Pamet mu je bila puna burgija, čaklja, maljeva, utega, sjekira, bradvi, francuskih ključeva; ponekad je za vrijeme objeda odlazio u koju željezariju, pod izlikom da kupuje nekoliko čavala ili klinčića, i razgovarao se s trgovcem. Čitao je Crowdsa jr. i različite knjige o psihologiji, nastojao zamisliti da je željezar ili direktor Hammachera Schlemmera ili kakve druge velike željezarije i razmišljao, kakva bi tvornička reklama mogla zaokupiti njega. Kad se je ujutro brijao, dok mu u kupaoničku kadu

teče voda, gledao je kako mu između lica i ogledala prolaze duge povorke prijeklada, rešetki, dijelova peći, šmrkova, mlinova za meso, svrdlova, šestila, škripaca, kotačića, ručki za ladice, i čudio se kako oni mogu biti privlačivi u detaljnoj trgovini. Brijao se gillettom, a zašto se brije gillettom, a ne brije drugačijom britvom? Bessemer je dobro ime, miriše na novac i na silne valjaonice i na velike direktore, koji izlaze iz limousina. Treba zainteresovati kupca željezne robe, neka osjeti da je on dio nečega moćnoga i silnoga, tako je mislio, izbirajući kravatu. Bessemer, govorio je sam sebi za zajutarkom. Zašto bi naši klinovi jače privlačili nego koji drugi klinovi, pitao je sam sebe, kad je ulazio u tramvajska kola. Držao se za petlju nad sobom i tresao se među svijetom na vožnji u grad, buljio u naslove u novinama i nije ih vidio, a po glavi mu se mele karike na lancima i sidra i željezne spojnice i kovke uglovnice i cijevne spojnice i ležišta i natičci i preklapuše na cijevima. Bessemer.

Kad je zaiskao povišicu, dobio je, na 125 dolara.

U provincijskom plesnom klubu upoznao se s plavušom djevojkom, koja je vrlo dobro igrala. Zvala se Gertruda Staple a bila kći staroga Horacea Stapla, direktora nekoliko korporacija a držalo se da ima mnogo dionica Standard Oila. Gertruda je bila zaručena s Oliverom Taylorom,

no oni su se, kad se sastanu, jedino prepirali, kao što je povjerila Wardu, kad su sjedjeli za igranke. Na Wardu je bilo pristalo društveno odijelo i on se činio mnogo mlađim nego većina muškaraca na igranci. Gertruda je govorila da muškarci u Pittsburghu nemaju alira. Ward je pripovijedao o Parizu, a ona će reći da će svisnuti od dosade, pa bi voljela živjeti u Nomu na Aljaški nego u Pittsburghu. Silno joj se mililo, što on zna Pariz i pripovijeda o Tour d'Argentu i Hôtel Wagramu i Ritz-baru, a on se žalostio, što nema auta, jer je opazio kako mu je od nje slobodno zamoliti nju da bi je odvezao kući. No sutradan joj poslao cvijeća i pisamce na francuskom jeziku, koje će ju, mislio je, nasmijati. U subotu poslije podne iza toga otiđe u automobilski tečaj da nauči voziti, i pošvrlja pored prodajnog zastupstva Stutzova, da vidi, uz kakve bi uslove mogao kupiti roadster.

Jednoga dana uđe Oliver Taylor u poslovnicu sa smiješnim smiješkom na licu i reče: »Ward, Gertruda gine za vama. Ne može da govori ni o čem drugom . . . Naprijed, od mene nema zamjerke. Meni je prokleta muka izlaziti s njom na kraj. Zamara me za pol sata.«

»To je valjda samo zato, jer me ne poznaje,« odgovori Ward i malo se zacrveni.

»Nevolja je, što je njen starac otac ne daje ni za koga nego za milijunara. No vi biste mogli malko poljubakati.«

»Ja nemam vremena za takvu ludoriju,« odgovori Ward.

»Meni nema od njih ni za što drugo vremena,« primijeti Taylor. »No, zbogom . . . Vi pazite na trgovinu, a ja sam ugovorio doručak sa zgodnom gospođicom... slatka je djevojčica, a igra u Crvenom mlinu, prvi red treća s lijeve strane.« Namigne, potapša Warda po leđima i ode.

Kad je iza toga došao Ward u posjet u veliku kuću Staplovih, koja je bila podalje od ulice, dovezao se u crvenu Stutzovu roadsteru, koji je bio uzeo za pokus. Upravljao je njime prilično, no u prilasku zaokrenuo prebrzo i potamanio nekoliko tulipana na cvjetnoj lijehi. Gertruda ga je vidjela s prozora iz knjižnice te ga bockala zato. On odgovori da je loš vozač, uvijek je bio i uvijek će biti. Ona ga ponudi čajem i cocktailom za stolićem pod jabukom iza kuće, i za sve to vrijeme, dok se je razgovarao s njom, nije znao, bi li joj govorio o svojem razvodu. Pripovijedao joj je 'o svom nesretnom životu s Annabellom Strangovom. Ona je bila puna saučešća. Znala je doktora Stranga. »A ja sam mislila da ste vi samo pustolov . . . od težaka do predsjednika, vi znate tu stvar.«

»Pa i jesam,« odvrati on i oboje se nasmijali, i vidio je da je ona zaista luda za njim.

Te večeri su se sastali na igranci, i odšetali se do kraja toplika, i tamo je bio uparen zrak

među orhidejama, i on joj reče da je slična blijedoj žutoj orhideji. Iza toga bi se oni odšuljali, kad im se god desi prilika. Znala mu se pod poljupcima sva odjednom umlitaviti u zagrljaju, i on je bio siguran da ga ljubi. No kad se je poslije tih zgoda vraćao kući, bio je tako nervozan i uzbuđen da nije mogao spavati, pa bi se ushodao po sobi i ginuo za ženom, da bi spavao s njom, i psovao sâm sebe. Često se kupao u hladnoj vodi i govorio sebi da mora paziti na posao, a ne smije se mučiti s tim stvarima i dopuštati da ga tako zaokupi djevojka. Ulice u donjem gradu bile su pune prostitutkinja, no on se bojao da ne uhvati bolest ili da ga ne opljačkaju. Onda ga jedne noći, poslije društvenoga sastanka, odveo Taylor u neku kuću, koja je, veli, sasvim pouzdana, i tamo se upoznao s lijepom crnomanjastom djevojkom Poljakinjom, kojoj nije moglo biti više od osamnaest godina, ali nije onamo odlazio često, jer je stojalo pedeset dolara, a bio je uvijek nervozan, kad je tamo, od straha da se ne dogodi policijska razzia i da ne bude opljačkan.

Jedne nedjelje poslije podne pripovjedi mu Gertruda da ju je izgrdila mati, što je toliko viđaju s njim, a on ima ženu u Philadelphiji. Odluka o razvodu bila mu je javljena baš uoči toga dana. Ward je bio dobre volje, pa joj reče to i zamoli je da pođe za njega. Bili su na slobodnom orguljskom koncertu u Carnegiejevu in-

stitutu, na zgodnu mjestu za sastanak, jer ovamo nije dolazio nitko otmen. »Hajdemo prijeko u Schenley i ja ću vam pokazati odluku.« Muzika je bila otpočela. Ona mahne glavom, ali potapša mu ruku, koja joj je bila uz koljeno na plišanom sjedalu. Iziđoše u sredini komada. Muzika im je trgala živce. Dugo su stajali u predvorju. Gertruda je bila jadna i zbunjena. Reče mu da je loša zdravlja, i otac i mati joj ne će nikada pristati da se uda za čovjeka, koji nema onolik prihod kolik i ona, pa bi voljela da je sirotica stenografkinja ili telefonistkinja, koja smije raditi što ju je volja, i da ga jako ljubi i uvijek će ga ljubiti, i misli da će se propiti, ili se opijati kokainom, ili ma što, jer život je upravo prestrahovit.

Ward je bio vrlo hladan, stisnuo zube i odgovorio da ga i ne može pravo voljeti, pa što se tiče njega, ovo je konac, a ako se budu sastajali, bit će dobri prijatelji. Odvezao je u Highland Avenue na Stutzu, koji još nije bio plaćen, pokazao joj kuću, u kojoj je stanovao, kad je došao u Pittsburgh, pripovijedao joj da će otići na Zapad i osnovati svoje vlastito reklamno poduzeće, i naposljetku je ostavio u kući neke prijateljice u Highland Parku, kamo je naložila svomu šoferu da u šest sati dođe po nju.

On se vrati u Schenley i popije crnu kavu, koju je naručio gore u sobu; bio je jako ogorčen, pa kad je sjeo i prihvatio se nekoga napisa, koji je izrađivao, svejednako je mrmljao, neka vrag nosi gaduru.

Nije mnogo mario za Gertrudu nekoliko mjeseci, jer u Homesteadu je bio buknuo strajk i rudnički redari ubili nekoliko strajkaša, a neki pisci iz New Yorka i Chicaga, koji su bili sentimentalni, zatrpali štampu člancima, u kojima su šibali čeličnu industriju i feudalne prilike u Pittsburghu, kako su ih nazvali, a progresisti u kongresu digli graju, pa se raznijeli glasovi da neki ljudi, koji bi to htjeli navratiti na politiku, zahtijevaju parlamentarnu istragu. Mr. McGill i Ward poobjedovali u Schenleyu zajedno, sami, da se razgovore o prilikama, i Ward će reći da treba udariti sasvim novim pravcem u reklamnom radu za industriju. Industrija mora poraditi da odgoji publiku brižno zasnovanim reklamnim radom, koji će se proširiti na nekoliko godina. Mr. McGill bio je jako impresioniran te rekao da će na direktorskim sjednicama razgovarati o tom, bi li se mogao osnovati zajednički obavještajni ured za svu industriju. Ward primijeti da bi on mogao tomu uredu stupiti na čelo, jer kod Bessemer-robe jedino gubi vrijeme; ondje se je sve staložilo na rutinski posao, o kojem može svatko voditi brigu. Spomenuo da bi u Chicago i da osnuje sam svoju reklamnu agenturu. Mr. McGill se nasmiješi, pogladi brk čelične sive boje i reče: »Nemojte se tako žuriti, mladiću, ostanite

još malo ovdje i, tako mi časti, ne ćete požaliti,« a Ward odgovori da je voljan, no on je tu u Pittsburghu već pet godina i šta je postigao?

Obavještajni se ured osnovao i Ward preuzeo stvarni rad uz plaću od 10.000 dolara na godinu, te počeo svim izlišnim novcem špekulirati s efektima, no bilo je nekoliko viših od njega, koji su imali veće plaće i samo su ga sprečavali, te mu nije bilo mira. Osjeti da se mora oženiti i osnovati svoje kućanstvo. Imao je mnogo veza s različitim granama željezne, čelične i petrolejske industrije, te mu se učini da bi morao pogostiti goste. Da priredi objed u Fort Pittu ili u Schenleyu, bilo bi skupo a nije se nekako činilo solidnim.

Onda jednoga jutra otvori svoje novine i pročita da je Horace Staple juče umro od angine pectoris, kad se je liftom vozio gore u Carnegie Buildingu, a Gertruda i njena mati iznemogle leže u Sewickleyu u svojem domu-palači. Sjedne odmah u svojoj pisaćoj sobi, premda će zato zakasniti u ured, i napiše Gertrudi list:

Premila Gertrudo,

U ovom strahovitom žalosnom času dopustite mi da vam napomenem kako ja bez prestanka mislim na vas. Javite mi odmah, bih li vam mogao kakogod pokoristiti. U dolini mrtvih sjena moramo spoznati da je veliki

davalac, kojemu mi dugujemo svu ljubav i bogatstvo i dragost uz veselo ognjište, ujedno i ljuti kosac . . .

Upilji oči u te riječi, požvače jedan čas okrajak na stilu i riješi da je malo pretjerao s ljutim koscem, te prepiše list ponovo, izostavi posljednju rečenicu, potpiše: vaš odani Ward, i pošlje ga po naročitom odaslaniku u Sewickley.

Upodne je baš polazio k objedu, kad mu kancelarijski momak javi da je na telefonu dama. Bila je Gertruda. Ona ga zamoli da je naveče odvede kuda na večeru, gdje ih ne će nitko vidjeti, jer je hvata jeza i od kuće i od svega, pa će poludjeti, ako bude još slušala ikakva saučešća. On joj odgovori, neka se sastane s njim u hallu Fort Pitta, te će je odvesti u neki mali lokal, gdje mogu biti na miru i razgovarati.

Te je večeri vijao leden vjetar. Nebo je cio dan bilo zatmureno crnim oblacima, koji su vitlali sa sjeverozapada. Ona je bila tako omotana krznom da je i nije prepoznao, kad je ušla u hall. Čim mu je pristupila, pruži mu ruku i reče: »Hajdemo odavde.« On joj reče da zna malu gostionicu uz cestu u McKeesport, ali misli da će joj biti prehladna vožnja u otvorenom roadsteru njegovu. Ona odgovori: »Hajdemo, hajdemo... ja volim vijavicu.« Kad je ušla u kola, reći će drhtavim glasom: »Veselite li se,

što se sastajete sa svojom starom ljubavlju?« a on će odgovoriti: »Za Boga, Gertrudo, ja se veselim, no veselite li se vi, što se sastajete sa mnom?« A onda će ona: »Zar ja ne izgledam vesela?« Onda on zamrmlja o njenu ocu, ali ona će: »Molim da ne govorimo o tom.«

Vjetar je zavijao za njima sve do doline Monongahele i na mahove šibao snježnim vihorima. Stovareni ugalj, Bessemer-peći i redovi visokih dimnjaka ispeli se crni crncati pred niskim vunastim nebom, koje je uhvatilo sav sjaj zažarenoga metala i crvene troske i bijelih lučnih svjetiljaka i čeonih svjetiljaka na lokomotivama. Na jednoj raskrsnici zamalo što se nisu sudarili s ugljenskim vlakom. Njena mu ruka stisne nadlakticu, kad je zakočio i auto zaošinuo.

»Zamalo što nismo nastradali,« istisne on kroz zube.

»Ne marim. Ja ne marim večeras ni za što,« odvrati ona.

Morao je sići da krene kola, jer je bio zaustavio motor. »Sve će biti dobro, samo ako se ne smrznemo,« reče. Kad se je opet popeo na kola, nagne se ona k njemu i poljubi ga u obraz. »Želiš li još da me uzmeš? Ja te ljubim, Ward.« Motor pojuri, a on se okrene i poljubi je čvrsto u usta onako kako je poljubio Annabellu onoga dana u vili u Ocean Cityju. »Dabogme da hoću, draga moja,« odgovori.

Gostionicu je držao neki francuski bračni par, pa se Ward razgovori francuski s njima i naruči za večeru pile i crvena vina i whiskey-toddy, da se ugriju čekajući. Nije u gostionici bilo nikoga drugoga, a on dao smjestiti stol baš uz plinsku peć, na kraju mutno osvijetljene crvenožute blagovaonice, dugih sablasnih redova praznih stolova i dugih prozora, zavijanih snijegom. Za večerom pripovjedi Gertrudi o svojim planovima da osnuje svoju vlastitu agenturu i reče kako jedino čeka da nađe zgodna druga, a siguran je da će stvoriti najveću agenturu u zemlji, pogotovo uz to novo neistraženo gledište o odnosima između kapitala i rada. »Ta ja ću, dok se uzmemo, moći da ti mnogo pomognem s kapitalom i svačim,« reče ona zažarenih obraza i blistavih očiju. »Dabogme da možeš, Gertrudo.«

Pila je mnogo za večerom i zatim zaiskala još vrelih whiskeya, a on je svejednako ljubio i gladio po nozi. Ona kao da i nije pazila što radi, nego ga ljubila i pred gostioničarom. Kad su izišli da sjednu u auto i vrate se kući, duhao je vjetar šezdeset milja na sat, a snijeg zatrpao put, te Ward reče da bi bilo samoubijstvo, kad bi pokušali da se po takvoj noći voze u Pittsburgh, a gostioničar primijeti da ima za njih sasvim spremnu sobu, pa bi monsieur et madame bili ludi da krenu, pogotovo gdje će im za cijele vožnje vjetar duhati u lice. Gertruda zapade nato na jedan čas u paničan strah i reče da se vo-

lije ubiti nego ostati. Onda se odjednom skupi u Wardow zagrljaj i zajeca histerički: »Hoću da ostanem, hoću da ostanem, ja te ljubim tako.«

Zovnu telefonom kuću Staplovih, razgovore se s noćnom dvorkinjom i ona im rekne da je mrs. Staple spokojnija, dali su joj opijat i sada spava mirno kao dijete. Gertruda joj rekne, neka kaže materi, dok se probudi, da će ona prenoćiti kod svoje prijateljice Jane English, te će se vratiti kući, čim od vijavice bude auto mogao na cestu. Onda zovne Janu English i rekne joj da je izvan sebe od žalosti te je uzela sobu u Fort Pittu, da bude sama. Ako je zovne mati, neka rekne da spava. Zatim zovne Fort Pitt, da na njeno ime rezerviraju sobu. Iza toga legoše. Ward je bio sav sretan te zaključi da jako ljubi nju, a ona kao da je to bila uradila već i prije, jer joj je bilo prvo, što je rekla: »Ne ćemo se radi toga morati na vrat na nos vjenčati, je li, dragi?«

Za šest mjeseci se vjenčali i Ward se odrekao svoga mjesta u obavještajnom uredu. Ponešto mu posrećilo na burzi te odluči da se na godinu dana okani posla i provede medeni mjesec u Evropi. Zbilo se tako da je Staplov imetak ostao u pohrani gospođe Staple, a Gertruda dobila samo godišnju rentu od petnaest tisuća dolara do materine smrti, ali oni smislili da se u Karlsbadu sastanu sa starom gospođom te su se nadali da će od nje izlaskati nešto kapitala za reklamnu agenturu. Otplovili su u vjenčanoj odjeći na

»Deutschlandu« u Plymouth, i lijepo se prevezli, a Ward je samo jedan dan bolovao od morske bolesti.

KAMERNO OKO (21)

U tom mjesecu kolovozu nije pala ni kap kiše a nije gotovo padala ni u srpnju. Povrtnjak je bio u strašnu stanju. Po cijelom sjevernom okrajku Virginije nije se ni morao brati kukuruz jer sve se je donje lišće bilo osušilo i skovrčalo se po rubovima. Rodile su jedino rajčice.

Kad Rattler nije bio potreban na farmi smio si ga jahati bio je uštrojen riđo trogodišnjak te se spoticao po visokom boriku i po pješčanim putevima sa žarkom lozom i po isušenim močvarama koje su unakrst ispucale kao aligatorska koža

ispred Morrisove kuće gdje sva Morrisova djeca izgledaju suha i prašna i smeđa

i uokolo obalom uz rijeku uz Harmony Hall gdje je Sydnor krupan bosonog čovjek od šest stopa šest duga lica i duga nosa s velikom bradavicom na nosu tumarao i nije znao šta bi radio radi suše i radi bolesne žene samo što se nije porodila i radi djece u kašlju hripavcu i svoga pokvarenoga želuca

i pored Sandy Pinta i opet pored velikoga bora

i miss Emily je gledala preko plota stojeći uz mirtu miss Emily je imala klopav šešir i uvijek je imala nešto cvijeća i nekoliko pilića

na prodaju a u žilama joj je tekla najplemenitija krv na jugu Tancheford tako mi to pišemo no izgovaramo Tofford da momci nisu samo takvi nevaljalci vazda piju i lunjaju po obali uz rijeku i kriomčare whiskey iz Marylanda mjesto da love ribu i odlaze pijani pijancati i trgaju mreže vlačare ili ih gube miss Emily bi i sama ponekad gutnula ali onda je samo svemu davala uvijek lijep izgled kad je gledala preko plota od letava stojeći uz mirtin džbun i preklapajući malo sa svijetom koji prolazi cestom.

Onda je tamo dolje iza Lyncha Pinta bio Bowie Franklin ni on nije mnogo vrijedio bio je nalik na bantamskoga pijetla Bowie Franklin sa svojim dugim mršavim vratom i iskidanim hodom nije mogao mnogo raditi i nije imao novaca da troši na rakiju pa je samo hranio svoje sive kokoške koje nisu mnogo vrijedile i izgledale su baš kao i Bowie i tumarao je po pristaništu i ponekad kad uđe brod ili ima u dragi ribarâ jer u zalivu duha tako silan vjetar dobacio bi mu koji za čašicu whiskeya i on bi od toga prespavao cio dan.

Rattler se znojio nekako strašno jer su ga po toj žegi nahranili kukuruzom a staro je sedlo smrdjelo i obadi mu zujali oko bokova i bilo je vrijeme večeri pa si polako jahao kući mrzeći prokletu iscrpljenu zemlju i sušu koja ne pušta da ti rodi vrt i skakavce i cvrčkove koji se podruguju iz sablasno zaprašenih mladih gumovaca

i datula uz cestu i obalu zavijenu kao srp gdje su te bole morske koprive kad si htio da isplivaš i pješčane buhe i sitne brbljarije o onom što se događa u Hagu ili Varšavi ili Pekatonu i telefon dolje u vili koji vazda zvoni kad farmerova žena skine slušalicu i razgovara s kojom drugom farmerskom ženom i na cijelom vodu čuješ kako kvrcaju slušalice jer svi trče k slušalicama da čuju što se govori

a zemlja među rijekama bila je ravnica iz koje je svu snagu iscrpao duhan za davnih vremena Waltera Raleigha kapetana Johna Smitha Pocahontasa no šta je to bilo prije rata koji je iscrpao ljude i žene?

i ja sam jahao Rattlera trogodišnjaka uštrojenoga riđana koji se je toliko mnogo spoticao i mrzio sam zemlju ispržen od sunca i ilovaču zemlju zdravicu i borove što šúmê i izlišne gumovce i datulsko džbunje i kupine.

Jedino sam volio zaliv koji se blista na obzorju i vjetar jugoistočnjak koji hladi svako popodne i bijela jedra na malim škunama.

KOLO NOVOSTI XV

Službena Komisija Ispituje Korisne Ustanove Galerije Opačine itd.

svijetla se gase kad se zasvira »Home Sweet Home« niske plaće uzbuđuju u gospodarâ nemir veli žena

U srcu Mary-landa djevojka ima
I srce svoje poklonila meni

ŽELITE LI VELIKI RAT ILI NIKAKAV

mannequin koja je tako značajno lice na pariškom trkalištu nadilazi sama sebe u iznošenju novosti Obući će najčudnovatiju haljinu i nosit će je s potpunim sang-froid Nestalnost je njeno geslo

Tri njemačka štabna oficira koji su prolazili u blizini bila su gotovo zgnječena od oduševljene svjetine koja je silom htjela da se rukuje s njima

Djevojka Staje Na Žigicu; Haljinu Zahvaća Vatra; Umire

A Mary-land Mary-kraj
vilinski je kraj
Kad djevojka veli njeno je srce moje

Pucnjava Na Dunavu Znak Rane Borbe

Ja sam Protivnica smrtnoj kazni kao i sve razborite žene. Mrsko mi je i pomisliti da bi ijedna žena gledala vješanje.

CAR GUBI STRPLJIVOST S AUSTRIJOM

paničan bijeg iz Karlsbada nestanak majorov otkriva dug niz ubijstava décolleté po bijelom danu rubenina haljine koje se nikako ne mogu združiti s pranjem Šta će se nositi nabrzo? Pariz viče crkveni pjevači odlaze u logorište profesor kreće na put po šumama Beograd pada

SVEOPĆI RAT BLIZAK
UBIJCA UBIJA ZASTUPNIKA JAURÈSA

rat će možda spriječiti željeznički strajk mjere da se očuva novac ŽIVI JOŠ DVA SATA POŠTO JE UMRO izgubio sam prijatelja i druga kad je izdahnuo Garros ali očekujem da ću izgubiti još više prijateljâ u mojem zvanju prije nego što se završi rat

redari na biciklima jurili su Unter den Linden i razglašivali radosnu vijest »To nas učvršćuje u našem uzdanju da možemo mirno očekivati buduće događaje«

ATLANTIC JE OTVOREN CHICAŽANIMA
KOJI HITE KUĆI

izgubljene kupaće hlačice izložene u Londonu

zborovima bilo koje vrste neizbježno se uklanjaju ili ne mare za njih za tromih ili mirnih ljetnih dana i zbog mlitavštine ima baš sada nekoliko članova mlađega naraštaja kojima su debutantski dani udaljeni dvije ili tri sezone otkad uživaju slavu

velike množine virginijskoga duhana treba da se uvezu u Englesku naročito za potrebu engleskih četa na kontinentu

UMRO I CRNI PAPA

U srcu Marylanda djevojka ima
I srce svoje poklonila meni

KNEZ MIRA

Andrew Carnegie

rodio se u Dumferlinu u Škotskoj,

došao prijeko u Sjedinjene Države na doseljeničkom brodu

radio kao dječak sukač u tekstilnoj tvornici

ložio kotlove

bio namještenik u tvornici cjevaka za dva i pol dolara na nedjelju

trčkao po Philadelphiji s telegramima kao raznosač Western Uniona

naučio code Morseov bio telegrafist na Pensy-linijama

bio vojni telegrafist u građanskom ratu

i
uvijek štedio svoju plaću;
kad je god imao dolar uložio bi ga.
Andrew Carnegie je počeo kupovati dionice Adams Expressa i Pullmanove kad su stajale nisko;
on se je uzdao u željeznice;
on se je uzdao u komunikacije,
on se je uzdao u transport,
on je vjerovao u željezo.
Andrew Carnegie je vjerovao u željezo gradio mostove Bessemer-tvornice visoke peći valjaonice
Andrew Carnegie je vjerovao u petrolej
Andrew Carnegie je vjerovao u čelik
uvijek je štedio svoj novac
kad je god imao milijun dolara uložio bi ih
Andrew Carnegie je postao najbogatiji čovjek na svijetu
i umro.
Bessemer Duquesne Rankin Pittsburgh Bethlehem Gary
Andrew Carnegie je davao milijune za mir
i knjižnice i znanstvene institute i zaklade i štedljivost
kad je god stekao milijardu dolara obdario je koji institut da podupre sveopći mir
uvijek
osim za vrijeme rata.

KAMERNO OKO (22)

Cijele je nedjelje magla visjela nad morem i grebenima. Upodne je sunce baš toliko zagrijalo kroz maglu da se je slani bakalar sušio na stalku. Zelen stalak zeleno more sive kuće bijela

magla. Upodne je bilo baš dosta sunca da sazru jabuke za sušenje i divlje kruške na pištalinama i da se ugriju lovorove bobice i mirisavi paprat. Za vrijeme jela u pensionu svi su očekivali radio-telegrafiste. Radio-telegrafisti gotovo i nisu mogli jesti.

Jest, bio je rat i provala u Belgiju;

Hoćemo li mi ući u rat: hoće li ući Britanija?

obveze prama ugovoru od . . . ambasadoru predane njegove putnice. Svako su jutro izlagali bakalare na stalak pa ih i raširivali na slabom sjaju sunčanom što prodire kroz maglu.

Parobrod trubi u daljini valovi udaraju o stupove uz grebene obrasle morskim algama kriješte galebovi tanjuri zveče u pensionu.

Objavljen rat otpraviti . . . Velika bitka u Sjevernom moru njemačka flota uništena . . . BRITANSKA FLOTA UNIŠTILA NJEMAČKU ESKADRU KOD RTA RACE *vjerni Newfoundlanđani pod zastave Zatvorena luka St. Johns Port aux Basques . . .* i svako su veče unosili bakalare sa stalka... zveka tanjura u pensionu i svi očekuju radio-telegrafiste.

Valovi udaraju o stupove na pristaništu kriješte galebovi koji kruže i zbacuju se bijeli u bijeloj magli parobrod trubi u daljini i svako jutro raširuju bakalare po stalku.

J. WARD MOOREHOUSE

Kad se je Ward vratio sa svoga bračnog puta po inozemstvu, bile su mu trideset i dvije godine, no činio se starijim. Imao je kapitala i osjećao da je nastao veliki momenat. Razveza i osjećao da je nastao veliki momenat. Razgovori o ratu u srpnju naveli su ga da naprečac prekine svoj put. U Londonu je pokupio mlada čovjeka, po imenu Edgara Robbinsa, koji je bio u Evropi za International News. Edgar Robbins je odviše pio i ludovao za ženama, no Ward i Gertruda su ga svuda vodali sa sobom i povjerili jedno drugomu da ga žele popraviti. Onda jednoga dana pòtegnuo Robbins Warda na stranu i rekao mu da ima sifilis te se mora svojski držati. Ward razmisli malo o stvari i ponudi mu mjesto u newyorškoj poslovnici, koju će otvoriti, čim se vrati kući. Gertrudi rekoše da je bolest u jetri, i ona ga grdila kao dijete, kad bi god popio što, pa na povratku lađom u Ameriku osjetili su da je potpuno odan njima obadvoma. Ward nije morao pisati nikakve brošire, nego je mogao sve svoje vrijeme posvetiti organizaciji posla. Staru gospođu Staple su nagovorili da u firmu uloži pedeset tisuća dolara. Ward najmi poslovnicu na Petoj avenuji 100, uredi je s vazama od kineskog porculana i vantineskim pepeonicama s pretincima, a u kancelariji mu je bio ćilim od tigarske kože. Čaj se je služio po engleskom načinu svako popodne, a u telefonski se imenik zapisao on: J. Ward Moorehouse, re-

klamna poslovnica. Robbins je pisao sastavke, koji će se razašiljati, a on je odlazio u Pittsburgh i Chicago i Bethlehem i Philadelphiju, da obnovi veze.

Kad je u Philadelphiji ušao u hall Bellevue Stratforda, sastao se s Annabellom Marijom. Ona ga pozdravi prijazno i reče da je čula za njega i za njegov reklamni posao, te su zajedno večerali i razgovarali o starim vremenima. »Ti si se zacijelo popravio,« vazda mu govorila Annabella Marija. Ward je vidio da ona malko žali razvod, ali je osjećao da ne može to isto reći i o sebi. Crte joj se na licu produble i nije svršavala svoje rečenice, a glas joj je bio grozničav, kreštav kao u papige. Bila je silno udešena i on je nagađao da uzima kakva opojna sredstva. Zaposlena je bila razvodom od Beala, koji je, veli, postao homoseksualac. Ward joj reče da se je opet oženio i jako je sretan. »Tko i ne bi bio uz Staplov imetak?« primijeti ona. Neko ponašanje njeno, kao da je on njena svojina, uzrujavalo je Warda, te se on odmah poslije večere ispriča i reče da ima posla. Annabella ga pogleda napol zaklopljenim očima, nagnute glave, reče mu: »Želim ti sreće,« i uz vrištav se kikot odveze gore hotelskim liftom.

Sutradan se on odveze pennsylvanijskom željeznicom u Chicago, u salonskim kolima. Miss Rosenthal, njegova sekretarica, i Morton, engleski sluga njegov, putovali su s njim. Večerao je u

salonskim kolima s miss Rosenthalovom, bljedolikom djevojkom, lukavom i ružnom, koja je bila, osjećao je, odana njegovim interesima. Bila je s njim u Pittsburghu kod Bessemerove robe. Kad je bila uklonjena kava i Morton ulio njemu i njoj po čašicu brandyja, pa se miss Rosenthal silno nakikotala i izjavila da će joj to sunuti u glavu, poče on diktirati. Vlak je drndao i tresao se, na mahove je zaudarao dim i vrela, uparena, masna lokomotiva sprijeda, vreo blistav čelik, koji juri kroz mračne Appalache. Morao je glasno govoriti, da bi ga čula. Od drndanja željezničkoga vlaka drhtale su mu glasnice. Uz svoje je riječi zaboravljao na sve... Američka je industrija nalik na parni stroj, nalik na silno jaku lokomotivu pred velikim ekspresnim vlakom, koji juri kroz noć starih individualističkih metoda . . . Šta zahtijeva parni stroj? Kooperaciju, koordinaciju pronalazačeva mozga i izvršiočeva mozga, koja omogućuje razvitak tih silnih produkata . . . Koordinacija kapitala, nagomilane energije narodne u obliku kredita, koji se razborito upravlja . . . rad, imašni, zadovoljni američki radnik, kojemu su neviđene mogućnosti kapitala, okupljenoga u velikim korporacijama, pribavile pune lonce, jevtinu motornu vožnju, osiguranje, kratko radno vrijeme... toliku mjeru udobnosti i blagostanja, kakvoj nije bilo ravne ni prije ni kasnije u tragičnom toku pisane historije ili u poznatim krajevima kugle zemaljske.

No morao je prekinuti diktiranje, jer je razabrao da je promuknuo. Otpravi miss Rosenthalovu da legne, pa legne i sam, ali nije mogao zaspati: riječi, ideje, planovi, kurzovi dionica odmotavali su se neprestano u glavi kao po beskrajnom telegrafskom traku.

Sutradan poslije podne javi mu se u La Sallu telefonom sudac Bowie C. Planet. Ward je sjedio i čekao da mu on dođe gore, te promatrao blijedoplavo nebo nad Michiganskim jezerom. U ruci mu je bila mala registarska kartica, na kojoj je napisano:

Planet, Bowie C... sudac u Tenesseeu, žena Elsie Wilson Denver; mali interes za bakar i olovo . . . Anaconda? nesretan spekulant s petrolejem . . . član male advokatske firme Planet i Wilson, Springfield, Illinois.

»Dobro, miss Rosenthal,« reče, kad je netko pokucao na vratima. Ona ode s registarskom karticom u drugu sobu.

Morton otvori vrata i pusti čovjeka okrugla lica s crnim pustenim šeširom i cigarom.

»Dobar dan, suče,« reći će Ward, te ustane i pruži ruku. »Kako ste? Ne biste li sjeli?« Sudac Planet uđe polako u sobu. Čudno se je gegao u hodu, kao da ga bole noge. Porukovali se, sudac Planet sjeo i u lice mu udarila svjetlost, sjajna kao čelik, što je upadala kroz veliki prozor iza Moorehousova pisaćega stola.

»Ne biste, li, gospodine, izvoljeli čašu čaja?« zapita Morton, koji se polako približio sa služavnikom i blistavim srebrnim čajnim priborom. Sudac se toliko iznenadi da je na svoj nabućeni prsluk ispustio dugi pepeo, što je držao na cigari, kako bi dokazao sam sebi da je trijezan. Lice mu ostade okruglo i prijazno. Bilo je to lice gramžljivčevo, s kojega su bile brižno zbrisane sve crte gramžljivosti. Sudac gutne malo mlakog čaja s mlijekom.

»To bistri glavu, suče, bistri glavu,« reče Ward, pred kojim se je čaša nedirnuta hladila.

Sudac Planet šuteći je dimio svoju cigaru.

»No, gospodine,« reći će, »vrlo se veselim, što sam se upoznao s vama.«

U taj mah javi Morton mr. Barrowa, mršava čovjeka izbuljenih očiju i s krupnom jabučicom nad istrcanom kravatom. Imao je neki nervozni način govora i pušio premnogo cigareta. Izgledao je kao da je sav omazan nikotinom, žuta lica, prstiju, zubi.

Na Wardovu je pisaćem stolu bila druga registarska kartica, na kojoj se čitalo:

Barrow, G. H. veze sa radnicima, reformerski tip. Nekadašnji sekretar družbe lokomotivskih vozača; nepouzdan.

Kad je ustao, prevrne karticu. Pošto se je porukovao s mr. Barrowom, smjestio ga prama svijetlu i narinuo mu čašu čaja, započne razgovor.

»Kapital i rad,« započne polaganim, pomnim glasom, kao da diktira, »kao što ste vi, gospodo, jamačno opazili u toku svoga raznolikog i probitačnog rada, kapital i rad, te dvije velike sile našega nacionalnoga života, od kojih ni jedna ne može postojati bez druge, sve se dalje i dalje razdvajaju, to će vam kazati svaki letimični pogled u novine. A ja sam razabrao da je jedan uzrok tomu nepovoljnomu stanju, što nema nikakve privatne agenture, koja bi javnosti valjano prikazivala prilike. Nestašica pravo davanih obavijesti uzrok je većini nesporazumaka na ovom svijetu . . . Veliki vođe američkoga kapitala, kako vi valjda znate, mr. Barrow, čvrsto vjeruju u fairplay i u demokraciju i teže jedino za tim da radniku pribave udio u dobitku od industrije, samo kad bi znali način, kako bi to učinili, da bude pošteno i prama javnosti i prama ulagaču. Na koncu konca, javnost je ulagač, kojemu svi mi nastojimo da služimo.«

»Ponekad,« primijeti mr. Barrow, »no teško...«

»Možda bi vi, gospodo, željeli whiskeya i sode.« Čovjek zaglađene kose stajao je među njima sa služavnikom, na kojem su bile boce s whiskeyem, visoke čaše pune leda i nekoliko otvorenih bočica Appolinarisa.

»Ja ne ću zamjeriti,« reče sudac Planet.

Čovjek zaglađene kose odšulja se iz sobe, a svakomu ostavi zveckavu čašu. Napolju se počeo suton žariti na nebu. Zrak je u sobi bio vinove

boje. Uz čaše su razgovarali. Sudac je žvakao vršak na novoj cigari.

»Da vidimo dakle, jesam li vas pravo shvatio, mr. Moorehouse. Vi mislite da biste uz svoje veze s reklamom i velikom industrijom htjeli otvoriti novo polje u obliku agencije za rješavanje radnih razmirica na miran i prijateljski način. Samo kako bi se vi prihvatili toga?«

»Ja sam siguran da bi organizovano radništvo surađivalo u takvom pokretu,« reći će G. H. Barrow te se nagne k rubu svoje stolice. »Kad bi samo bili sigurni da . . . no, da . . .«

»Da ne bi bili ostriženi,« primijeti sudac smijući se.

»Dabogme.«

»Dakle, gospodo, ja ću da govorim otvoreno. Veliko geslo, na kojem sam ja izgradio svoj posao, bila je uvijek suradnja.«

»Slažem se svakako s vama,« sudac će smijući se i lupajući se po koljenu. »Teškoća je u tom, kako bi se stvorilo to sretno stanje.«

»Pa prvi je korak da se stvori dodir... Baš u ovaj čas vidimo da se pred našim očima stvara prijateljski dodir.«

»Moram priznati,« Barrow će s nemilim smijehom, »ja se nisam nikada nadao da ću piti s članom firme Planet i Wilson.«

Sudac se lupi po debelom bedru. »Vi mislite zbog one nezgode u Coloradu . . .? Ne treba da se bojite. Ja vas ne ću pojesti, mr. Barrow . . . No da pravo reknem, mr. Moorehouse, ovo mi se ne čini baš pravim časom da pokrenete svoj naumić.«

»Taj rat u Evropi...« započe G. H. Barrow.

»Zgodna je prilika za Ameriku . . . Vi znate poslovicu, kad se dvojica potuku . . . Priznajem da se mi u ovaj čas nalazimo u sumnji i očaju, no čim se američki poslovni svijet trgne iza prvog udarca i počne se snalaziti... Ta ja sam se, gospodo, upravo vratio iz Evrope, žena moja i ja otplovili smo baš onoga dana, kad je Engleska navijestila rat . . . Mogu vam reći, jedva sam umaknuo . . . O jednom vas mogu uvjeriti prilično sigurno, pobijedio ma tko, Evropa će se ekonomski upropastiti. I sama činjenica naše neutralnosti . . .« »Ja ne znam, komu će biti probitka osim tvorničara municije,« primijeti G. H. Barrow.

Ward je govorio dugo, a onda pogleda na svoj sat, koji je ležao na pisaćem stolu pred njim, i ustane. »Oprostite, gospodo, nemojte mi zamjeriti. Imam tek toliko vremena da se presvučem za večeru.« Morton je već stajao pokraj stola s njihovim šeširima. Bilo se smračilo u sobi. »Molim svijetla, Morton,« otrese se Ward. Kad su izlazili, reći će sudac Planet: »Vrlo smo se ugodno razgovorili, mr. Moorehouse, no vaši su planovi žalibože ponešto idealistički.« »Rijetko sam slušao da je koji poslovni čovjek govorio

s tolikom simpatijom i razumijevanjem o radničkim prilikama,« reći će G. H. Barrow. »Ja iskazujem samo misli svojih klijenata,« odgovori Ward, ispraćajući ih s poklonom.

Sutradan je u Rotary-klubu govorio o radničkim nevoljama: »Izlazak.« Sjedio je za dugim stolom u svečanoj dvorani velikoga hotela, punoj mirisa od jela i cigareta i punoj užurbanih konobara, širio viljuškom jelo po tanjuru, odgovarao, kad mu govore, šalio se malo sa sucem Planetom, koji mu je sjedio sučelice, i nastojao da iz magle od fraza u svojoj pameti uobliči rečenice. Naposljetku mu nastao čas da ustane. Ustao na kraju dugoga stola, s cigarom u ruci, gledajući dva reda lica debelih obraza, što su se okrenula k njemu.

»Dok sam ja bio dječak tamo na Delawaru...« on zastade. Strahovita zveka tanjurima provali na njihaća vrata, kroz koja su još vazda jurili konobari sa služavnicima. Čovjek, koji je otišao k vratima da ih umiri, vrati se tiho. Čule su se cipele kako škripe po parketu. Ljudi se nagli k stolu. Ward otpoče ponovo. Uputio se sada, nije gotovo ni znao što govori, no bio ih je natjerao na smijeh. Napetost popustila. »Američka je industrija bila prespora da se koristi mogućnostima modernoga publiciteta... odgajanje javnosti i poslodavaca i namještenika, koji su svi pojednako službenici javnosti . . . Suradnja . . . vlasništvo dionica, koje namješteniku stvara interes za industriju . . . da se izbjegnu ljute opasnosti demagogije i još gore . . . U takvim prilikama može reklamna poslovnica prići na miran muževni način i reći: slušajte, ljudi, da se o tom razgovorimo okom u oko... No glavna joj je važnost za vrijeme industrijskoga mira . . . kad su dvojica ražešćena i baš bi da se sudare, nije vrijeme da im se propovijeda pomoć javnosti... Čas za odgojnu kampanju i za usmenu križarsku vojnu, koja će utjerati u red silnoga gorostasa današnje američke industrije, evo je svanuo, evo je danas.«

Nastalo silno pljeskanje. On sjedne i potraži sa svojim plavookim smiješkom suca Planeta. Sudac Planet je izgledao da je impresioniran.

KOLO NOVOSTI XVI

Philadelphljanin je bio izvršio trinaesti krug i prevalio dvije milje u četrnaestom krugu. Misli se da mu je brzina bila između sto i sto deset milja na sat. Kola mu se zakolebala jedan tren i onda pojurila nalijevo. Udarila uz malu uzbrdicu i poskočila. Kad su stala na sva četiri kotača, bila su na vrhu visoka nasipa. Jurnjava im je očito bila bez zapreka. Wishart skrene kola s nasipa i uznastoji da uđe opet u trkalište. Brzina nije dopustila potrebni laki zaokret, i kola zaoru po dvorištu nekomu seljaku, koji je živio uz trkalište. Umaknuo je jednomu drvetu, no bio bačen postrance na drugo drvo. Kako su mu noge bile spriječene za volantom, odrezale mu se od trupa, a on se odbacio

Ginem željom svom
za Meksikom
U boj pod zvjezdanom zastavom

Klopnula Kamera; Konac Životu pariški svijet žrtve cenzure živi se pilići prodaju skuplje sir popušta u cijeni SVJETSKA SE BORBA PRIMIČE VRHUNCU vesele stoličice i stolovi stoje izgubljeni na pločniku jer malo ima ljudi koji bi se držali dovoljno bogatima da popiju makar i čašicu DONOSI MAJMUNE KUĆI OLOVAR IMA STO LJUBEZNICA

našao se izgubljeni rektor gubici u žitnom izvještaju Sjedinjenih Država ostavi dijete golo ako želiš da bude zdravo

ako se ikada riješi ta tajna vidjet ćete da se na dnu tajne nalazi žena veli redarstvenik E. B. Garfinkle događaji koji su doveli do današnjega rata teku bez prekida unatrag sve do francuske revolucije

SVEUČILIŠTE ZABRANJUJE ŽVAKAĆU GUMU

činilo se da teturaju kao pijani ljudi koji su iznenada bili zviznuti među oči iza toga poletjeli oni na nas izvikujući neki tuđinski uzvik koji nismo mogli razumjeti

U haremu dame znaju
Da se od njih očuvaju
Na Istoku u Bagdadu

ELEANOR STODDARD

Kad su došle u New York, morala se Eleanora, koja nije još nikada bila na Istoku, u svem uzdati u Evelinu. Freddy ih je dočekao na

željezničkoj stanici i odveo ih da uzmu sobe u Brevoortu. Rekao da je podaleko od kazališta, ali zanimljivije od hotela u gornjem gradu, svi umjetnici i radikali i zaista zanimljivi ljudi odsjedaju tu i jako je francuski. Dok su se u taksiju vozili onamo, preklapao je o divnom veličanstvenom komadu i svojoj velikoj ulozi, i kakav je glupan direktor Ben Freelby, i kako je jedan od novčara uložio samo polovicu svote, koju je bio obećao, no Josephina Gilchrist, upraviteljica poduzeća, sada je zapravo dopunila tu svotu, i Shuberti su zainteresovani, i oni će upravo za mjesec dana od danas održati premijeru izvan grada, u Greenwichu. Eleanora pogleda Petu Avenuju, i hladni proljetni vjetar, što vitla ženske suknje, čovjeka kako trči za krutim šeširom, zelene autobuse, taksije, sjajne dućanske prozore; na koncu konca, to i nije jako drugačije nego u Chicagu. No za objedom u Brevoortu bilo je sasvim drugačije, Freddy kao da je poznavao tolike mnoge ljude i predstavljao ih svima, kao da se jako ponosi njima. Bila su to sve sama imena, koja su bile čule ili čitale u literarnim stupcima Daily Newsa. Svi su se činili jako prijazni. Freddy je govorio francuski s konobarom, a holandski je sos bio najslasniji, što je ikad jela.

To popodne je putem k probi Eleanora prvi put bacila iz taksija kroz prozor pogled na Times Square. U mračnom su kazalištu zatekli

družbu gdje sjedi i čeka mr. Freelbyja. Bilo je vrlo tajanstveno, samo jedna velika električna žarulja visjela je nad pozornicom, a nesklapne i prašne stajale su dekoracije za neki drugi komad.

Uđe sijed čovjek široka sjetna lica i s jakim kolutima ispod očiju. To je bio čuveni Benjamin Freelby; bilo mu je umorno očinsko držanje i on pozove Evelinu i Eleanoru te večeri gore u svoj stan na večeru s Freddyjem, da se po volji mogu narazgovarati o dekoracijama i o kostimima. Eleanori odlanulo, što je tako prijazan i umoran, te pomisli da su ona i Evelina ipak bolje odjevene nego ijedna od tih newyorških glumica. Mr. Freelby se jako uzvikao, što nema svijetla; zar očekuju da će on održati probu u mraku? Redatelj se s rukopisom u ruci ustrčao za električarom, i netko bude poslan da zovne poslovnicu. Mr. Freelby se šetao pozornicom, ljutio se i bjesnio i govorio: »To je strahota.« Kad je stigao električar, brišući sudlanicom usta, te naposljetku zapalio svijetla u dvorani i nekoliko reflektora, zaište mr. Freelby stol i stolicu i na stol svjetiljku za čitanje. Činilo se da nitko ne zna naći stolicu, koja bi bila prave visine za njega. Bijesan je hodao amo tamo, čupao krutu sijedu kosu i govorio: »To je strahota.« Naposljetku sjeo i rekao mr. Steinu, redatelju, tanku čovjeku, koji je sjedio na stolici do njega: »Da otpočnemo dakle prvi čin, mr. Stein. Imaju li svi svoje uloge?« Neki se glumci popeli na pozornicu i stali uokolo, a drugi se razgovarali tihim glasom. Mr. Freelby ih ušutka i reče: »Molim, djeco, treba da budemo mirni,« i proba se nastavi.

Od toga je časa sve bilo strahovita jurnjava. Eleanora kao da i nije lijegala da spava. Kazališni slikar mr. Bridgeman, u čijem su se atelieru slikale dekoracije, nalazio je svemu prigovora; ispalo tako da netko drugi, neki blijedi mladi čovjek s naočarima, koji je radio kod mr. Bridgemana, treba da slika po skicama dekoracije, i da njihova imena i ne mogu stajati na programu, nego samo za kostime, jer one nisu u društvu kazališnih risača. Kad se nisu prepirale u Bridgemanovu atelieru, jurile su u taksiju po gradu s mustrama. Kao da nisu nikada stizale da legnu prije četiri pet sati. Svi su bili jako temperamentni i Eleanora je morala svake nedjelje provoditi pravu opsadu, da od miss Gilchristove dobije ček.

Kad su kostimi bili gotovi, svi u ranom viktorijanskom stilu, pa Eleanora i Freddy i mr. Freelby došli da ih vide kod kazališnih krojača, bili su zaista dražesni, no krojači ih nisu htjeli predati bez čeka, a nitko nije mogao da nađe miss Gilchristovu, pa svi jurili u taksima i naposljetku će naveče reći mr. Freelby da će on dati svoj lični ček. Kola prevoznoga društva bila su s dekoracijama pred vratima, ali nisu dopuštali da se kulise unesu u kazalište, dok ne do-

biju ček. Bio je tu i mr. Bridgeman i on reče da je njegov ček vraćen s primjedbom »nije pokriven,« pa se on i mr. Freelby porječkali u blagajničkoj poslovnici. Naposljetku se javila u taksiju Josephina Gilchrist s pet sto dolara u novčanicama, za isplatu mr. Bridgemanu i prevoznomu društvu. Svi su se smješkali, kad su vidjeli novčanice s narančastom poleđinom kako šušte. Silno im odlanulo.

Kad su se uvjerili da dekoracije ulaze u kazalište, onda Eleanora i Evelina i Freddy Seargeant i Josephina Gilchrist i mr. Freelby odu svi k Bustanobyju da malo založe, a mr. Freelby ih počasti s nekoliko boca Pol Rogera, i Josephina Gilchrist reče da osjeća u sebi naskroz kako će komad upaliti, i to joj se nije često događalo, Freddy će reći da se komad sviđa pozorničkim radnicima, a to je uvijek dobar znak, mr. Freelby reče da je Ike Gold, Shubertov kancelarijski momak, odsjedio cijelu cjelcatu probu i suze mu tekle niz obraze, ali nitko nije znao, u kojem će kazalištu oni za nedjelju dana obdržati premijeru u Greenwichu i za nedjelju dana u Hartfordu, te mr. Freelby reče da će odmah ujutro otići i lično se razgovoriti s J. J.

Telefonom ih zovnuli prijatelji iz Chicaga, koji su željeli da budu na kostimnoj probi. Zbog toga se silno uznijela Eleanora, pogotovo kad ju je zovnula Sally Emerson. Kostimna se proba otegla strahovito, polovica dekoracija nije bila

došla, a seljaci iz Wessexa nisu imali kostima, no svi rekoše da je dobro znamenje, kad je kostimna proba loša.

Na premijerno veče nije Eleanora ni večerala i samo je pol sata imala vremena da se obuče. Sva je zebla od uzbuđenosti. Nadala se da će joj dobro pristajati nova večernja haljina od chartreuse tulla, koju je na dug uzela kod Tappéa, ali nije imala vremena da si time razbija glavu. Ispila je čašu crne kave te joj se činilo da se taksi ne će nikada dovesti gore. Kad je došla u kazalište, bio je foyer sav rasvijetljen i pun cilindara i golih napudranih leđa i dijamanata i večernjih mantila, i svi se premijerni gledaoci zglédali i domahivali prijateljima i razgovarali, tko je tu, i zgrtali se u prolazu sve do polovice prvoga čina. Eleanora i Evelina stajale su ukočene jedna uz drugu straga u kazalištu, komale se laktovima, kad je koji kostim bio lijep, i složile se da su glumci prestrahoviti, a Freddy Seargeant najgori. Na društvenom sastanku, što im je poslije toga priredila Sally Emerson u velikom stanu svojih prijatelja Careya, govorili su svi da su dekoracije i kostimi bili dražesni i oni su sigurni da će komad postići velik uspjeh. Eleanora i Evelina bile su svemu središte, a Eleanora se ljutila, što Evelina pije malko odviše i galami. Eleanora se upoznala s mnogim zanimljivim ljudima te odluči da ostane u New Yorku, dogodilo se što mu drago.

Komad je propao za dvije nedjelje, i Eleanora i Evelina nisu nikada dobile onih sedam sto i pedeset dolara, što im je dugovala direkcija. Evelina se vrati u Chicago, a Eleanora najmi stan u Osmoj ulici. Sally Emerson je bila riješila da je Eleanora jako darovita te nagovorila svoga muža da joj namakne tisuću dolara, da osnuje u New Yorku poduzeće za dekoraciju. Otac Eveline Hutchins bio je bolestan, ali ona javila iz Chicaga da će se pridružiti i ona, čim uzmogne.

Toga ljeta, dok je Sally Emerson bila u New Yorku, izlazila je Eleanora za sve to vrijeme s njom i upoznala se s mnogim bogatim svijetom. Po Alexandru Parsonsu dobila je narudžbu da uredi kuću, koju su J. Ward Moorehousovi gradili blizu Great Necka. Mrs. Moorehouse je s njom obišla nedovršenu kuću. Bila je to plavuša blijedih plavih vlasi, koja je vazda razlagala da bi ona sama uredila kuću, ali iza svoje operacije nema snage. Otkad je rodila drugo dijete, preležala je najviše vremena u krevetu, pa je Eleanori sve ispripovijedala o svojoj operaciji. Eleanori je bilo mrsko slušati ženske jadikovke, hladno je klimala glavom, te poslovno primjećivala ponekad što o namještaju i draperijama i na mahove bacala na papirić bilješke o uređenju. Mrs. Moorehouse je pozove da ostane na objedu u maloj vili, gdje su stanovali, dok se ne svrši velika kuća. Mala je vila bila prostrana kuća u holandskom kolonijalnom stilu,

puna kudravih pasa i djevojaka s naboranim pregačama i s dvorskim. Kad su ušle u blagovaonicu, začuje Eleanora u drugoj sobi muški glas i osjeti dim od cigare. Za objedom bude predstavljena mr. Moorehousu i nekomu dr. Perryju. Oni su bili igrali golf te razgovarali o Tampicu i petrolejskim izvorima. Mr. Moorehouse joj ponudi da je poslije objeda poveze u grad i njoj odlanulo, što će umaknuti gospođi Moorehouse. Nije joj još bilo prilike da govori o svojim idejama za uređenje nove kuće, no putem u grad zapitkivao je mr. Moorehouse mnogo o tom, pa su se zajedno mnogo smijali, kako su u većine ljudi ružne kuće, i Eleanora pomisli da je vrlo zanimljivo naići na poslovnoga čovjeka, koji mari za te stvari. Mr. Moorehouse joj napomene da sastavi troškovnik i donese ga u poslovnicu. »Kako bi bilo u četvrtak?« Četvrtak bi bio izvrstan, ni on nije urekao ništa za taj dan, te bi mogli zajedno objedovati, ako joj je po volji. »Za stolom mi je jedino vrijeme, koje mogu da posvetim duhu,« izgovori on s plavim blistajem u oku, i oboje ponoviše »četvrtak,« kad ju je pustio iz auta na uglu Osme ulice i Pete avenuje, i Eleanora pomisli da se čini kao da on ima smisla za humor, i pomisli da joj se jače sviđa nego Tom Custis.

Kad je potekao posao, razabra Eleanora da joj ima mnogo razgovora s Wardom Moorehousom. Pozove ga na večeru u svoj stan u Osmoj

ulici, a svojoj kuharici Augustini s Martinika naloži da priredi pileći ragout s paprikom i rajčicama. Pili su cocktaile s apsintom i bocu vrlo dobrog burgundskog vina, i Ward Moorehouse je uživao naslonjen na divanu, a ona uživala slušajući ga, te ga počela nazivati J. W. Iza toga se sprijateljili, bez ikakvog obzira na posao u kući u Great Necku.

Pripovijedao je Eleanori kako je bio dječak u Wilmingtonu, Delaware, i o onom danu kad je milicija pucala na starca crnca, a mislila da je to španjolska flota, i o svojem nesretnom prvom braku, i kako mu je druga žena bolesna, i o svojem poslu novinarskom i u oglasnim poslovnicama, a Eleanora u sivoj haljini, tek s nečim sitnim, što joj se blistalo na jednom ramenu, činila se takvom diskretnom i šutljivom osobicom da joj je razlagao svoj posao za obavještavanje javnosti, odnose između kapitala i rada, kako treba suzbijati propagandu sentimentalnih ljudi i reformera, podržavati američke ideje protiv socijalističkih ideja i panaceja nezadovoljnih prljavaca farmera na Sjeverozapadu. Eleanora rasudi da su njegove ideje jako zanimljive, no voljela je slušati o burzi, i kako je osnovan čelični trust, i o teškoćama petrolejskih društava u Meksiku, i o Hearstu, i o velikim bogatstvima. Zapitala ga za neke male prilike, gdje je ona uložila novac, a on uzgledao k njoj blistavih plavih očiju na blijedom širokom licu,

gdje se baš počelo blagostanje rasprostirati na široke obraze, te će reći: »Miss Stoddard, bih li vas smio zamoliti da budem vaš finansijski savjetnik?«

Eleanora smisli da su njegov laki južnjački akcenat i starinske gentlemanske manire vrlo zamamne. Poželi da bi imala otmeniji stan i da bi mogla zadržati nekoliko onih kristalnih svijećnjaka, mjesto da ih prodaje. Bilo je već dvanaest sati, kad je otišao, a rekao da je proveo jako ugodno veče, ali mora otići da govori na interurbanom telefonu.

Eleanora je sjedjela pred ogledalom za svojim toaletnim stolom, uz svjetlost dviju svijeća trljajući cold cream po licu. Voljela bi da joj vrat nije tako mršav i bila je radoznala, ne bi li trebalo, kad opere kosu, da je isplakne henom.

KAMERNO OKO (23)

Padala je kiša u historijskom Québecu. Padala na Château u historijskom Québecu gdje na litografiji sjedi na brodu viteški Wolfe s trorogim šeširom na glavi i čita svojim momcima Greyevu elegiju viteški Wolfe koji se vere uz grebene da se sastane s viteškim Montcalmom s trorogim šeširom na glavi na abrahamskim ravnicama s gizdavim mašama i čipkastim naborima na uniformama u šupljim četvorinama i

viteštvo i komanda da pale i čipkasti nabori propali svi u blatu na abrahamskim ravnicama.

Château je bio Château Frontenac čuvena po svem svijetu gostionica historijska u suroj kiši u historijskom surom Québecu i mi se verali od Saginay Rivera Scenski Parobrod Najveći Scenski Put na Svijetu duhovni pomoćnik iz Chatauque i njegova žena i bariton iz Atene u Kentuckyju gdje imaju brežuljak nazvan Akropolis baš kao i u Ateni u Grčkoj i kultura i reprodukcija Partenona baš onako kao i u Ateni u Grčkoj. Kamena kiša na kamenim ulicama i hajde napolje na platformu i St. Lawrence svijet s kišobranima šetaju se amo tamo po širokoj drvenoj kišnoj platformi i gledaju québečke šiljate krovove od škriljavca i pristaništa za ugljen i žitne elevatore i prevozne brodice i Caricu Irske sa žutim dimnjacima što plovi s druge obale i Levis i zelene brežuljke onkraj rijeke i otok Orleans zelen na zelenom i kamenu kišu na svjetlucavim surim šiljatim québečkim krovovima od škriljavca,

no duhovni pomoćnik iz Chatauque hoće svoju večeru i prepire se sa ženom i stvara joj scenu u historijskoj blagovaonici historijskoga Château Frontenaca i dolazi natkonobar a duhovni pomoćnik iz Chatauque je velik debeo kuštrav srdit čovjek s glasom koji je navikao da viče u šatorima oko Akropole baš kao što je i u Ateni u Grčkoj i Partenon baš kao što je i u Grčkoj i

krilata Pobjeda i bariton odviše pažljiv prama malomu dječaku koji bi htio otići i želio bi da i nije kazao da će doći i volio bi se otresti cijele rulje;

no kiša pada u historijskom Québecu i kad je sâm išao ulicom s baritonom govorio je on kako ima nevaljalih žena u gradu kao što je taj i mladići ne bi smjeli ići s nevaljalim ženama i Akropola i bel canto i Partenon i kultura glasa i krasni kipovi grčkih mladića i krilata Pobjeda i krasni kipovi;

no ja sam ga najzad prodrmao i odvezao se tramvajem da vidim montmorencyske slapove čuvene u pjesmi i u pripovijesti i crkvu punu štakâ koje su poostavljali bolesnici u St. Anni de Beaupré . . .

i krilata Pobjeda.

ELEKTRIČNI ČAROBNJAK

Edison se rodio u Milanu, Ohio, 1847.

Milan je bio mali gradić na rijeci Huronu, koji je neko vrijeme bio pšenična luka za svu zapadnu rezervaciju; a željeznice preotele prevozni posao, i porodica se Edison preselila u Port Huron u Michiganu, da poraste s tim krajem;

otac mu je izrađivao šindre i šeprtljio s kojekakvim sitnim spekulacijama; trgovao žitom i hranom i starudijom i sagradio drvenu kulu, visoku sto stopa; turisti i izletnici plaćali su po četvrt dolara, da se popnu na kulu i promatraju

jezero Huron i rijeku St. Clair, i Sam Edison postao solidan i štovan građanin u Port Huronu.

Thomas Edison je pohađao školu samo tri mjeseca, jer je učitelj mislio da on nije baš bistre pameti. Mati ga je učila kod kuće što je znala i čitala s njim pisce iz osamnaestoga stoljeća, Gibbona i Huma i Newtona i dopustila mu da u podrumu uredi laboratorij.

Kad bi god pročitao što, odlazio je u podrum i iskušavao to.

Kad mu je bilo dvanaest godina, ustrebalo mu novaca, da bi kupio knjiga i kemikalija; pribavio si dopuštenje da prodaje novine u dnevnom vlaku iz Detroita u Port Huron. U Detroitu je bila javna knjižnica i on je čitao u njoj.

Uredio je u vlaku laboratorij, i kad bi god što pročitao, iskušao bi to. Uredio je štampariju i štampao list, koji se je zvao »Herald«; kad je buknuo građanski rat, organizovao je obavještajni posao i zarađivao od velikih bitaka. Onda ispustio komadić fosfora i upalio vagon, pa ga izbacili iz vlaka.

Međutim se pročuo po zemlji kao dječak izdavač prvoga lista, što je izlazio na vlaku koji se vozi. U njegovu je slavu pisao londonski »Times«.

Naučio je telegrafiju i dobio službu noćnog telegrafista na čvorištu Stratfordu u Kanadi, no jednoga dana pustio da teretni vlak prijeđe skretnicu, te morao otići.

(Za građanskoga je rata čovjek, koji zna telegrafiju, mogao dobiti službu gdje bilo.)

Edison je proputovao zemlju, uzimao službu, ostavljao i odlazio, čitao sve knjige, kojih se mogao dokopati, kad bi god čitao o kojem znanstvenom pokusu, pokušao ga, kad bi se god mogao primaći kojemu stroju, zabavio se oko njega, kad bi god ostao sâm u telegrafskom uredu, uradio bi kakvu smicalicu sa žicama. Radi toga je često gubio službu i morao odlaziti.

Prošao je kao putnik telegrafist cio Srednji Zapad: Detroit, Cincinnati, Indianapolis, Louisville, New Orleans, vazda goljo, u odjeći uprljanoj kemikalijama, i vazda pokušavao smicalice s telegrafom.

Radio je za Western Union u Bostonu.

U Bostonu je sastavio model za svoj prvi patent, automatski brojač glasova za upotrebu u kongresu, ali oni nisu željeli automatski brojač glasova u kongresu, tako da je Edison stekao jedino to, što je došao na izlet u Washington i nešto se zadužio; izradio je burzovni telegraf i zvonce za uzbunu od provalnika, i svu kožu na licu opalio dušičnom kiselinom.

No New York je bio već veliko tržište za dionice i ideje i zlato i novčanice.

(Ovaj je dio napisao Horatio Alger:)

Kad je Edison došao u New York, bio je goli goljo te imao dugova u Bostonu i Rochesteru. Za zlato se je tada plaćao agio i Jay Gould je nastojao da pokupuje sve zlato na tržištu. Wall Street je mahnitao. Neki čovjek, po imenu Law, bio je napravio električni indikator (Callahanov pronalazak), koji je u mešetarskim poslovnicama javljao cijene zlata. Edison, koji je tražio službu, goljo i bez ikakva mjesta kuda bi otišao, švrljao je oko glavne poslovnice i provodio vrijeme s telegrafistima, a uto prasnuo i zastao glavni prenosač usred burnoga dana uzbuđenog trgovanja; svi u poslovnici izgubili glavu. Edison priđe, udesi stroj i upeca službu s 300 dolara na mjesec.

69. godine, u godini crnoga petka, osnovao je elektrotehničko poduzeće s čovjekom, koji se je zvao Pope.

Otada je bio u svojoj kolotečini, te izradio burzovni telegraf, koji je našao prođu. Imao je mehaničku radionicu i laboratorij; čim bi mu koji pronalazak pao na pamet, iskušao bi ga. Zaradio je s univerzalnim burzovnim telegrafom 40.000 dolara.

Najmio radionicu u Newarku te izradio automatski telegraf i pronalaske, koji će u isti mah po istoj žici slati dvije i četiri depeše.

U Newarku je sa Sholesom šeprtljio oko prvog pisaćeg stroja, te pronašao mimeograf, karbonski reostat, mikrotasimetar i prvi načinio parafinski papir.

Morilo ga je nešto, što je nazivao eterskom silom, na veliku mu je glavobolju bila eterska sila, no Marconi je bio onaj, koji se je onovčio od Hertzovih valova. Radio će razbiti starinski svemir. Radio će ubiti starog euklidskog boga, no Edison nije nikada bio čovjek, koji bi razbijao glavu oko filozofskih koncepcija;

radio je dan i noć, šeprtljio sa zupčanim kotačima, komadićima bakrene žice i kemikalijama u bočicama, kada bi god smislio koji pronalazak, iskušao ga je. Pokretao je stvari da rade. Nije bio matematičar. Ja mogu najmiti matematičare, no matematičari ne mogu najmiti mene, govorio je.

Godine 1876. preselio se u Menlo Park, gdje je pronašao ugljeni prenosač, koji je od telefona stvorio komercijalnu stvar, koji je omogućio mikrofon;

radio je i dan i noć i stvorio
fonograf,
električnu sijalicu i sisteme

za proizvodnju, distribuciju, regulaciju i mjerenje električne struje, cjevčice, skretnice, izolatore, ulaze u kotlove. Edison je stvorio prvi sistem električne rasvjete, služeći se istosmjernom strujom i malim sijalicama i lučnim svjetiljkama, koje su uvedene u Londonu, Parizu, New Yorku i Sunburyju, Pa.

trofazni sistem,
magnetski separator,
električni tramvaj.

Zaposlio je patentni ured registriranjem patenata i patentnih prijava.

Da bi za svoju električnu svjetiljku našao nit, koja bi valjala, koja bi novčano vrijedila, iskušao je sve vrste papira i tkanina, konac, uzicu s pecaljke, vlakno, celuloid, šimširovo drvo, kokosovu ljusku, omorikovinu, bijelu orahovinu, lovor, javorove strugotine, ružino drvo, gubu, pluto, lan, bambus i dlake iz brade crvenokosa Škota;

kad bi mu god palo što na pamet, iskušao bi.

Godine 1887. preselio se u velike laboratorije u Zapadnom Orangeu.

Pronašao je razbijač za kamenje, i fluoroskop, i smotani film za filmsku kameru, i alkalijski akumulator, i dugu peć za paljenje portlandskoga cementa, i kinetofon, koji je bio prvi tonfilm, i ljevenu cementnu kuću, da radnicima u električno doba pribavi jevtine, umjetničke, jednake, zdrave domove.

Thomasu A. Edisonu osamdeset i dvije su godine, a on radi šesnaest sati na dan,

i nije se nikada mučio s matematikom, ili sa socijalnim sistemom, i nije generalizirao filozofske koncepcije,

u suradnji s Henry Fordom i Harvey Firestonom, koji se nisu nikada mučili s matematikom, ili sa socijalnim sistemom, i nisu generalizirali filozofske koncepcije;

on radi šesnaest sati na dan i nastoji da nađe nadomjestak gumi; kad on god pročita što, iskušava; kad mu što padne na pamet, odlazi u laboratorij i iskušava to.

KAMERNO OKO (24)

Mrs. Andrews je bila jako mila žena plave kose i imala je dvije mile kćeri. Plavka se udala za petrolejskog čovjeka ćelava kao tvoj dlan i odselila se na Sumatru. Crnka se udala za čovjeka iz grada Bogotá i to je bila duga vožnja u izdubenu čamcu uz rijeku Maddelenu a urođenici su bili Indijanci i spavali su u hamacima i bolovali od groznih bolesti a kad žena rodi dijete legao bi muž u krevet i upotrebljavali su otrovane strijele pa ako budeš ranjen u toj zemlji nikada ti ne će zacijeljeti rana nego će se zagnojiti bijelim gnojem i zreti a čamac se tako lako izvrtao u toplu uparenu vodu punu grabljivih riba pa ako imaš ogrebotinu ili nezacijeljenu ranu namamit će ih taj zadah krvi. Znale su ponekad rastrgati ljude;

osam si dana putovao u izdubenim čamcima uz rijeku Maddalenu i onda stizao u grad Bogotá.

Siromak Jonas Fenimore vratio se kući iz grada Bogotá sav bolestan te rekoše da je elefantijaza. Bio je dobar čovo i pripovijedao pripovijesti o uparenoj džungli i krokodilima i groznim bolestima i grabljivim ribama i ispijao sav whiskey iz buffeta a kad zapliva vidio si da su mu po nogama smeđi krupni prištevi kao ljuska na jabuci i volio je piti whiskey i pripovijedao je o Kolumbiji koja će postati jedna od najbogatijih zemalja na svijetu i petrolej i rijetko drvo za furnire i tropski leptirovi,

no vožnja uz rijeku Maddelenu bila je preduga i prevruća i preopasna i on umro;

kazali su da je to bio whiskey i elefantijaza i rijeka Maddelena.

JANEY

Druge godine evropskoga rata prodao mr. Carroll svoj udio u firmi Dreyfus i Carroll mr. Dreyfusu te se vratio kući u Baltimore. Bilo je nade da će ga državni demokratski kongres kandidirati za guvernera. Janey je žalila, što ga nema u poslovnici, i s velikim je interesom pratila sve izvještaje o marylandskoj politici. Kad mr. Carroll nije postigao kandidaciju, sva se ražalostila Janey. U poslovnicu je dolazilo sve više i više stranaca, i razgovor se tamo navraćao jasno u prilog Nijemcima, što ona nije nikako voljela. Mr. Dreyfus je bio jako uljudan i darežljiv pra-

ma namještenicima, no Janey je sve mislila na nemilosrdnu provalu u Belgiju i grozne okrutnosti i nije voljela raditi za Huna, pa uzela tražiti drugu službu. Poslovi su u Washingtonu bili slabi te je znala da je ludo ostavljati mr. Dreyfusa, ali nije mogla drugačije, nego za dolar manje na nedjelju otišla u službu k Smedley Richardsu, koji je špekulirao zemljištima na Connecticut Avenuji. Mr. Richards je bio krupan čovjek, koji je mnogo govorio o gentlemanstvu i udvarao joj. Dvije ga je nedjelje odbijala, no treće nedjelje uzeo on piti i sve je hvatati svojim mesnatim rukama, jednoga dana uzajmio od nje dolar, a na kraju nedjelje joj rekao da će joj moći platiti tek za dan dva, pa tako i nije više odlazila onamo i ostala bez službe.

Strahota joj je bila bez službe; bojala se da će se morati vratiti da živi kod matere s podstanarima i uz sestrinsku galamu. Čitala je svaki dan oglase u Staru i Postu i odgovarala na sve koje je vidjela, no svaki bi je put pretekao tkogod, premda je odmah ujutro odlazila na adresu. Čak i zapisala svoje ime u jednoj agenturi za namještenike. Žena za pisaćim stolom je bila krupna ženska kvarnih zubi i s prostim smiješkom, naplatila Janeyji dva dolara upisnine, pokazala joj popis vještih stenografkinja, koje se nude, i primijetila da bi se djevojke trebale udavati, a kad bi one same da zarađuju, to je ludorija i besmislica, jer se ne može.

Sasvim joj se smučilo od lošega zraka i mršavih lica tih djevojaka, što čekaju na klupama, pa otišla i malo posjedjela na suncu na Lafayette Squaru, da sabere hrabrosti i rekne Alici, koja je još vazda kod mrs. Robinsonove, da još nije našla službu. Mlad čovjek rumena lica sjedne uz nju i pokuša da zapodjene razgovor, pa je opet morala dalje. Ode u dućan i uzme mlijeka s čokoladom, no prodavač se htjede našaliti s njom, a ona udari u plač. Prodavač se silno uplaši i reče: »Molim, oprostite, gospođice, nisam vas kanio uvrijediti.« Oči joj se još crvenile, kad se je sastala s Alicom, koja je bila izišla iz Riggs Buildinga; Alice je zaokupi da joj kod Smeđeg čajnika plati objed za trideset i pet centa, premda Janey nije ništa mogla jesti. Alice je imala neko neobično držanje, koje je žestilo Janeyu, te joj rekla da je sada prekasno i pokušati da se vrati k mrs. Robinsonovoj, jer mrs. Robinson nema posla ni za one djevojke, koje su već kod nje. To je popodne Janey toliko klonula da i nije tražila posla, nego je švrljala po Smithsonovu institutu i nastojala da se zanima za uzorke indijanskih bisernih radova, ratnih čamaca i totemskih stupova, no od svega je hvatala jeza, pa se vratila gore u sobu i svojski se isplakala. Mislila je na Joa i Jerry Burnhama i voljela bi bila znati, zašto nema od njih listova, i mislila je na siromake vojnike u rovovima i osjećala se jako osamljenom. Dok se nije Alice vratila kući,

umila je lice, natrljala se pudrom i ružem i žustro se uzmuhala po sobi; zbijala šalu s Alicom o privrednoj depresiji i rekla, ako ne uzmogne dobiti službu u Washingtonu, da će otići u Baltimore ili u New York ili u Chicago, da tamo dobije službu. Alice joj odgovori da je jadi takav razgovor. Otiđoše, pa su za večeru pojele sandwich sa šunkom i ispile čašu mlijeka, da uštede novaca.

Cijele te jeseni odlazila je Janey i tražila mjesto. Dotjerala je dotle da ju je ujutro, čim se probudi, zaokupljala odmah mračna potištenost kako nema nikakva posla. Božićevala je s materom i sestrama i pripovijedala im da su joj obećali dvadeset i pet dolara na nedjelju osam dana poslije nove godine, samo da je ne bi žalili. Nije im htjela pustiti tu zadovoljštinu.

Na božić je dobila poštom od Joa razderan paket i u njemu vezen kimono. Pretraži paket, nadajući se da će naći kakav list, no bila je u njem samo mala ceduljica i na njoj načrčkano »sretan božić«. Na paketu je bio poštanski žig St. Nazaire u Francuskoj i otisak OUVERT PAR LA CENSURE. Od toga joj se rat učini da je vrlo blizu i ona se uze nadati da Joe nije ni u kakvoj opasnosti tamo prijeko.

Jednog ledenog popodneva u siječnju ležala Janey na krevetu i čitala Bablje priče, a uto začuje da je zove gazdarica mrs. Baghot. Uplaši se, nije li to radi najamnine, koju nije još bila

platila za taj mjesec, no to je bila Alice na telefonu. Alice joj reče, neka odmah ode onamo, jer se je na telefonu javio čovjek, kojemu treba na nekoliko dana stenografkinja, a od djevojaka nije ni jedna tu, pa je pomislila da bi baš mogla doći Janey i vidjeti, bi li bila voljna za taj posao. »Kakva je adresa, odmah ću otići onamo.« Alice joj reče adresu. Glas joj se zamucao na drugom kraju voda. »Tako me je strah . . . ako dozna mrs. Robinson, bjesnit će.« »Ne vodi brige, ja ću to razložiti čovjeku,« odgovori Janey.

Čovjek je bio u Hôtel Continentalu u Pennsylvania Avenuji. Imao je spavaću i gostinsku sobu, po kojima su bili razasuti letaci, napisani na stroju, i brošire. Nosio je naočare s rožnim obodom, te ih vazda skidao i naticao, kao da ne zna, vidi li bolje s njima ili bez njih. Započeo diktirati i ne gledajući Janeyu, čim je bila skinula šešir i izvadila iz torbice blok i olovku. Govorio je na mahove, kao da drži govor, i za sve to vrijeme koracao tankim svojim nogama amo tamo. Bio je to kao neki članak, s oznakom »da se ima odmah objaviti,« sve o kapitalu i radu, i o osmosatnom radnom danu, i o Bratstvu lokomotivskih vozača. Nije joj bilo teško razabrati da je on neki radnički vođa. Kad je izdiktirao, ode naprečac iz sobe, a njoj rekao, neka to izvoli što brže može otipkati, jer on će se vratiti za časak. Na stolu je bio remington, no morala je promijeniti vrpcu, pa je otipkala silno

žurno, od straha da se ne bi vratio i zatekao je nedovršena posla. Zatim sjela i čekala, a na stolu naslagane sve kopije, u redu i jasne. Prošao sat, a njega nema. Janey se uznemiri, pošeta se po sobi, zagleda u brošire. Sve su bile o radu i narodnom gospodarstvu i nisu je zanimale. Onda pogleda kroz prozor i pruži vrat da vidi, koliko je sati na poštanskom tornju. Ali nije mogla da vidi, pa ode k telefonu da zamoli u poslovnici, ako je mr. Barrow u hotelu, neka mu izvole kazati da je rukopis gotov. Iz pisarnice joj bude odgovoreno da je pet sati, a mr. Barrow nije još došao, premda je ostavio glas da će se odmah vratiti. Kad je spuštala slušalicu, oturi s mjesta pismo ljubičaste boje. Digne ga, a kako je bila besposlena i dogrdjelo joj, što se s njom tjera šega, pročita ga. Zastidjela se sama od sebe, no kad je počela, nije mogla prestati.

Dragi G. H.

Mrsko mi je činiti ovo, no ja sam zaista, čedo moje, u ljutom škripcu. Moraš istresti dvije hiljadarke, jer inače se kunem da se ne ću više vladati kao dama, nego ću dići graju. Mrsko mi je činiti to, ali znam da ti imaš, inače te ne bih mučila ovako. Ovaj put moram.

— Djevojčica, koju si ti ljubio
Queenie.

Janey pocrveni i položi pismo tačno na ono mjesto gdje je i bilo. Zar nisu ljudi strahoviti, vazda neka tajna u domu. Napolju je bio mrak, a Janey ogladnjela i uznemirila se, uto zazvoni telefon. Bio je mr. Barrow, te reče da mu je žao, što je morala čekati, a on je u Shorehamu u hotelskom stanu mr. Moorehousa, i ne bi li ona došla onamo, ne, ne treba ponijeti rukopis, no on ima da joj tu izdiktira nešto više, J. Ward Moorehouse, jest, on je, ona ga valjda zna po imenu. Janey nije znala to ime, no da će otići u Shoreham i pisati po diktatu, ta je misao uzbudi svu, i onda to pismo i sve skupa. Bilo je to onakvo uzbuđenje, kao kad je obilazila s Jerry Burnhamom. Uzme šešir i mantilu, udesi malko lice pred ogledalom iznad kamina i pođe tim ljutim siječanjskim večerom k uglu F i 14. ulice, da dočeka tramvaj. Žalila je, što nema mufa; vjetar je brijao, te joj zeble ruke u tankim rukavicama i noge nad cipelama. Da joj je biti bogata udata dama, koja stanuje u Chevy Chasu i čeka da dođe njena limousina, koja će je odvesti kući k mužu i djeci i k vatri što praska u kaminu. Sjeti se Jerry Burnhama i pomisli, bi li je on bio uzeo, da je bila vještija. Ili Johnny Edwards; kad ga je odbila, otišao je u New York i zaradio silnih novaca u mešetarskom poslu. Ili Morris Byer. No on je bio Židov. Ove godine nije imala nikakvih udvarača. Ostala je na cjedilu, tako i jest.

Na uglu pred Shorehamom siđe s tramvaja. Hall je bio topao. Po njemu je stajao lijepo odjeven svijet i razgovarao lijepo udešenim glasovima. Mirisalo je na cvijeće iz toplika. U poslovnici joj rekoše, neka samo ode u sobu broj osam na prvom katu. Čovjek smežurana lica i pljosnate glave sa zaglađenom crnom kosom otvori joj vrata. Na njemu je bilo glatko crno odijelo, a hodao je diskretnim kliskim hodom. Ona reče da je stenografkinja mr. Barrowa i on je rukom uputi u drugu sobu. Ona stane na vratima i počeka da je tko opazi. Na kraju sobe bio je velik kamin i u njem gorjele dvije cjepanice. Pred njim je bio širok stol, zatrpan časopisima, novinama i rukopisima, napisanima na stroju. Na jednom je kraju srebren čajni pribor, na drugom služavnik s bocama, kupa za cocktail i čaše. Sve je bilo uglađeno i sjalo se kao srebro, stolice, stolovi, čajni pribor, i lanac na satu, i zubi, i zaglađena, prerano posijedjela kosa čovjeka, koji je stajao okrenutih leđa k vatri.

Čim ga je ugledala Janey, pomisli da je fin gospodin. Mr. Barrow i malen ćelav čovjek sjedjeli su u dubokim naslanjačima s obiju strana uz kamin i s velikom pažnjom slušali što on govori.

»To je jako važno za budućnost ove zemlje,« govorio je tihim, ozbiljnim glasom. »Uvjeravam vas da ljudi koji vode i koji su najjače zainteresovani u industriji i finansijama, s najvećim interesom prate taj razvitak. Nemojte me izdati, no ja vas u povjerenju uvjeravam da i sam predsjednik . . .« Pogled mu se sastade s Janeyinim pogledom. »To je, mislim, stenografkinja, uđite, gospođice . . .« »Zovem se Williams,« primijeti Janey.

Oči mu se plavile od alkoholskog plamena, s nekim dječačkim sjajuckanjem; to će zacijelo biti J. Ward Moorehouse, kojemu je trebalo da zna ime.

»Imate li olovku i papira? To je dobro, sjednite odmah za stol. Morton, odnesite te čajne stvari.« Morton sasvim tiho ukloni čajni pribor. Janey sjedne nakraj stola te izvadi svoj blok i olovku. »Ne biste li skinuli šešir i mantilu, jer ih inače ne ćete ni osjećati, dok izиđete.« Bila je neka srdačnost u njegovu glasu, kad je govorio njoj, sasvim drugačije nego kad je zatim govorio muškarcima. Ona poželi da bi radila za njega. Svakako se veselila, što je došla.

»Dakle, mr. Barrow, ono što nam treba, to je obrazloženje, koje će stišati uznemirenost. Moramo obje strane u toj razmirici uvjeriti o vrijednosti suradnje. Velika je riječ suradnja... Najprije ćemo sastaviti u konceptu . . . Izvolite posavjetovati s gledišta organizovanoga radništva, a vi, mr. Jonas, s pravnoga gledišta. Gotovo je, miss Williams . . . Objavljuje J. Ward Moorehouse, reklamno poduzeće, Hotel Shoreham, Wa-

shington D. C. jan. 15, 1916 . . .« Iza toga je Janey toliko bila zaokupljena prepisivanjem toga, što joj je bilo izdiktirano, da i nije razbirala smisao onomu, što se je govorilo.

Kad se je te večeri vratila kući, zatekla je Alicu već u krevetu. Alice je željela spavati, no Janey je brbljala kao svraka o mr. Barrowu, i o radničkim nemirima, i o J. Wardu Moorehousu, i kako je on fin čovjek, i tako umiljat i prijazan, i toliko ima zanimljivih ideja o suradnji kapitala i rada, i tako je familijarno pripovijedao, što misli predsjednik, i što misli Andrew Carnegie, i što kani Rockefellerova grupa, ili mr. Schick, ili senator Lafollette, a ima tako lijepe, dječačke, plave oči, i tako je pristao, i srebrni čajni pribor, i kako se čini mlad uza svu svoju prerano posijedjelu kosu, i otvorena vatra, i srebrna kupa za cocktail, i kristalne čaše.

»Ta, Janey,« uleti joj u riječ Alice zijevajući. »Velim ti, ti si se valjda zaljubila u njega. Nikada te nisam za života čula da tako govoriš o ikojem čovjeku.« Janey pocrveni i jako se rasrdi na Alicu. »Oh, Alice, ti si tako luda . . . Tebi ne vrijedi ništa pripovijedati.« Svuče se i isključi svijetlo. Tek kad je legla, sjeti se da nije večerala. Nije to spominjala, jer je znala pouzdano da bi Alice priklopila što glupo.

Sutradan dovrši posao za mr. Barrowa. Cijelo je dopodne htjela da ga zapita za mr. Moorehousa, gdje stanuje, je li oženjen ili nije, odakle

je, ali smisli da to ne bi valjalo. Poslije podne, kad je bila isplaćena, pođe H ulicom ispred Shorehama. Uvjeravala je sebe da želi gledati izloge. Nije vidjela njega, ali je vidjela veliku, sjajnu, crnu limousinu s monogramom, koji nije mogla razabrati, ako se ne sagne, a bilo bi smiješno da se saginje; ona riješi da je to njegov auto.

Pođe ulicom k suprotnomu uglu, k velikomu prolomu među kućama, gdje ruše Arlington. Bilo je vedro sunčano popodne. Ona obiđe Lafayette Square, promatrajući spomenik Andrewa Jacksona na konju, koji se propinje među golim drvećem.

Djeca i dadilje se okupile u grupama na klupama. Čovjek sa šiljatom bradicom i s crnom lisnicom pod pazuhom sjeo na jednu klupu, pa odmah ustao opet i otišao; strani diplomat, pomisli Janey, i kakva je divota živjeti u glavnom gradu, gdje ima stranih diplomata i ljudi kao što je J. Ward Moorehouse. Obiđe opet spomenik Andrewa Jacksona, koji se zelen i plemenit propinje na zelenom i plemenitom konju u crvenkastoj popodnevnoj sunčanoj svjetlosti, i onda se vrati k Shorehamu, koracajući brzo, kao da je zakasnila na sastanak. Zapita hotelskoga boya, gdje je stenografkinja. On je pošlje u sobu na drugom katu i tamo ona zapita neku ženu opora pogleda i duge čeljusti, koja je tipkala a oči upirala u onaj komadić predsoblja sa zelenim

sagom, što je vidjela kroz odškrinuta vrata, zna li ona koga, tko bi trebao stenografkinju. Žena opora pogleda upilji u nju oči. »Pa ovo, da znate, nije agentura.« »Znam, mislila sam samo slučajno,« odgovori Janey, osjećajući iznenada kako sva iznemaže. »Nemojte zamjeriti, što bih na časak da sjednem.« Žena opora pogleda buljila je i dalje u nju.

»Ta gdje sam vas vidjela već . . .? Ne, nemojte me podsjećati . . . Vi . . . vi ste radili kod mrs. Robinsonove, kad sam došla po posebni posao. Vidite, dobro se sjećam vas.« Žena se nasmiješi pakosnim smiješkom. »Sjetila bih se vas,« reći će Janey, »no tako sam umorna, koliko obilazim za poslom.«

»Znam ja to!« uzdahne žena.

»Bi li znali štogod za mene?«

»Kazat ću vam, šta bi uradili . . . Telefonirali su po koju gospođicu, da prepiše diktat na broju osmom. Trebaju ih bez kraja, osnivaju tamo neki concern ili nalik. Poslušajte me dakle, draga moja, otiđite tamo, skinite šešir, kao da dolazite odnekud, i prihvatite se pisanja, a oni vas ne će izbaciti, draga moja, sve ako i dođu druge gospođice, oni ih prebrzo troše.«

I ne znajući još, što čini, poljubi Janey tu ženu u kraj usta, ode brzo hodnikom u broj osam i onamo je pusti u sobu onaj čovjek zaglađene kose, prepozna je i zapita: »Stenografkinja?«

»Jesam,« odgovori Janey, izvadi za čas blok, papir i olovku, zbaci šešir i mantilu, te sjedne na kraju sjajnog, crnog mahagonskog stola pored vatre što praska, a vatra je odsijevala sa srebrnih boca, sa vrčeva s vrelom vodom i s čajnoga suda, i sa sjajnih savršeno naloštenih cipela, i sa blistavih plavih očiju J. Warda Moorehousa.

Tako je sjedjela tu i pisala po diktatu J. Warda Moorehousa.

Potkraj podneva uđe čovjek zaglađenih vlasi i reče: »Vrijeme vam je, gospodine, da se presvučete za večeru,« a J. Ward Moorehouse zamrmlja i odvrati: »Do vraga.« Čovjek zaglađenih vlasi doklizi po debelom sagu malo bliže. »Molim, oprostite, gospodine, miss Rosenthal je pala i slomila kost u kuku. Pala na ledu pred zgradom državne blagajne.«

»Do vraga . . . Oprostite, miss Williams,« izgovori on i nasmiješi se. Janey uzgleda k njemu, kao da razumije i prašta, te se nasmiješi i ona. »Je li dobro smještena?«

»Mr. Mulligan ju je odvezao u bolnicu, gospodine.«

»Dobro je . . . Siđite, Morton, i pošljite joj cvijeća, odaberite lijepog.«

»Dobro, gospodine . . . Za pet dolara od prilike?«

»Najviše za dva i pol, Morton, i priložite moju posjetnicu.«

Morton nestade. J. Ward Moorehouse se pošeta časom ispred kamina, kao da će početi da diktira. Janeyina je uzdignuta olovka lebdjela nad blokom. J. Ward Moorehouse zastade u šetnji i pogleda Janeyu. »Znate li vi koga, miss Williams . . . Ja bih pristalu, spretnu gospođicu za stenografkinju i sekretaricu, u koju bih se mogao pouzdati . . . Do vraga, što je ta ženska prelomila kost.«

Janeyi se zavrti glava. »Pa ja i sama tražim takvo mjesto.«

J. Ward Moorehouse ju je još vazda gledao čudnim, ukočenim plavim pogledom. »Bi li mi vi, miss Williams, izvoljeli kazati, zašto ste izgubili svoju posljednju službu?«

»S drage volje. Otišla sam od Dreyfusa i Carrolla, možda ih znate . . . Nije mi se mililo, što se tamo zbiva. Bilo bi sasvim drugačije, da je ostao stari mr. Carroll, premda je i mr. Dreyfus bio zaista jako prijazan.«

»On je agent njemačke vlade.«

»To ja i mislim, pa nisam htjela ostati poslije predsjednikove proklamacije.«

»No, ovdje smo svi mi uz saveznike, sve će dakle biti sasvim dobro. Ja mislim, vi ste baš osoba, kakva mi je po volji . . . To dakako ne može biti sigurno, no sve sam svoje najbolje odluke stvorio u brzini. Kako bi bilo za početak dvadeset i pet dolara na nedjelju?«

»Dobro je, mr. Moorehouse, posao će zacijelo biti jako zanimljiv.«

»Molim sutra u devet sati, a dok odete, otpravite ove brzojavke:

Mrs. J. Ward Moorehouse
Great Neck Long Island New York
Možda ću morati u Mexico City ispričaj me Saltworthima ne mogu na večeru nadam se sve dobro pozdrav svima Ward.

Miss Eleanor Stoddard
45 E 11. ulica New York
Pišite što donijeti iz Mexica uvijek vaš J. W.

»Volite li vi putovati, miss Williams?«

»Nisam nikad putovala, no svakako bih voljela.«

»Možda ću morati da povedem nešto osoblja... petrolejski posao. Javit ću vam za dan dva . . .

James Frunze, na adr. J. Ward Moorehouse
100 Peta avenuja New York

Javite smjesta Shoreham stanje A i B Barrow uznemiren objavite izjavu zajednice interesa amerikanizma protiv stranih socijalističkih tričarija. JWM . . .

Hvala vam, to je sve za danas. Dok otipkate to i otpravite telegrame, možete otići.«

J. Ward Moorehouse iziđe na vrata u pozadini, skidajući u odlasku kaput. Kad je Janey otipkala članke i šmugnula iz hotelskoga halla,

da na Western Union otpravi telegrame, smotri ga časom u večernjem odijelu, s pustenim šeširom na glavi i sa smeđim kaputom preko ruke. Žurio se k taksiju i nije je opazio. Jako se kasno vratila kući. Obrazi joj se rumenili, ali se nije osjećala umornom. Alice je sjedjela na krevetu i čitala. »Oh, bila sam u silnoj brizi,« započe ona, no Janey je ogrli i pripovjedi joj da je dobila mjesto privatne sekretarice J. Warda Moorehousa i da odlazi u Mexico. Alice udari u plač, no Janey je bila toliko sretna da nije ni pazila na to, nego joj i dalje pripovijedala o tom popodnevu u Shorehamu.

KOLO NOVOSTI XVII

navala neprijateljskih aviona razvila se prije ponoći. Bombe su se bacale bez razlike na zgrade koje nemaju nikakve vojne važnosti

Željeznice Ne Uzmiču Ni Za Jedan Palac

Mi ćemo se morati prevesti uz prilike koje nam nisu sasvim povoljne veli kapetan König s Deutschlanda devedeset milja na svojem putu prolazeći uz Solomonov otok u 2.30 svaki parobrod koji je prolazio trubio je za pozdrav

Unesrećila ti si me ovako
Sve želje su ti sad zadovoljene
Sve dublje dublje trgala si mene
Dok nije duša umrla u mene

Sir Roger Casement je objesen jutros u devet sati u zatvoru u Pentonvillu

PODMORNICA PROLAZI BEZ ZAPREKE PORED RTOVA

djevojke kupačice u samom kimonu ulaze u mliječni lokal mjesto u odličnu kavanu na zabavnom molu i stvaraju sablazan teški gubici u izvještajima o žetvi u Sjedinjenim Državama Talijani uživaju kako Austrijanci u žurbi ostavljaju tople zemičke da umaknu vodena se lavina valja niz dolinu profesor veli da Beethoven stvara dojam sočne pečenke ZATVORSKA ČAROLIJA PRETVARA SMEĆE U ZLATNI RUDNIK

Mjesec će Noćas Zakriti Planet Saturn

BRAĆA SE BORE U MRAKU

MAC

Buntovnici su zauzeli Juarez, Huerta utekao, u parobrode za Evropu nagrnuli cientificos, koji bi u Pariz, a Venustiano Carranza je bio predsjednik u Meksiku gradu. Netko pribavio Macu kartu za meksičku željeznicu do glavnoga grada. Encarnación je plakala, kad je odlazio, i svi došli na željeznicu da ga vide pri odlasku. Mac je želio da se pridruži Zapati. Bio je od Encarnacióne naučio nešto malo španjolski i neku nejasnu ideju o revolucionarnoj politici. Vlak se vozio pet dana. Pet puta je zastajao, dok su radnici opravljali prugu pred njim. Po noći su ulijetale na prozore kugle. Blizu Caballosa pojahala uz cio vlak četa ljudi konjanika, mašući velikim svojim šeširima i u jahanju pucajući. Vojnici se probudili u svojem odjelu i uzvratili

vatru, a oni odjahali u oblaku prašine, koju su uzvitlali. Putnici su se morali šćućuriti pod sjedala, kad se započela pucnjava, ili polijegati potrbuške u hodniku. Kad je napadaj bio odbijen, uzviče se neka stara žena, te se razabralo da je jednomu djetetu bila prostrijeljena glava. Mati je bila snažna crnomanjasta žena u šarenoj haljini. Obilazila je po vlaku s maljucnim krvavim djetinjim tijelom, umotanim u šal, i tražila doktora, no svi su vidjeli da je dijete mrtvo.

Macu se činilo da vožnji nema kraja. Kupovao je na stanicama od starih Indijanki zapapreno jelo i mlako pivo, pokušao da pije pulque i da zapodijeva razgovore sa suputnicima. Naposljetku prošli Queretaro i vlak pohitio velikom nizbrdicom po hladnom vedrom zraku. Onda se vrhovi velikih vulkana stali ocrtavati na modrini za beskrajnim unakrst izbrazdanim poljima agavâ, i odjednom zadrndao vlak između vrtnih zidova, između drveća s perjastim lišćem. Zastao uz zveku odbojnikâ; grad Meksiko.

Mac se osjećao izgubljenim, hodajući po svijetlim ulicama kroz svjetinu, koja tiho razgovara; ljudi svi u bjelini, a žene sve u crnini ili u tamnomodroj odjeći. Ulice su bile prašne, sunčane i mirne. Bili su tu otvoreni dućani, i kabovi i trolleycari, i sjajne limousine. Mac se dao u brigu. Imao je samo dva dolara. Proveo je toliko dugo vrijeme na vlaku da je i

zaboravio, šta je naumio da učini, dok stigne ovamo. Želio je čiste odjeće i da se okupa. Kad se je dosta nahodao, spazi lokal s natpisom American Bar. Noge su mu bile sustale. Sjedne za stol. Priđe mu konobar i zapita engleski, šta želi. Nije mogao ništa drugo da smisli, pa naruči whiskey. Ispije whiskey i posjedi podnimivši rukama glavu. U baru je bilo mnogo Amerikanaca i nekoliko Meksikanaca s visokim šeširima, kockali se za piće. Mac naruči još jedan whiskey. Neki mesnati čovjek crvenih očiju, u zgužvanoj khaki-košulji, nemirno je švrljao po baru. Oko mu pade na Maca te on sjede za njegov stol. »Smijem li na časak sjesti ovamo, prijane?« zapita. »Ti gadovi galame vraški. Hej, sombrero... gdje je taj prokleti konobar? Dajte mi čašu piva. No, danas sam otpravio staru i djecu . . . A kada ćete vi strugnuti?«

»Ta ja sam tek došao,« odgovori Mac.

»Koga vraga govorite vi... Ovo nije mjesto za čovjeka bijelca . . . Ti banditi mogu svaki dan stići u grad . . . Bit će to strahota, velim vam. Ni jedan bijeli ne će ostati živ . . . No ja ću ih nekoliko smaknuti prije nego što oni utuku mene . . . Tako mi Boga, jamčim za dvadeset i pet, nije, za dvadeset i četiri.« Izvadi iz stražnjega džepa Coltov revolver, istrese magazin u šaku i uzme brojati naboje: »Osam,« onda počeprka po džepovima i poreda naboje po daščanom stolu. Bilo ih je samo dvadeset. »Okrao

me neki gad.« Visok vitak čovjek priđe od tezge i položi ruku na rame čovjeku crvenih očiju: »Eustace, bolje bi bilo da to ukloniš, dok nam ne ustreba . . . Vi znate, što se mora učiniti, je li?« obrati se on k Macu; »čim se započne pucnjava, svi se američki građani okupljaju u poslanstvu. Tamo ćemo svi do posljednjega čovjeka skupo prodavati svoj život.« Netko zavikne od tezge: »Hej dugonjo, još jednu rednju,« i visoki se čovjek vrati k tezgi.

»Vi ljudi kao da se nadate nemirima,« reći će Mac.

»Nemirima, Bože mili! Vi ne znate tu zemlju. Jeste li tek došli?«

»Upravo sam dopirio iz Juareza.«

»Niste mogli. Sva je željeznička pruga potrgana kod Queretara.«

»Pa valjda su je popravili,« odvrati Mac. »Je li, šta govore ovdje o Zapati?«

»Bože moj, on je najkrvoločniji hulja od svih . . . Tamo u Morelosu su na sporoj vatri ispekli jednoga čovjeka, prednjaka iz tvornice šećera, a ženu i kćeri mu silovali pred očima . . . Bože moj, druže, ne znate vi, kakva je ovo zemlja. Znate li vi, šta bismo mi morali učiniti . . .? Znate li, šta bismo i učinili, da u Bijeloj kući sjedi čovjek, a ne mlakonja i mlitavac . . .? Digli bismo vojsku od sto tisuća momaka i raščistili taj kraj... Ovo je vraški lijepa zemlja, ali ni jedan od tih prokletih musavaca

nije vrijedan baruta i metka, da bude ustrijeljen . . . Treba ih iskaditi kao gamad, to ja velim . . . Svaki majčin kukavac u duši je Zapata.«

»U kakvom ste vi poslu?«

»Ja sam petrolejski poduzetnik, u toj sam ušljivoj rupčazi već petnaest godina i dozlogrdjelo mi. Bio bih danas otpirio vlakom u Vera Cruz, no moram da uredim još nekoliko rovovskih prava i da prodam namještaj . . . Ne zna se, kada će oni prekinuti željeznički promet, i onda nama nema izlaska, a predsjednik Wilson pušta da budemo tu postrijeljani kao parcovi u stupici . . . Da američka javnost zna ovdašnje prilike . . . Bože moj, mi smo na smijeh svim drugim narodima . . . U kakvoj struci radite vi, prijatelju?«

»Štampar . . . slagar na linotypu.«

»Tražite posao?«

Mac je bio izvadio dolar, da plati što je ispio. »Morat ću valjda,« odgovori. »Ovo mi je posljednji dolar.« »Zašto ne odete k Mexican Heraldu? Njima vazda treba slagarâ, koji znaju engleski... Ne mogu nikoga da zadrže ovdje... Tu nije više zgodno mjesto za čovjeka bijelca... Da znate, prijatelju, ta je čašica moja.«

»Pa onda ćemo još jednu na moj trošak.«

»Strašan je rusvaj sad u ovoj zemlji, prijatelju . . . sve ide k vragu . . . ne bi li gutnuli još jednu, dok možemo?«

Te večeri, pošto je malo založio u maloj američkoj gostionici, prošeta se Mac po Alamedi, da mu ishlapi iz glave whiskey, prije nego što će otići k Mexican Heraldu da vidi, ne bi li mogao dobiti posla. Bit će to samo na nekoliko nedjelja, govorio je sebi, dok se ne obavijesti o prilikama u zemlji. Visoko drveće na Alamedi, i bijeli kipovi, i vodometi, i lijepo odjeveni parovi, koji švrljaju po sumraku, i kabovi, što drndaju po pločaniku, čine se prilično spokojni, i red indijanskih žena ukočena pogleda, koje u daščarama pored ceste prodaju voće i orahe i crvene i žute i zelene bombone. Mac riješi da je onaj čovjek, s kojim je razgovarao u baru, zbijao s njim šalu, jer je novi došljak.

Dobio je odmah mjesto kod Mexican Heralda s trideset meksičkih dolara na nedjelju, no u štampariji su govorili svi isto onako kao i onaj čovjek u baru. Neki stari Poljak Amerikanac, koji je bio tamo korektor, odvede ga te večeri u mali hotel, da mu pribavi ležaj, i posudi mu do platnoga dana nekoliko petica. »Izvuci predujma koliko god možeš,« reče mu starac Poljak, »ovih će dana buknuti revolucija i onda zbogom Mexican Herald . . . ako se silno brzo ne umiješa Wilson.« »Sve je to meni po volji, ja želim da vidim socijalnu revoluciju,« reći će Mac. Starac Poljak položi prst na nos, zaklima nekako osobito glavom i ode.

Kad se je Mac probudio ujutro, bio je u maloj sobici, okrečenoj blijedožutom bojom. Namještaj je bio obojen plavom bojom, a na prozoru crveni zastori. Kapci su među zastorima bili isprugani jasnom ljubičastom sunčanom svjetlošću, koja je prosjekla toplu stazu do pokrivača na krevetu. Negdje pjeva kanarinac, i čuje se lupkaranje neke žene, koja pravi tortille. Ustane i otvori kapke. Na nebu nad krovovima od crvenih crepova nema ni oblaka. Ulica je pusta i sva obasjana suncem. On napuni pluća hladnim rijetkim uzduhom i osjeti kako mu sunce pali lice i ruke i vrat, dok tu stoji. Rano je valjda još. Vrati se u krevet i zaspi opet.

Kad je Wilson poslije nekoliko mjeseci naložio Amerikancima da odu iz Meksika, stanovao je Mac u malenu stanu na Plazi del Carmen, s djevojkom koja se zvala Concha i s dvjema bijelim perzijskim mačkama. Concha je bila stenografkinja i tumač neke američke firme, tri je godine bila ljubavnica jednog petrolejskog poduzetnika i prilično je govorila engleski. Za panike, kad je pobjegao Huerta, petrolejski je poduzetnik skočio u vlak za Vera Cruz, a Conchu ostavio na cjedilu. Ona je zavoljela Maca od prvoga časa, kad ga je vidjela gdje ide na poštu. Udesila mu lagodan život, a kad bi joj govorio da će otići i pridružiti se Zapati, smijala se samo i odvraćala da su seljaci neuki divljaci i stvoreni jedino da im gospoduju s bičem. Mati

njena, stara žena, vazda s crnim šalom na glavi, dolazila je i kuhala im, i Mac pomalo zavolio meksička jela, purana s gustim sosom, smeđim kao čokolada, i enchiladu (kukuruznu tortu) sa sirom. Mačkovi su se zvali Porfirio i Venustiano i spavali su im uvijek u krevetu do nogu. Concha je bila jako štedljiva te joj je Macova plaća dotjecala mnogo dulje nego njemu, i nikada se nije tužila, kad bi se on skitao po gradu te kasno dolazio kući i glava ga boljela od tequile, koje se je napio. Mjesto da bi nastojao izmaći na natrpanim vlakovima u Vera Cruz, uzeo Mac ono malo novaca, što je bio uštedio, i pokupovao namještaje iz poslovnica, što su poplašeni poslovni ljudi Amerikanci prodavali po što po to. Zgrnuo ih u dvorištu za kućom, gdje su stanovali. To je kupovanje prva smislila Concha i on ju je bockao, kako li će se opet otresti toga, no ona je samo mahala glavom i govorila: »Počekaj časak.«

Concha je voljela, kad bi on nedjeljom pozivao prijatelje k objedu. Dvorila ih je jako prijazno i slala maloga brata svoga Antonija po pivo i konjak, i uvijek je imala u kući kolača, da iznese, ako tko bane iznenada. Mac je ponekad mislio koliko je to ugodnije nego onda, dok je živio s Maisiejom u San Diegu, i sve je manje mislio da se pridruži Zapati.

Poljak korektor, koji se je zvao Korski, pokazao se da je politički emigrant, socijalist i

dobro obaviješten čovjek. Znao je cijelo popodne sjedjeti uz pol čaše konjaka i pripovijedati o evropskoj politici; otkad su se početkom rata srozale evropske socijalističke stranke, nije učestvovao ni u čemu; naumio da odsad bude gledalac. Imao je neku teoriju da su civilizacija i mješovita hrana upropastile ljudski rod.

Bio je tu još Ben Stowell, nezavisan petrolejski spekulant, koji je nastojao sklopiti posao s Carranzinom vladom, da po ugovoru izrabljuje nekoliko vrela. Ponajviše je bio prazne kese i Mac mu posuđivao novaca, no on je svejednako razgovarao o milijunima. Nazivao je sebe naprednjakom u politici i držao da su Zapata i Villa čestiti ljudi. Postavljao se na oprečnu stranu Korskomu protiv svakoga argumenta njegova, te bi svojim antisocijalnim držanjem znao razbjesniti starca. Mac je želio da zaradi nešto novaca i pošlje Maisieji za dječje školovanje. Godilo mu je, kad bi Rosi poslao ponekad škatulju igračaka. On i Ben su dugo razgovarali, kako se u Meksiku može zarađivati novac. Ben Stowell doveo nekoliko mladih radikalnih političara, koji su voljeli cijelo popodne razgovarati o socijalizmu, piti i učiti engleski. Mac nije obično govorio mnogo, no ponekad bi se ražestio. Concha bi dokončavala sve raspre, kad unese večeru, mahne glavom i rekne: »Svaki je siromak socialista, como no? no dok se obogatite, brzo ćete svi postati veliki capitalista.«

Jedne se nedjelje Mac i Concha i nekoliko meksičkih novinara i Ben Stowell i njegova djevojka, Angustias, koja je bila koristica u Liricu, odvezli trolleyem u Xochimilco. Najmili čamac sa stolom na njemu i s nadstorom, i Indijanca, da otiskuje čamac po kanalima, koji su obrubljeni topolama, između bujnih cvjetnjaka i povrtnjaka. Pili su pulque, ponijeli bocu whiskeya, a djevojkama kupili calla-ljiljana. Jedan je Meksikanac igrao gitaru i pjevao.

Poslije podne vrati Indijanac čamac k pristaništu, a oni otumaraju u parovima u šumu. Maca uhvati odjednom čežnja za domom, pa uzeo pripovijedati Conchi o svojoj djeci u Sjedinjenim Državama i napose o Rosi, a ona udarila u plač i govorila mu kako voli djecu, no kad joj je bilo sedamnaest godina, jako je bolovala i mislili su da će umrijeti, i ne može više imati djece, nego samo Porfirija i Venustiana. Mac je poljubi i reče joj da će je uvijek paziti.

Kad su se vratili na trolleysku stanicu, natovareni cvijećem, ostave Mac i Ben djevojke, neka same odu kući, a oni odu u kantinu da gutnu. Ben reče da mu je prilično dodijalo sve to i poželi da bi skucao novaca, pa da se vrati u Sjedinjene Države, oženi se i stekne dom i obitelj. »Ti vidiš, Mac,« reče, »meni je četrdeset godina. Za Boga, ne može se čovjek skitati, dok je živ.« »Ni meni nije daleko,« odgovori Mac. Nisu mnogo govorili, no Ben ode s Macom

sve do poslovnice Mexican Heralda, a onda siđe u grad k Iturbidu, da se sastane s nekim petrolejskim ljudima, koji su tu stanovali. »Ta lijep je život, ako ne kloneš,« rekao, kad je rukom domahnuo Macu i pošao dolje ulicom. Bio je on zdepast, plećat čovjek i krivonoga hoda.

Nekoliko dana kasnije dođe Ben na Plazu del Carmen, dok Mac nije još bio ustao iz kreveta. »Hajde, Mac, da danas objeduješ sa mnom,« reče. »Tu je neki čovo, po imenu G. H. Barrow, pa bih mu želio malo pokazati grad. On bi nam mogao koristiti... Ja bih da saznam, za čim on ide.« Pisao je članke o meksičkom položaju i govorili su da je u nekoj vezi s Američkim radničkim savezom. Za objedom on zapita sa zebnjom, valja li voda i nije li opasno hodati po ulicama, kad se smrači. Ben Stowell je zadirkivao malo u njega i pripovijedao mu o generalima i njihovim prijateljima, koji provaljuju u bar i pucaju u pod, da goste prisile na igranje, i onda od lokala stvaraju strelište. »Strelište, tim imenom zovu ovdje parlamenat,« reći će Mac. Barrow reče da poslije podne ide na skupštinu »Unión Nacional de Trabajadores« te bi volio da oni pođu s njim i da mu tumače. Mac je imao slobodan dan te će reći: »Dobro.« Barrow reče da je upućen, neka uznastoji stupiti u dodir sa stabilnim radničkim elementima u Meksiku, kako bi bilo nade da se oni pridruže sveameričkomu radničkomu savezu. Gompers će i sam doći ova-

mo, ako bi se što moglo udesiti. On je, reče, bio brodarski namještenik i kondukter na Pullmanu, i bio je u poslovnici željezničarskoga bratstva, no sada radi za radnički savez. Želi da bi američki radnici znali više o umjetnosti življenja. Bio je na kongresu druge internacionale u Amsterdamu i razabrao da evropski radnici shvaćaju umjetnost življenja. Kad ga je zapitao Mac, kako do vraga druga internacionala nije ništa učinila, da bi spriječila rat, odgovori da još nije dozrelo vrijeme, te uzeo govoriti o njemačkim grozotama.

»Njemačke su grozote igrarija prama onomu, što se svaki dan zbiva u Meksiku,« reći će Ben. Onda zapita Barrow, jesu li Meksikanci zaista onako nemoralni, kako se pripovijeda. Pivo, što su pili uz objed, bilo je prilično jako, i svi se raspoložili. Barrow je želio da zna, nije li ovdje prilično riskantno baviti se djevojkama, zbog velikoga procenta sifilisa. Mac odgovori da jest, no on i Ben će mu pokazati nekoliko lokala, koji su zgodni, ako želi da ih razgleda. Barrow je hihotao, činio se kao da je u neprilici, te će reći da će ih naskoro razgledati. »Čovjek treba da razmotri stvari sa svih strana, kad ispituje prilike.« Ben Stowell lupi rukom po rubu na stolu i reče da je Mac baš pravi čovjek, koji će mu pokazati naličje meksičko.

Otiđoše na skupštinu, na koju su se zgrnuli vitki crnomanjasti ljudi u plavim pamučnim odi-

jelima. U prvi mah i nisu mogli ući, koliko se svijet zbio u hodnicima i straga u dvorani, no Mac našao nekoga funkcijonara, kojega je poznavao, i on im dao sjedala u loži. U dvorani je bio zagušljiv zrak, muzika svirala, ljudi pjevali, a govori su bili vrlo dugi. Barrow reče da ga hvata san, kad sluša tuđ jezik, i predloži da se prošetaju gradom, čuo je za onaj kraj s crvenom svjetiljkom . . . on se zanima za prilike.

Kad su izišli iz dvorane, naiđoše na Enriqua Salvadora, novinara, kojega je Ben znao. On je imao auto i šofera. Porukovao se s njima, smijao se i rekao da je to auto policijskoga šefa, koji mu je prijatelj, i ne bi li se oni odvezli u San Angel? Provezli se dugom avenujom, pored Chapultepeca, meksičkih Champs Elysées, kako je okrstio Salvador. Blizu Tacubaye pokaže im Salvador mjesto, gdje su Carranzine čete imale prošle nedjelje okršaj sa zapatistima, i zakutak, gdje su banditi umorili bogatog trgovca odijela, a G. H. Barrow je vazda pitao, je li im sigurno zalaziti tako daleko po tom kraju, i Salvador mu govorio: »Ja sam novinar. Ja sam svačiji prijatelj.«

Napolju u San Angelu gutnuli malo, a kad su se vraćali u grad, provezu se uz Pajaritos. G. H. Barrow se umiri sasvim i oči mu se ovlažile, kad je ugledao rasvijetljene male daščarice, u svakoj krevet i papirnato cvijeće i raspelo, što se vidi kroz otvorena vrata, kraj crvenog ili

plavog zastora, i tamne spokojne djevojke Indijanke, koje u kratkim košuljama stoje pred vratima ili sjede na pragu.

»Vi vidite,« reče Ben Stowell, »to vam je lako prelako . . . Ali vam ne bih posavjetovao da ovud obilazite odviše bezbrižno . . . Salvador će nam poslije večere pokazati zgodan lokal. On to mora znati, kad je prijatelj policijskomu šefu, a taj je na čelu većini tih lokala.«

No Barrow poželi da uđe u koju od tih daščara, pa oni siđu i razgovore se s jednom od djevojaka, a Salvador pošlje šofera po nekoliko boca piva. Djevojka ih dočeka jako uljudno i Barrow pokuša nagovoriti Maca da je zapita nekoliko pitanja, ali Mac nije volio pitati, nego prepusti Salvadoru da pita on. Kad joj je Barrow položio ruku na golo rame i htio joj svući košulju, te zapitao, koliko ište, da im se pokaže gola golcata, nije ga djevojka razumjela, pa mu se istrgla, uzvikala se i ispsovala ga, a Salvador nije htio da prevede, što je rekla. »Hajde da odemo s tim gadom,« reče Ben tihim glasom Macu, »dok se nismo zakavžili ili nalik.«

Prije večere su još popili svaki po tequilu u malom baru, gdje se je prodavala samo tequila u lakiranim bačvicama. Salvador pokaže G. H. Barrowu kako se ona pije. Najprije naspeš soli u udubinu između palca i kažiprsta, zatim istrusiš čašicu tequile, poližeš sol i naposljetku isplakneš

s malo sosa od biberovih mahuna, ali on je to krivo radio te se uzeo gušiti.

Za večerom su bili prilično pijani, i G. H. Barrow je vazda govorio da Meksikanci znaju umjetnost življenja, a to je bilo na slast Salvadoru, koji je pripovijedao o indijanskom geniju i o latinskom geniju, te rekao da su Mac i Ben jedini gringi, s kojima se je ikada sastao i može se složiti s njima, i navalio da oni ne smiju platiti što su pojeli. On će to zaračunati svomu prijatelju, policijskomu šefu. Iza toga otiđoše u kantinu do kazališta, gdje se je govorilo da ima djevojaka Francuskinja, no djevojaka Francuskinja nije bilo tamo. Tri su stara čovjeka svirala u kantini, cello, violinu i piccolo. Salvador naruči da sviraju La Adelita i svi otpjevali to, a zatim La Cucaracha. Bio je tu starac čovjek sa šeširom širokih oboda i s velikim sjajnim tokom za pištolj, pa kad oni dođoše, brzo ispio svoju čašicu i otišao iz bara. Salvador šapne Macu da je to bio general Gonzales, a otišao je zato da ne bude viđen gdje pije s gringima.

Ben i Barrow sjedjeli su za stolom u uglu, skupili glave i razveli razgovor o petrolejskim poslovima. Barrow je govorio da dolazi jedan povjerenik petrolejskih interesenata; za koji dan će već biti u hotelu Regisu, a Ben će reći da se želi sastati s njim, pa ga Barrow obuhvati oko ramena i reče mu kako zna zacijelo da je baš Ben pravi čovjek, s kojim će povjerenik željeti

da se sastane, da bi stekao istinsko i valjano poznavanje prilika. Dotle su Mac i Salvador igrali s djevojkama kubanski danzón. Onda ustane Barrow, ponešto nesiguran, i reče da ne želi čekati djevojke Francuskinje, no zašto ne bi otišli u onaj lokal, gdje su već bili, i okušali crno meso, ali Salvador ih zaokupi da ih odvede u kuću Remedios blizu američkoga poslanstva. »Quelquecosa de chic,« govorio je lošim francuskim jezikom. Bila je to velika kuća s mramornim stubama, kristalnim svijećnjacima, žutim brokatnim draperijama, čipkastim zastorima i ogledalima posvuda. »Personne que les henerales vieng aqui,« reče on, kad ih je predstavio dami, crnookoj sijedoj ženi u crnini, s crnim šalom, koja se je pravije činila da je redovnica. Bila je nezaposlena samo jedna djevojka, pa oni pogodili Barrowa s njom, uglavili cijenu i ostavili ga. »Odlanulo je,« reče Ben, kad su izišli. Zrak je bio hladan i nebo posuto zvjezdama.

Salvador posadi ona tri starca s njihovim instrumentima straga u auto, reče da je danas romantičan i hoće da priredi serenadu svojoj zaručnici te oni kao ludi pojure širokom cestom prama Guadalupu. Mac i šofer i Ben i Salvador i tri starca pjevali su La Adelita, a instrumenti drndali svaki drugačije. U Guadalupu stanu pod platanama pred zidom neke kuće, na kojoj su veliki prozori s rešetkama, te otpjevaju Cielito lindo i La Adelita i Quatro milpas, a Ben i Mac

otpjevaju »Samo je čuvajte od maglene maglene rose«, i htjedoše baš zapjevati »Oh nemojte me sahraniti u samotnoj pustinji«, kad se na prozoru javi djevojka i tiho se razgovori dugo španjolski sa Salvadorom.

Salvador reče: »Ona veli da mi pravimo escandalo i neka odemo. Très chic.«

Međutim se javila vojnička patrola i htjela ih sve uhititi, no uto stigao oficir, prepoznao auto i Salvadora i poveo ih da gutnu u njegovu stanu. Kad su se svi vratili kući k Macu, bili su jako pijani. Concha, kojoj je lice bilo umorno od nespavanja, namjesti Benu strunjaču u jedaćoj sobi, pa kad su svi lijegali, reći će Ben: »Boga mi, Concha, vi ste divna djevojka. Dok ja skucam novaca, kupit ću vam najljepše naušnice s dijamantima u saveznom okrugu.« Posljednje, što su još vidjeli da radi Salvador, bilo je kako je stajao na prednjem sjedalu u autu, kad je na dva kotača obilazio oko ugla, pa onoj trojici staraca sa silnim gestama kao dirigent dirigirao La Adelita.

Pred božić se Ben Stowell vrati dobro raspoložen s puta u Tamaulipas. Prilike su mu bile povoljne. Bio je s nekim lokalnim generalom blizu Tampica ugovorio da uzme uz jednake dijelove iskorišćavati jedno petrolejsko vrelo. Po Salvadoru se je bio sprijateljio s nekoliko članova Carranzina kabineta, te se nadao da će učestvovati u poslu s nekim velikim ovlašteni-

cima iz Sjedinjenih Država. Bio je pune kese i uzeo sobu u Regisu. Jednoga dana došao u štampariju i zamolio Maca da na čas iziđe s njim na ulicu.

»Slušaj, Mac,« reče mu, »imam ponudu za tebe . . . Ti znaš knjižaru staroga Worthingtona? No, ja sam se noćas opio i otkupio mu je za dvije tisuće pesa . . . On kupi tralje i bježi dalje, veli.«

»Koga si vraga uradio?«

»Pa ja se i veselim, što sam ga uklonio.«

»Ta ti, stari razuzdaniče, letiš za Lisom.«

»Pa možda se veseli i ona, što sam ga uklonio s puta.«

»Ona je zaista zgodna.«

»Imam mnogo novosti i pripovjedit ću ti ih kasnije . . . Nije možda baš sve u redu s Mexican Heraldom . . . Ja imam ponudu tebi, Mac... Tako mi Boga, ja ti dugujem mnogo... Ti znaš onaj poslovnički namještaj, što ti je straga u dvorištu, pokupovao si ga onda po Conchinu nagovoru.« Mac klimne glavom. »Ja ću ti dakle preuzeti to i dat ću tebi polovicu udjela u knjižari. Ja otvaram poslovnicu. Ti znaš knjižarski posao, sam si mi rekao da znaš, dobitak iz prve godine je tvoj, a dalje ćemo dijeliti napolak, znaš. Tebi bi se moralo isplaćivati. Isplaćivalo se i staromu Worthingtonu, i još je izdržavao Lisu . . . Pristaješ li?«

»Ta pusti mi, Ben, da to razmislim . . . no sada moram da se vratim k svakidašnjim kuburama.«

Tako je Mac uzeo voditi knjižaru na Calle Independencia, s običnim knjižarskim poslom i s nekoliko pisaćih strojeva. Godilo mu je biti gospodar prvi put u životu. Concha, koja je bila trgovčeva kći, uživala je. Pazila je na knjige i govorila s kupcima, tako da Macu nije bilo mnogo posla, nego je sjedio straga, čitao i razgovarao s prijateljima. Ben i Lisa, visoka djevojka Španjolka, koja je, kažu, bila igračica u Malagi, bijele puti kao kamelija i ebanove kose, priređivali su o tom božiću svakakvih zabava u svom stanu s kupaonicom i kuhinjom američkoga stila, što su bili najmili u novoj četvrti prama Chapultepecu. Onoga dana, kad je Asociación de Publicistas imala svoj godišnji banket, dođe Ben dobre volje u knjižaru i pozove njega i Conchu da poslije večere dođu gore, i neka Concha povede nekoliko prijateljica, zgodnih djevojaka, koje se lijepo vladaju, a zna da nisu prevelike izbiračice. On priređuje zabavu G. H. Barrowu, koji se je vratio iz Vera Cruza, i jednomu čovjeku iz New Yorka s velikim vezama, koji nešto snuje, Ben ne zna pravo što. Juče je on bio s Carranzom i na banketu su se svi grbili pred njim.

»Samo da si, Mac, bio na tom banketu, uzeli su tramvajska kola, postavili u njih u svu duž

stol i muziku, te nas provezli u San Angel i natrag i onda po cijelom gradu.«

»Vidio sam ih, kad su polazili,« reče Mac, »to mi se odviše činilo sahranom.«

»Bila je bogme ipak divota. Salvador i svi bili su tamo, i taj Moorehouse, veliki »hombre« iz New Yorka, taj se zaista činio kao da ne zna, bi li ostao ili otišao. Svaki je čas, činilo se, očekivao da mu pod sjedalom prasne bomba, a to bi za Meksiko bilo vraški dobro, kad pravo razmisliš. Svi najgori sljepari iz grada bili su tu.«

Zabava kod Bena nije prošla jako dobro. J. Ward Moorehouse nije se udvarao djevojkama, kako se je nadao Ben. Poveo je svoju sekretaricu, umornu plavu djevojku, i oboje se činili da su silno zaplašeni. Bila je večera na meksički način sa šampanjcem i mnogo konjaka, gramofon je svirao rekordne ploče Victora Heberta i Irvinga Berlina, a mala skitalačka muzika, koju je domamila svjetina, svirala je napolju na ulici meksičke pjesme. Poslije večere nastala u sobi nešto prevelika graja, te Ben i Moorehouse iznijeli stolice na balkon i razveli uz cigare dug razgovor o petrolejskim prilikama. J. Ward Moorehouse razloži da je došao ovamo sasvim u neslužbenom svojstvu, razumijete, da stupi u dodir, da razabere, kakvo je stanje i zašto se zapravo Carranza tvrdokorno opire američkim poduzetnicima, i da veliki poslovni ljudi u Sjedinjenim Državama, s kojima je on u vezi, žele samo fair play, a on misli, kad bi se njihovo gledište moglo naskroz obrazložiti po nekom obavještajnom uredu ili po prijateljskoj suradnji meksičkih novina . . .

Ben se vrati u blagovaonicu i odvede Enriqua Salvadora i Maca. Svi se razgovarali o položaju i J. Ward Moorehouse reče da govori kao stari novinar, koji potpuno shvaća položaj štampe, što se valjda ne razlikuje jako u gradu Meksiku i u Chicagu ili Pittsburghu, i svi novinari treba jedino da pravo prosuđuju svaki novi pogled na položaj u duhu čestita rada i prijateljske suradnje, ali on misli da su meksički listovi krivo obaviješteni o ciljevima američkoga poslovanja u Meksiku, baš kao što je i američka štampa krivo obaviještena o ciljevima meksičke politike. Ako ga mr. Enrique izvoli posjetiti u Regisu, on će se vrlo rado razgovoriti s njim opširnije, ili s kojim bilo od vas, gospodo, a ako on ne bi bio tamo, radi naloge mnogih svojih dogovora i jer može samo nekoliko dana provesti u meksičkom glavnom gradu, njegova će im sekretarica, miss Williams, s drage volje dati svaku obavijest, koju požele, i nekoliko naročito pripravljenih strogo povjerljivih vijesti o držanju velikih američkih korporacija, s kojima je on samo u neslužbenoj vezi.

Iza toga reče da mu je žao, no očekuje u Regisu nekoliko telegrama, i Salvador odveze

njega i miss Williamsovu kući u automobilu policijskoga šefa.

»To ti je, Ben, previjan lupež,« reći će Mac Benu, kad je otišao J. Ward Moorehouse.

»Mac,« odgovori Ben, »taj ti je momak omazan milijunima. Volio bih bogme ugrabiti nekoliko tih veza, o kojima je govorio . . . Zakona mu, možda ću ih još i ugrabiti... Samo ti, Mac, pripazi na ujka. Ja ću se onda udružiti s velikima hombres.«

Iza toga nije više bilo uljuđenosti u društvu. Ben iznio još konjaka, a ljudi počeli odvoditi djevojke u spavaće sobe i u hodnike, pa i u smočnicu, i u kuhinju. Barrow se prilijepio uz neku plavku, koja se je zvala Nadia i bila napol Engleskinja, te cijelo veče razgovarao s njom o umjetnosti življenja. Kad su se svi razišli, zatekao Ben njih dvoje zaključane u svojoj spavaćoj sobi.

Macu se milio trgovački život. Ustajao je kada ga volja i šetao se po sunčanim ulicama pored katedrale i ispred fasade narodne palače, te po Independenciji, gdje su pločnici tek poprskani vodom i propiruje jutarnji vjetar, slastan od cvijeća što miriše i od pržene kave. Conchin mali brat Antonio otvorio bi već dućan i uzeo ga mesti, dok on ne dođe. Mac bi sjeo straga i čitao, ili švrljao po dućanu i preklapao sa svijetom engleski ili španjolski. Nije prodavao mnogo knjiga, no držao je sve američke i evropske novine i časopise i dobro ih prodavao, osobito Police Gazette i La Vie Parisienne. Uzeo je bankovni konto i snovao da stupi u vezu s nekim zastupstvima pisaćih strojeva. Salvador je vazda pripovijedao kako će mu pribaviti dobavni ugovor s nekim vladinim odjelom i obogatiti ga.

Jednoga jutra smotri silnu svjetinu na trgu pred narodnom palačom. Ode u jednu kantinu pod arkadom i naruči čašu piva. Konobar mu reče da su Carranzine čete izgubile Torreón, a Villa i Zapata navaljuju na savezni okrug. Kad je došao u dućan, raznijeli se ulicom glasovi da je Carranzina vlada utekla i da će još prije noći revolucionarci ući u grad. Trgovci počeli zatvarati dućane. Concha i njena mati ušle plačući te govore kako će to biti još gore od one strašne sedmice, kad je pao Madero, i kako su se revolucionarci zakleli da će popaliti i opljačkati grad. Antonio dotrčao te veli da zapatisti bombarduju Tacubu. Mac uzme kab i odveze se u parlamenat da vidi, ne bi li našao kojega znanca. Sva su vrata bila pootvarana na ulicu, a po hodnicima razasuti papiri. U dvorani je bio samo starac Indijanac i njegova žena, koji su ruku o ruku obilazili i smjerno razmatrali pozlaćeni strop, slikarije i stolove, pokrite zelenim plišem. Starac je držao šešir u ruci, kao da je u crkvi.

Mac naloži kočijašu da ga odveze k listu, gdje je radio Salvador, no vratar mu tamo reče,

migajući očima, da je Salvador s policijskim šefom otišao u Vera Cruz. Onda on ode u poslanstvo, a tamo nije mogao ni s kim ni riječ progovoriti. Sva su predsoblja bila puna Amerikanaca, koji su s majura i koncesija podolazili u grad te psuju predsjednika Wilsona i jedan drugomu tjeraju strah u kosti svojim pripovijestima o revolucionarcima. U konzulatu se sastade s jednim Sirijcem, koji se ponudi da će mu otkupiti knjige. »Nipošto,« odgovori Mac i vrati se Independencijom.

Kad se je vratio u dućan, ustrčali se već novinski raznosači ulicom vičući »Viva la revolución revindicadora.« Concha i njena mati bile su u paničnu strahu te rekoše da moraju uhvatiti vlak za Vera Cruz, jer će inače svi biti poubijani. Revolucionarci pljačkaju samostane i ubijaju svećenike i redovnice. Starica pade u kutu u sobi na koljena i zapjeva Ave Maria.

»Do bijesa,« zaviče Mac. »Da sve rasprodam i da se vratim u Sjedinjene Države. Hoćeš li, Concha, u Sjedinjene Države?« Concha mahne žestoko glavom i zasmješka se kroz suze. »No koga ćemo vraga s tvojom materom i s Antonijem?« Concha odgovori da ima udatu sestru u Vera Cruzu. Ostavit će ih tamo, samo ako se uzmognu dokopati do Vera Cruza.

Mac sav u znoju pojuri natrag u konzulat, da nađe Sirijca. Nisu se mogli pogoditi za cijenu. Mac je bio očajan, jer sve su banke bile

zatvorene i nikako nisi mogao dobiti novaca. Sirijac reče da je on s Libanona, američki građanin i kršćanin, pa će uzajmiti Macu sto dolara, ako mu Mac da na šezdeset dana mjenicu na dvjesta dolara i osigura je na svoj udio u knjižari. Reče da je američki građanin i kršćanin i riskira svoj život, da spasi Macovu ženu i djecu. Mac je bio toliko uzrujan da je tek kasnije opazio još u pravi čas da mu Sirijac daje sto meksičkih dolara, a mjenica je ispostavljena na američke dolare. Sirijac je zazivao Boga da ih obojicu čuva i rekao da je to zabuna, pa Mac otišao s dvjesta pesa u zlatu.

Zatekao je Conchu sasvim spremnu. Bila je zaključala dućan te stajala napolju na pločniku s nekoliko svežanja, s dvjema mačkama u košari, s Antonijem i sa svojom materom, uvijenima u pokrivače.

Stanica je bila tako natrpana svijetom i prtljagom da nisu mogli ući na vrata. Mac ode na ranžirnu stanicu i nađe nekoga čovjeka, koji se je zvao McGrath a radio je na željeznici. McGrath mu reče da bi ih mogao smjestiti, ali se moraju požuriti. Smjestio ih napolju na ranžirnoj stanici u vagon drugoga razreda i rekao da će im kupiti karte, no valjda će morati platiti dvostruko. Znoj je tekao Macu ispod trake na šeširu, kad je napokon smjestio obje žene i zgurao košaru s mačkama i svežnje i Antonija. Vlak je bio već pun, dok još nije bio

ni ušao u stanicu. Za nekoliko sati krenuo vlak, a niz zaprašenih vojnika odbijao na peronu ljude, koji su navaljivali na vlak, dok je odlazio. Sva su mjesta bila zaposjednuta, hodnici puni svećenika i redovnica, lijepo se odjeven svijet pohvatao po platformama.

Mac nije mnogo govorio, sjedeći uz Conchu u zagušljivoj sparini u vlaku, koji je sporo odmicao. Concha je mnogo uzdisala, a mati joj uzdisala: »Ay de mi dios,« i glodale su pileća krila i jele tjesteninu s bademom. Vlak su često zaustavljale vojničke grupe, koje su patrolirale na pruzi. Na sporednim su kolosijecima bili mnogi teretni vagoni s vojnicima, no kao da nitko nije znao, od koje su stranke. Mac je gledao na beskrajne izukrštane redove agava, na ruševne crkve, promatrao dva visoka snježna vulkana Popocatepetl i Ixtacciuatl kako se izmjenjuju na obzorju; zatim se uzela ispred vlaka polako okretati još jedna zlatnosmeđa glavica ugasloga vulkana; i onda se počeo plavobijeli vršak Orizaba uspinjati sve više i više u nenaoblačeno nebo.

Iza Huamantle su se vozili nizbrdice kroz oblake. Tračnice su ječale pod veselim drndanjem točkova, kako su se u okukama spuštali niz strmine u zamagljenoj vijugavoj dolini kroz vlažno šikarje. Njima odlanulo. Sa svakim zaokretom vlaka bivao je zrak topliji i vlažniji. Počeli su viđati narančovo i limunovo drveće. Svi su prozori bili otvoreni. Na stanicama su

prolazile po vagonima žene i prodavale pivo i pulque i piliće i tortille.

U Orizabi je opet sjalo sunce. Vlak je stajao dugo. Mac je sjedio i pio pivo sâm u restauraciji na stanici. Drugi se putnici smijali i razgovarali, no Mac je bio tužan.

Kad je zazvonilo zvono, nije htio da se vrati k Conchi i njenoj majci i njihovim uzdasima i masnim prstima i pilećim krilima.

Ušao u drugi vagon. Nastajala noć, sva puna mirisa od cvijeća i od tople zemlje.

Sutradan u kasno doba stigoše u Vera Cruz. Grad je bio pun zastava i velikih crvenih platna, razapetih od zida k zidu na ulicama narančove i limunove i bananove boje sa zelenim kapcima i paomama, što se viju na morskom vjetru. Na zastavama se čitalo: Viva Obregón, Viva la Revolución Revindicadora, Viva el Partido Laborista.

Na glavnom je trgu svirala muzika i svijet igrao. Poplašene su čavke gračući lijetale između mračnog drveća, sličnog kišobranima.

Mac ostavi Conchu i njene svežnje i staricu i Antonija na klupi i ode u poslovnicu Ward Line da se obavijesti o putu u Sjedinjene Države. Svi su tamo razgovarali o podmorničkom ratu, i da će Amerika ući u veliki rat, i o njemačkim grozotama, i Mac razabrao da nedjelju dana nema parobroda i da on nema dosta novaca ni za dva putnika na međupalubi. Kupi samo jednu kartu za međupalubu. Bio je uzeo slutiti da se

vlada kao proklet luđak te odluči da ode bez Conche.

Kad se je vratio onamo gdje je sjedjela, bila je ona kupila slatkih jabuka i mango-šljiva. Starica i Antonio su bili otišli sa svežnjima da nađu kuću njene sestre. Bijele su mačke izišle iz svoje košare te se smotale na klupi uz nju. Ona uzgleda k Macu s brzim, pouzdanim, crnookim smiješkom i reče da su Porfirio i Venustiano sretni, jer mirišu ribu. On joj pruži obje ruke, da ustane. U taj joj čas nije mogao reći da se je odlučio vratiti u Države bez nje. Antonio dotrči i reče da su našli njegovu tetku i da su u Vera Cruzu svi za revoluciju.

Kad su opet prolazili glavnim trgom, reče Concha da je žedna i poželi da pije. Razgledaju se pred jednom kavanom za praznim mjestom, a uto spaze Salvadora. On skoči, zagrli Maca i zaviče: Viva Oregón, pa su ispili američki julap sa metvicom. Salvador pripovjedi da su Carranzu ubili u gorama njegovi vlastiti štabni oficiri, a jednoruki je Obregón ušao u grad Meksiko u bijelom pamučnom odijelu kao seljak, s velikim seljačkim šeširom na glavi, na čelu svojih Yaqui-Indijanaca, i da nije bilo nikakvih nereda, i da će se uspostaviti Maderova i Juarezova načela, i da sviće novo doba.

Popili su nekoliko julapa s metvicom i Mac nije ništa govorio o povratku u Ameriku.

Zapita Salvadora, gdje mu je prijatelj, policijski šef, ali Salvador ga nije čuo. Onda zapita Mac Conchu, kako li bi bilo, kad bi se on vratio u Ameriku bez nje, no ona odgovori da se on samo šali. Reče da ona voli Vera Cruz i voljela bi živjeti tu. Salvador primijeti da Meksiku nastaju veliki dani, a on se sutra vraća. Te su večeri svi večerali u kući Conchine sestre. Mac je dobavio konjak. Svi su pili za radnike, za radničke saveze, za partido laborista, za socijalnu revoluciju i za agrariste.

Sutradan ujutro probudi se Mac s malom glavoboljom. Išulja se sam iz kuće i prošeta se uz gat. Poče misliti da je bilo ludo onako odbaciti svoju knjižaru. Ode u poslovnicu Ward Line i vrati kartu. Činovnik mu vrati novce i on se vrati u kuću Conchine sestre baš na vrijeme da zajutarkuje s njima čokolade i kolača.

PROTEJ

Steinmetz je bio grbavac,
sin grbavca litografa.

Rodio se u Breslau 1865, svršio sa sedamnaest godina s najvišom odlikom breslausku gimnaziju, otišao na breslausko sveučilište da uči matematiku;

matematika je Steinmetzu bila jakost u mišićima i duge šetnje po brežuljcima i poljubac zaljubljene djevojke i divne večeri, koje je provodio s prijateljima ločući pivo;

na grbavim je leđima osjećao tešku težinu društva isto onako kako su je osjećali radnici na svojim ravnim leđima, kako su je osjećali siromašni studenti, bio je član socijalističkoga kluba, urednik lista Narodni Glas.

Bismarck je sjedio u Berlinu kao veliki pritiskač na pismima, da održava feudalnu Njemačku, da pritiskuje državu za svoje gospodare Hohenzollerne.

Steinmetz je morao pobjeći u Zürich, da umakne zatvoru; u Zürichu je njegova matematika uzbunila sve profesore na politehnici;

no Evropa nije u osamdesetim godinama bila zgodno mjesto za njemačkoga studenta prazne kese, grbavih leđa i s velikom glavom, punom simboličnih kalkila i čudesa o elektrici, to jest o matematici, koja je postala sila,

i to za socijalista.

S jednim prijateljem Dancem otputovao je u Ameriku na međupalubi starog francuskog parobroda La Champagne,

živio prvo u Brooklynu i naizmjence u Yonkersu, gdje je za dvanaest dolara na nedjelju radio kod Rudolfa Eichemeyera, njemačkog izbjeglice iz 48. godine, pronalazača i električara i vlasnika tvornice, u kojoj je proizvodio klobučarske strojeve i električne generatore.

U Yonkersu je stvorio teoriju treće harmonije

i zakon o histerezi, koji u jednoj formuli ustanovljuje stostruke odnose između metalne topline, gustoće, frekvencije, kad pod djelovanjem izmjenične struje polovi promijene mjesta u sredini magneta.

Steinmetzov zakon o histereziji omogućuje tek sve one transformatore, što se svuda na svim

vodovima visoke napetosti stišču u malim sandučićima i na kućnim sljemenima.

Modeli svih i svuda transformatorâ matematski su simboli Steinmetzova zakona.

Godine 1892, kad je Eichemeyer prodao tvornicu koncernu, od kojega će nastati General Electric, ušao je Steinmetz u ugovor zajedno s drugim skupocjenim aparatima. Za svega svoga života bio je Steinmetz komad aparatâ, koji pripada društvu General Eletric.

Laboratorij mu je bio prvo u Lynnu, zatim se on i s njim mali grbavac preselio u Schenectady, električni grad.

Društvo General Electric puštalo mu je milu volju, puštalo mu neka bude socijalist, neka drži toplik pun kaktusa, rasvijetljen živinom svjetlošću, neka drži aligatore, vrane koje govore i guštera bradavičara, da mu budu domaće životinje, i neka reklamni odio raspravlja o čarobnjaku, o liječniku, koji zna znamenja, što otvaraju vrata na Ali Babinoj pećini.

Steinmetz bi kakvu formulu načrčkao na manšetu, a sutradan je iskrsavala tisuća novih stanica s pokretnom snagom, i dinamostrojevi su pjevali dolare, i šutnja transformatorska bili su sve sami dolari,

i reklamni je odio svake nedjelje nabijao američkoj publici uši slatkim pričama, i Steinmetz postao mali salonski čarobnjak,

koji je u svojem laboratoriju stvarao igrarijsku grmljavinu, i udešavao sve igrarijske vlakove da kreću u vrijeme, i da meso ostaje hladno u ledenjaku, i stvorio lampu u salonu, i velike svjetionike, i okretne svjetlosne zrake, koje po noći vode aeroplane prama Chicagu, New Yorku, St. Louisu, Los Angelesu.

i puštali su mu neka bude socijalist i vjeruje da se ljudsko društvo može popraviti onako, kako se popravlja dinamo, i puštali mu neka bude uz Nijemce, i neka napiše Lenjinu pismo i ponudi mu svoje usluge, jer tako su nepraktični matematičari i stvaraju formule, po kojima možete graditi stanice s jakom silom, tvornice, podzemne željeznice, svjetlost, toplinu, zrak, sunčani sjaj, ali ne možete stvarati ljudskih odnosa, koji se tiču dioničarskih novaca i direktorskih plaća.

Steinmetz je bio slavan čarobnjak, a s Edisonom je razgovarao lupkajući mu po koljenu znakove iz Morsea,

jer Edison je bio jako gluh,

i odlazio je na Zapad

da govori govore, koje nije nitko razumijevao,

i razgovarao s Bryanom u željezničkom vlaku o Bogu,

a svi su reporteri stajali uokolo, kad su se on i Einstein

sastali licem u lice,

ali nisu razabrali, što su govorili,

i Steinmetz je bio najskupocjeniji komad među aparatima, što je imalo društvo General Electric,

sve dok nije iznemogao i umro.

KAMERNO OKO (25)

Za tih proljetnih noći škripe tramvajski kotači trljajući se u klepetu klimatavih osovina po zavojitim tračnicama na Harvard Squaru.

Prah zastire prahoviti sjaj lučnih svjetiljaka cijelu noć do svanuća.

Ne mogu da spavam. Nemam srčanosti da provalim iz staklenoga zvona,

Četiri godine pod eterskom maskom: Diši duboko, lijepo, tako valja, kao dobar dječak. Jedan dva tri četiri pet šest. Stekni odliku u nekim strukama, ali ne budi bubalo, zanimaj se za književnost, ali ostani gentleman, ne druži se sa Židovima ili socijalistima, i sva će ti ugodna poznanstva biti korisna u kasnijem životu, veselo dovikuj zdravo svakomu, tko prolazi dvorištem.

Sjedi gledajući u suton četiriju najugodnijih godina svojega života,

hladi se od kulture kao čaša čaja, zaboravljena između kadionice i sveska Oscara Wildea, hladan ali ne jak koliko čaša claret-limunade na pučkom koncertu u Symphony Hallu.

Četiri godine nisam znao da možeš činiti, Angelo, što te volja, kaži

Marx

svima

profesorima, jer mali Swift pobija sve Greenoughe u streljani,

no cijele sam se proljetne noći premetao i bolnim očima čitao tragičnu historiju dr. Fausta, i poludio slušajući kako tramvajski kotači škripe trljajući se u klepetu klimavih osovina po Harvard Squaru, a vlakovi kriče po slanim pištalinama, i buči sirena na parobrodu što polazi s pristaništa, i vije se plava zastava, i tvornički

radnici prolaze s crvenom limenom glazbom po ulicama u Lawrenceu u Massachusettsu.

Bilo je nalik na magdeburške polukugle; vanjski je tlak održavala nutarnja praznina,
a ja nisam imao srčanosti
da skočim i iziđem na vrata i reknem im
svima
neka im bude

Rimbaud.

JANEY

Put u Meksiko i salonski vagon, što je meksička vlada stavila J. Wardu Moorehousu na raspoloženje, da se vrati na sjever, bio je dražestan no malko zamoran, a prašno je bilo putovanje po pustinji. Janey je jako jevtino pokupovala nekoliko prilično zgodnih stvari, nakita s tirkizima i crvenih oniksa, da ponese kući Alici i materi i sestrama za darove. Vozeći se u salonskom vagonu zaposlio je J. Ward i diktirao joj, a u pušačkom ih je odjelu i na razglednoj platformi bilo mnogo, koji su bez prestanka pili i pušili cigare i smijali se nepristojnim pripovijestima. Jedan je od njih bio onaj Barrow, kojemu je nešto radila u Washingtonu. Sve je sada postajkivao i razgovarao s njom, a ona nije voljela njegove oči, kad se nadvije nad stol i govori s njom, no ipak je bio zanimljiv čovjek i sasvim drugačiji nego što je zamišljala da bi

bio radnički vođa, i godila joj misao, što zna ono o Queneeji, i kako bi se on zapanjio, kad bi saznao da ona to zna. Bockala ga je dosta i mislila da će se možda zaljubiti u nju, ali on je bio od onih ljudi, koji vole biti takvi sa svakom ženskom.

Poslije Lareda nisu više imali salonski vagon i vožnja im nije bila tako lijepa. Odvezli su se ravno u New York. Imala je donje spavaće mjesto, u drugom vagonu nego J. Ward i njegovi prijatelji, a na gornjem je mjestu bio mlad čovjek, koji joj se jako svidio. Zvao se Buck Saunders, a bio iz onoga okrajka Texasa i jako smiješno otezao riječi u govoru. Čuvao je goveda i radio u Oklahomi na petrolejskim poljima, pa uštedio nešto novaca i sada se otputio da vidi grad Washington. Sav se razdragao, kad mu je rekla da je iz Washingtona, i pripovjedila mu sve što treba da vidi, Kapitol, i Bijelu kuću, i Lincolnov spomenik, i Washingtonov spomenik, i Invalidski dom, i Mt. Vernon. Reče mu da će on otići jamačno do Velikih slapova i pripovjedi mu kako se je jednom vozila čamcem po kanalu te ju je blizu Cabin John's Bridgea zatekla strašna oluja. Nekoliko su puta jeli zajedno u restauracijskom vagonu, i on joj govorio kako je pristala gospođica i silna je milota razgovarati s njom, i kako je imao djevojku u Tulsi, u Oklahomi, i kako bi da ode i zaposli se u Venezueli, tamo u Maracaibu, na petrolej-

skim poljima, jer ona ga je ostavila i udala se za prljavca farmera, koji je na svojem pašnjaku našao petrolej. G. H. Barrow je zadirkivao u Janeyu, kakvu je divotu uvrebala, a ona mu odgovori, šta li je ono s njim i s onom crvenokosom gospođom, koja je sišla u St. Louisu, pa su se smijali i ona držala sebe za veliku vragolanku, a ni taj G. H. Barrow nije napokon baš tako loš. Kad je Buck silazio u Washingtonu, dao joj trenutnu fotografiju svoju, na kojoj je snimljen uz petrolejski toranj, i reče da će joj pisati svaki dan i doći će u New York da je posjeti, ako mu dopušta, ali nije nikada više čula za njega.

Milio joj se i Morton, Londonac sluga, jer je uvijek tako smjerno govorio s njom. Dolazio je svako jutro i javljao, kakve je volje J. Ward. »Jutros je prilično mrk, miss Williams«, ili »Zviždukao je za brijanja. Je li dobre volje? Prilične.«

Kad su stigli na Pennsylvanijsku stanicu u New Yorku, morala je ostati s Mortonom i pripaziti da sanduk sa spisima bude otpravljen u poslovnicu u Petoj avenuji 100, a ne na Long Island, gdje je bio J. Wardu stan. Gledala je kako se je Morton odvezao na Pierce Arrowu, koji je čak iz Great Necka došao po prtljag, pa se sama odvezla taksijem u poslovnicu s pisaćim strojem i spisima. Bila je zaplašena i uzbuđena, iz taksija kroz prozor gledajući prama nebesima

na visoke bijele zgrade i okrugla vodena spremišta, i paru što izbija u vis, i pločnike pune svijeta, i sve te taksije i teretne vozove i sjaj i vrevu i glomot. Nije znala gdje će se nastaniti, i kako će naći prijateljâ, i gdje će jesti. Činilo joj se silnom strahotom, što je ovako sama samcata u velikom gradu, te se čudila kako se je i usudila da dođe. Odluči da uznastoji naći Alici mjesto, pa da zajedno uzmu stan, no kamo će otići večeras?

Kad je došla u poslovnicu, sve joj se učini da je prirodno i umirno, namještaj je tako lijep i sjajno uglađen, pisaći strojevi rade tako brzo, i mnogo je više kretnje i buke nego što je bilo u poslovnici Dreyfusa i Carrolla; no svi su izgledali da su Židovi i ona je bila u strahu da je ne će voljeti, i u strahu da se ne će moći održati u službi.

Jedna gospođica, po imenu Gladys Compton, pokaže joj njen pisaći stol, koji je, veli, bio pisaći stol miss Rosenthalove. Bio je u malom prolazu baš pred privatnom poslovnicom J. Warda, sučelice vratima u poslovnicu mr. Robbinsa. Gladys Compton je bila Židovka, stenografkinja mr. Robbinsa, te joj reče kako je umiljata djevojka bila miss Rosenthal i kako se svi u poslovnici žaloste radi njene nezgode, i Janey osjeti da stupa u nečiju baštinu te će joj biti ljuta okapanja. Gladys Compton upilji u nju prijekorne smeđe oči, malko škiljave, kad

se oštro zagleda u što, i reče da će se valjda snaći u poslu, koji je ponekad upravo zamoran, te je ostavi.

Kad se je u pet sati završio posao, iziđe J. Ward iz svoje privatne poslovnice. Janey se sva obradovala, kad ga je ugledala gdje stoji uz njen pisaći stol. On joj reče da je govorio s miss Comptonovom i zamolio je neka u početku vodi brigu za Janeyu, jer zna da se je mladoj djevojci teško snaći u novu gradu, naći zgodan stan i tako dalje, no miss Compton je veoma mila gospođica te će joj pomoći, i on je uvjeren da će se sve dobro uraditi. Dobaci joj plavook smiješak, uruči joj gusto ispisan paketić bilježaka i reče, neka ujutro izvoli doći u poslovnicu nešto ranije i neka ih sve prepiše, da u devet sati budu na njegovu pisaćem stolu. Ne će obično zahtijevati od nje takav posao, no sve su stenotipistice tako tupe i sve se zbrkalo za njegove odsutnosti. Janey je bila presretna, što će to uraditi, i sva se zagrijala od njegova smiješka.

Ona i Gladys Compton iziđoše zajedno iz poslovnice. Gladys Compton joj ponudi, kad vidi da ne poznaje grad, neka najbolje dođe k njoj. Ona živi u Flatbushu s ocem i materom, i to ne će dabogme biti ono, na što je miss Williams naučena, no oni imaju izlišnu sobu, koju joj mogu iznajmiti, dok se ne snađe, a soba je barem čista, i mnogo čišća nego što se to može reći o mnogim sobama. Prođu pored željezničke

stanice, da uzmu njen prtljag. Janeyi odlanulo, što se ne mora sama snalaziti u svoj toj svjetini. Pomisli da i ne bi nikada pogodila, a vlakovi su toliko gromotali u tunelu da i nije čula, što joj govori druga gospođica.

Naposljetku iziđoše na široku ulicu, po kojoj se vozi visoka željeznica, i kuće su same jednokatnice ili dvokatnice, a trgovine specerajske, povrćarske i voćarske. Gladys Compton će reći: »Mi jedemo košer, miss Williams, radi starih. To vam je valjda svejedno. Benny dakako — Benny je moj brat — i ja nemamo nikakvih predsuda.« Janey nije znala, što je košer, no odgovori dabogme da joj je svejedno i pripovjedi drugoj gospođici, kako je smiješno bilo jelo tamo u Meksiku, tako zapapreno da se gotovo i ne može jesti.

Kad su došle kući, poče Gladys Compton s manjom preciznošću izgovarati riječi, a bila je jako prijazna i pažljiva. Otac joj je bio malen starac s naočarima na vrhu nosa, a mati debela žena, nalik na krušku, sa vlasuljom na glavi. Između sebe su govorili jidiš. Uradili su sve, što su god mogli, da udobno smjeste Janeyu, dali joj lijepu sobu i rekli da će za stan i hranu davati po deset dolara na nedjelju, dokle god želi ostati, a ako se želi odseliti, može otići bez ikakve zamjerke. Kuća je bila žuta drvenjara za dvije porodice, u dugom bloku sve samih sasvim istih kuća, ali se dobro ložila i krevet je bio

udoban. Starac je bio urar i radio je u draguljarskoj radnji u Petoj avenuji. U starom su se zavičaju zvali Kompshchski, ali rekoše da to nije nitko mogao izgovoriti u New Yorku. Starac je htio uzeti ime Freedman, no žena mu smislila da Compton zvuči mnogo finije. Večera im je bila dobra, čaj u čašama, juha s valjušcima, crveni kavijar, nadjevena riba, i Janey smisli da je vrlo lijepo upoznati se i s ovakvim svijetom. Dječak Benny bio je još u srednjoj školi, momčić nespretna hoda, s jakim naočarima, a jeo je spuštene glave nad tanjur i bio mu neuljudan običaj da se protivi svemu što ma tko kaže. Gladys će reći da ne treba mariti za to, on je vrlo dobar u svojim naukama, a učit će prava. Kad je malo nestalo neprilike, zavoli Janey Comptonove, osobito staroga mr. Comptona, koji je bio jako prijazan i sve je, što se god dogodi, dočekivao s blagim zabrinutim humorom.

Posao je u poslovnici bio jako zanimljiv. J. Ward se počeo u poslovima uzdati u nju. Janey osjeti da će joj to biti dobra godina.

Najgore su joj bile one tri četvrti sata, kad se je ujutro vozila podzemnom željeznicom na Union Square. Pokušavala je Janey da čita novine i da se iz gužve ljudskih tjelesa sklanja u kut. Voljela je dolaziti u poslovnicu vedre volje, svježa, zgodno odjevena, s udešenom kosom, no duga ju je truskava vožnja umarala, pa joj je

bilo kao da se mora ponovo obući i okupati. Voljela se šetati 14. ulicom, svom sjajnom i blistavom u prahu sunčanog ranog jutra, i uz Petu avenuju k poslovnici. Ona i Gladys bile su uvijek među prvima što dolaze. Janey je držala cvijeće na svom pisaćem stolu, a ponekad bi se ušuljala i postavila nekoliko ruža u srebrnu vazu na širokom mahagonskom stolu J. Warda. Zatim je sortirala poštu, metala njegove lične listove u zgodnu rpu na kraju pisaće mape, koja je bila kao u nekom okviru od crvene iskićene talijanske kože, čitala druge listove, pregledavala njegov poslovni rokovnik, te sastavljala na pisaćem stroju mali popis dogovorâ, sastanaka, spisa što treba izdati, saopćenjâ štampi. Postavljala je taj popis nasred mape, pod bakreni pritiskač s gornjega poluotoka Michigana, i označivala jasnim W. one stvari, koje je mogla rješavati i ne pitajući njega.

Kad bi se zatim vratila k svomu stolu, da ispravi pravopis u spisu, što je juče došao iz poslovnice mr. Robbinsa, počela bi osjećati u sebi čudno draškanje; za čas će doći J. Ward. Govorila je sebi da je sve to besmislica, no kad bi se god otvorila vanjska vrata, uzgledala bi s očekivanjem. Uznemirivala se pomalo, nije li mu se možda dogodila nezgoda na vožnji iz Great Necka. A onda, kad ga i ne bi više očekivala, projurio bi on, s brzim smiješkom svima uokolo, i za njim bi se zatvorila na njegovoj

privatnoj poslovnici vrata od zagasita stakla. Janey bi opazila, je li u tamnom ili u svijetlom odijelu, kakve mu je boje kravata, je li se tek ošišao ili nije. Jednoga mu dana na plavo odijelo od serža prsnulo blato na nogavicu, pa joj se to cijelo popodne motalo po glavi i sve je smišljala izliku da uđe i da mu rekne. Rijetko bi je on u prolasku ošinuo svojim blistavim plavim očima, ili stao te je što zapitao. Onda je bila sva razdragana.

Posao je u poslovnici bio jako zanimljiv. Doveo ju je u sredinu glavnih događovština, onako kako je nekada kod Dreyfusa i Carrolla običavala govoriti s Jerry Burnhamom. Tu je bio konto Onondaga solni proizvodi, i literatura o kupaćim solima i kemikalijama, namještenički basebalski team i kavana, penzije za starost, Marigold bakar, borba s prevratnim tendencijama među rudarima, koji su većinom inostranci, a treba da budu odgojeni u načelima amerikanizma, nastojanje središnje narančove trgovinske komore da male ulagače na Sjeveru obavijesti o solidnom razvoju floridske voćne industrije, i galama, što se diže za proizvađačku zadrugu Avocado: »na svaki stol za zajutrak aligator-kruška.« Koncern bi prigodice znao poslati koji sanduk, tako da je svatko iz poslovnice mogao ponijeti kući aligator-krušku, osim mr. Robbinsa, koji nije htio uzimati svoju, nego govorio da im je okus kao sapun. A od sviju je najveći

konto imala Jugozapadna petrolejska družba za borbu protiv podmukle protuameričke propagande britanskih petrolejskih društava u Meksiku i protiv Hearstova kapitala, koji je išao za tim da kongres u Washingtonu navede na intervenciju.

U lipnju je Janey otišla na svadbu svojoj sestri Elleni. Bilo joj je smiješno sad opet u Washingtonu. Dok se je vozila vlakom, mnogomu se nadala od sastanka s Alicom, no kad se je sastala s njom, kao da i nisu nalazile, o čemu bi razgovarale. Bilo joj je neprilično kod matere. Ellen se udala za studenta pravnika na georgetownskom sveučilištu, koji je stanovao kod njih, i kuća je bila poslije vjenčanja puna studenata i mladih djevojaka. Svi se smijali i hihotali, a mrs. Williams i Francie kao da su jako uživale, no Janey se veselila, kad joj je stiglo vrijeme da ode na stanicu i uđe u vlak za New York. Kad se je praštala s Alicom, nije joj ni riječ rekla da dođe u New York i da se zajedno nastane.

Bila je sva jadna, dok se je vozila u zagušljivom salonskom vagonu te gledala gradove i polja i reklamne natpise. Kad je sutradan ujutro došla ponovo u poslovnicu, bilo joj je kao da se je vratila kući.

Bila je uzbuđenost u New Yorku. Kad je potopljena Lusitanija, osjetili su svi da je ulazak Amerike u rat samo pitanje od kojega mjeseca. Bilo je mnogo zastava po Petoj avenuji. Janey

je mnogo razmišljala o ratu. Dobila je iz Škotske list od Joa da je torpediran na parobrodu Marchioness i da su na snježnoj vijavici proveli deset sati u otvorenu čamcu kod Pentland Firtha i struja ih nosila na more, ali su se iskrcali, pa mu je lijepo, a momčad je dobila nagrade i on zarađuje lijepih novaca. Kad je pročitala list, uđe k J. Wardu s telegramom, koji je baš stigao iz Colorada, i reče mu da joj je brat torpediran, a on se jako zainteresovao. Govorio joj o patriotizmu i o spasavanju civilizacije i o historijskim krasotama rheimske katedrale. Reče da je pripravan izvršiti svoju dužnost, kad nastane vrijeme, i misli da je ulazak Amerike u rat samo pitanje od kojega mjeseca.

Neka lijepo odjevena ženska često je posjećivala J. Warda. Janey je sa zavišću promatrala ljupki teint njen, pristalu odjeću, koja nije razmetljiva nego vrlo chic, manikirane nokte i sitne nožice. Jednoga se dana širom otvorila vrata, tako da je čula kako se familijarno razgovaraju ona i J. Ward. »Ta dragi moj J. W.« govorila je ona. »Ta je poslovnica strahota. Takve su poslovnice imali u Chicagu početkom osamdesetih godina.« On se smijao. »Pa zašto mi vi to, Eleanor, ne biste nanovo uredili? No rad bi se imao izvršiti tako, da se ne smeta poslovanje. Ne mogu se seliti, pogotovo sada gdje imam hitnih važnih poslova.«

Janey se jako zgrozi na to. Poslovnica je lijepa ovakva kakva jest, jako otmena, svi govore tako. Bila je radoznala, tko je ta ženska, što takve misli tuvi J. Wardu u glavu. Sutradan, kad je imala da istavi ček od dvjesta i pedeset dolara na ime Stoddard i Hutchins, zamalo što nije izrekla što misli, ali napokon nije se ticalo nje. Iza toga se činilo da je miss Stoddard bez prestanka u poslovnici. Posao se radio po noći, pa je Janey svako jutro, kad dođe, nalazila da je što promijenjeno. Sve se izrađivalo u crnom i bijelom, sa zastorima i namještajem smiješne crvene vinske boje. Janeyi se sve to nije sviđalo, no Gladys reče da je u modernom stilu i vrlo zanimljivo. Mr. Robbins nije dopuštao da se dira njegov zakutak, te se gotovo porječkali on i J. Ward, no naposljetku prodro sa svojom voljom, te se raznio glas da mu je J. Ward morao povisiti plaću, da ne bi otišao k drugoj agenturi.

Na Radni blagdan preselila se Janey. Žao joj je bilo ostavljati Comptonove, ali se upoznala sa sredovječnom ženskom, koja se je zvala Eliza Tingley, a radila je kod nekog advokata u istom katu s poslovnicom J. Warda. Eliza Tingley je bila iz Baltimora, imala i sama advokatski ispit, te je Janey govorila sebi da je ona svjetska dama. Ona i njen brat dvojak, knjigovođa, bili su najmili cio kat u kući West 23rd Street u Chelsea-kotaru, te pozvali Janeyu da se preseli k njima. To je značilo da se oslobo-

đava podzemne željeznice, a mislila je da će joj prijati svakoga jutra mala šetnja Petom avenujom. Onoga časa, kad je vidjela Elizu Tingley u buffetu u prizemlju, zavoljela ju je. Kod Tingleyevih je bio slobodan i lagodan život i Janeyi je bilo kao kod kuće. Ponekad bi naveče ispili koju čašicu. Eliza je bila dobra kuharica, večeravali su natenane, a prije spavanja bi odigrali nekoliko partija bridgea u troje. U subotu naveče odlazili su gotovo svagda u kazalište. Eddy Tingley je kupovao mjesta uz niže cijene u agenturi, gdje je bio poznat. Pretplatili su se na Literary Digest i The Century i Ladies Home Journal, a nedjeljom su imali pečene piletine ili pačetine i čitali literarni odio u New York Timesu.

Tingleyi su imali podosta prijatelja, a voljeli su Janeyu i vodili je svakud, pa je osjećala da živi kako voli živjeti. Ta je zima bila i odviše uzbuđena od neprestanih ratnih glasova. U sobi im je na zidu visjela velika karta Evrope, a na njoj malim zastavicama označene pozicije savezničkih vojski. Bili su dušom i tijelom uz saveznike, a od imenâ kao što je Verdun ili Chemin des Dames prolazila ih jeza. Eliza je željela putovati, i Janey joj je morala sve ponovo pripovijedati svaku pojedinost sa svoga puta u Meksiko; počele smišljati kako će zajedno putovati u inozemstvo, dok se završi rat, i Janey počela štedjeti novce za taj put. Kad je Alice pisala iz

Washingtona da bi se otresla svega i došla u New York, odgovarala joj Janey da je baš sada vrlo teško mladoj djevojci dobiti mjesto u New Yorku, i da to možda nije tako dobra ideja.

Cijele te jeseni bio je J. Ward blijeda i izmorena lica. Uobičajio da u nedjelju poslije podne dolazi u poslovnicu, a Janey je bila presretna da poslije večere odlazi onamo i pomaže njemu. Razgovarali su o zgodama te nedjelje u poslovnici, a J. Ward bi joj diktirao mnogo privatnih listova, govorio joj da je pravo zlato i ostavljao je da sva sretna tipka dalje. Uznemirila se i Janey. Stizali su doduše za sve to vrijeme novi konti, no firma nije bila u jako dobrom finansijskom stanju. J. Ward je svršio nekoliko nepovoljnih poslova na burzi, te se s teškom mukom održavao. Bio bi volio isplatiti veliki kapital, koji je još vazda držala stara mrs. Staple, te je govorio o mjenicama, koje je dobila u ruke njegova žena, i bojao se da će se ona nepromišljeno poslužiti njima. Janey je razabrala da mu je žena nemila mrzovoljna ženska, koja se nastoji poslužiti materinim novcem, da bi J. Warda držala pod vlašću. Nije nikada Tingleyima govorila ništa o J. Wardu lično, no pripovijedala je mnogo o poslu i oni su se slagali s njom da je rad jako zanimljiv. Radovala se božiću, jer J. Ward joj je bio natuknuo da će joj dati povišicu.

Jednog kišovitog nedjeljnog popodneva tipkala je povjerljiv list sucu Planetu, kojemu je bio priložen izvještaj detektivske agenture o radu radničkih agitatora među coloradskim rudarima, a J. Ward se šetao ispred pisaćega stola i namrštenih obrva piljio u nasvjetlane naratke na svojim cipelama, kad se začulo kucanje u vanjska vrata na poslovnici. »Tko bi to bio?« reći će J. Ward. Izgovorio je to nekako zbunjen i nervozan. »Možda je mr. Robbins zaboravio svoj ključ,« primijeti Janey. Ona ode da pogleda. Kad je otvorila, projuri kraj nje mrs. Moorehouse. Na njoj je bila vlažna kišna kabanica, u ruci kišobran, lice joj je bilo blijedo, a nosnice se trzale. Janey zatvori tiho vrata, vrati se k svomu stolu i sjedne. Uznemirila se. Uzme olovku i počne crtati šare po rubu lista za pisaći stroj. I preko volje je čula što se zbiva u privatnoj poslovnici J. Warda. Mrs. Moorehouse je bila uletjela i zalupila staklena vrata za sobom. »Ward, ja to ne mogu otrpjeti . . . Ne ću da to trpim ni časak više,« vikala je iza svega glasa. Janeyi zakuca srce svom brzinom. Čula je glas J. Warda, tih i pomirljiv, zatim glas mrs. Moorehousove. »Ja ne ću da sa mnom postupaš tako, velim ti. Ja nisam dijete, da sa mnom postupaš tako . . . Ti se koristiš mojim stanjem. Moje zdravlje ne podnosi da sa mnom postupaš tako.«

»Ta slušaj, Gertrudo, tako mi časti gentlemanske,« govorio je J. Ward. »Nema ničega u tom. Ti ležiš u krevetu i smišljaš svašta, a ne bi trebala provaljivati ovako. Ja sam jako zaposlen čovjek. Ja imam važnih transakcija, koje iziskuju moju potpunu pažnju.«

To je dabogme uvreda, reći će Janey sama sebi.

»Ti bi, Ward, još i danas bio u Pittsburghu i radio bi kod Bessemer-proizvoda, da nije bilo mene, i ti to znaš . . . Možeš prezirati mene, ali ti ne prezireš tatin novac . . . no meni je dodijalo, velim ti. Zaiskat ću razvod . . .« »Ta ti znaš vrlo dobro, Gertrudo, da nema druge žene u mojem životu.« »A šta je s onom ženskom, s kojom te vazda viđaju, kako se zove, Stoddard . . .? Vidiš da ja znam više nego što ti misliš . . . Nisam ja onakva žena, kakva misliš da sam ja, Ward. Ne možeš ti mene zaluđivati, čuješ li?«

Glas mrs. Moorehousove digao se do kreštave krike. Zatim kao da je klonuo i Janey je čula kako jeca. »Ta Gertrudo,« mirio je Wardov glas. »Ti si se sva uzbudila ni radi čega . . . Eleanor Stoddard i ja imali smo nekoliko poslova . . . Ona je razumna ženska i ona me pobuđuje . . . intelektualno, ti razumiješ . . . Prigodice smo zajedno večeravali, obično sa zajedničkim prijateljima, i to je potpuno . . .« Onda mu se toliko spustio glas da Janey nije

čula što govori. Poče misliti da bi se morala odšuljati. Nije znala, šta bi uradila.

Bila je gotovo već ustala, kad se glas gospođe Moorehouse digao opet do histerične krike: »Ah, ti si hladan kao riba . . . Baš i jesi riba. Ja bih te i jače voljela, kad bi bila istina da si imao odnošaj s njom . . . No ja ne marim, ja ne ću da budem sredstvo, da se koristiš tatinim novcem.« Vrata se na privatnoj poslovnici otvore i mrs. Moorehouse iziđe, dobaci Janeyi gorak pogled, kao da sumnja i na njen odnošaj s J. Wardom, te ode. Janey sjedne opet za svoj pisaći stol i uznastoji da se učini ravnodušnom. U privatnoj je poslovnici čula J. Warda kako se teškim korakom šeta amo tamo. Kad ju je zovnuo, glas mu je zvučao mekan:

»Miss Williams.«

Ona ustane i ode u privatnu poslovnicu s olovkom i blokom u jednoj ruci. J. Ward joj uze diktirati, kao da se nije ništa dogodilo, no kad su bili na polovici lista predsjedniku karbidskoga društva Ansonia, odjednom on izgovori: »o, do vraga,« i cakne nogom koš s papirom, da se je otkotrljao do zida.

»Oprostite, miss Williams, jako sam razjađen . . . Miss Williams, uvjeren sam, mogu se pouzdati da ne ćete spominjati ni živoj duši . . . Vi razumijete, moja žena nije sasvim pri sebi, bolovala je . . . posljednje dijete . . . vi znate, te se stvari ponekad događaju ženama.«

Janey uzgleda k njemu. Suze joj udarile na oči. »Ah, mr. Moorehouse, kako i možete pomisliti da nisam razumjela . . . Ah, to je vama svakako strahota, a ovo je velik posao i tako zanimljiv.« Nije mogla ništa više da kaže. Usne joj nisu stvarale riječi. »Miss Williams,« govorio je J. Ward, »ja . . . cijenim vas.« Onda digne koš. Janey priskoči i pomogne mu da pokupi zgužvane papire i otpatke, što su se bili razasuli po podu. Lice joj se zacrvenilo od sagibanja. »Teške odgovornosti . . . Znate, neodgovorna žena može počiniti vraške štete.« Janey je sve klimala te klimala glavom. »Gdje smo dakle prestali? Hajde da završimo i da odemo odavde.«

Postavili koš pod pisaći stol i iznova se prihvatili listova.

Cijelim putem kući u Chelsea, Janey je, probirajući po ulicama put po mulju i po barama, premišljala, šta bi bila voljela kazati J. Wardu, da bi on shvatio da će svi u poslovnici biti uz njega, dogodilo se što mu drago.

Kad je došla u svoj stan, reče joj Eliza Tingley da ju je telefonom zovnuo neki čovjek. »Čini se da je priličan prostak, nije htio da kaže svoje ime, samo rekao, neka kažem da vas je zovnuo Joe i da će vas zovnuti.« Janey osjeti kako je ispitujući promatraju Elizine oči.

»To je, mislim, moj brat Joe . . . On je . . . on je u trgovačkoj mornarici.«

Došlo k Tingleyima nekoliko prijatelja, udesile se dvije partije bridgea i vrlo lijepo veče, a uto zazvrnda telefon, bio je Joe. Janey osjeti kako se rumeni, dok je govorila s njim. Nije ga mogla pozvati, a ipak se željela sastati s njim. Drugi su je zvali da igra svoju partiju. On joj reče da je baš stigao i ima nekoliko darova za nju, bio je čak i napolju u Flatbushu, pa su mu rekli Židovi da ona sada stanuje u Chelseau, a on je u trafici na uglu Osme avenuje. Drugi su je dozivali da igra svoju partiju. I tako ona reče da je jako zaposlena, mora da izradi nešto, i ne bi li se sastao s njom sutra u pet sati pred kućom, gdje ona radi. Zapita ga ponovo, kako mu je, i on odgovori: »dobro,« ali mu se čulo da je razočaran. Kad se je vratila k stolu, svi su je bockali radi mladoga prijatelja, a ona se smijala i crvenila, ali u duši je osjećala da je bila surova, što ga nije pozvala da dođe k njoj.

Sutraveče padao je snijeg. Kad je u pet sati izišla iz natrpanog lifta k vratima, ogleda se željno po predvorju. Joa nije bilo. Baš kad je poželjela Gladysi laku noć, spazi ga kroz vrata. Stajao je napolju, a ruke duboko turio u džepove na plavoj mornarskoj odjeći. Krupne snježne pahuljice vitlale mu se oko lica, izbrazdanog, crvenog i prekaljenog u nepogodama.

»Zdravo, Joe,« ona će.

»Zdravo, Janey.«

»Kada si stigao?«

»Ima nekoliko dana.«

»Je li ti dobro, Joe, kako si?«

»Danas mi puca glava . . . Oljoskao sam se sinoć.«

»Joe, bilo mi je sinoć jako žao, no bilo je mnogo svijeta, a ja sam željela da se sama sastanem s tobom, da se narazgovaramo.«

Joe zamrmlja.

»Dobro je, Janey . . . Ih, kako si zgodna. Da me s tobom vidi koji mladić, pomislio bi da sam upecao baš nešto vrlo zgodno.«

Janeyi je bilo nelagodno. Jou su bile na nogama teške radničke cipele, a nogavice poprskane sivom bojom. Pod pazuhom mu je bio paket, umotan u novinski papir.

»Hajde da gdje založimo . . . Žao mi je zaista, što nisam bolje opremljen. Znaš, izgubili smo svoju opremu, kad smo torpedirani.«

»Zar ste i po drugi put bili torpedirani?«

Joe se nasmije. »Dabogme, baš kod rta Race. Slavan je to život . . . To je dakle bilo drugi put . . . No ja sam ti ipak donio tvoj šal, Boga mi, jesam . . . Znam, gdje ćemo jesti, jest ćemo kod Luchowa.«

»Nije li Četrnaesta ulica malko . . .«

»Nije, ima tamo soba za dame . . . Valjda ne mišliš, Janey, da ću te ja odvesti u krčmu, koja nije sasvim pristojna.«

Kad su prolazili Union Squarom, dovikne neki otrcani mladić u crvenu sweateru: »Hej, Joe.«

Joe zaostane na čas za Janeyom, pa on i mladić primaknu glave i razgovore se. Onda mu Joe tutne u ruku novčanicu, reče mu: »Zbogom, Tex,« i potrči za Janeyom, koja je koracala malko u neprilici. Nije voljela 14. ulicu, kad se smrači. »Tko je to bio, Joe?« »Neki prokleti Neznan Neznanović, upoznao sam se s njim tamo u New Orleansu . . . Zovem ga Tex, ne znam kako se zove . . . Puka je propalica.« »Zar si bio u New Orleansu?« Joe klimne glavom. »Natovarili smo melasu na lađu Henry B. Higginbotham . . . mi smo je zvali Piginbottom (»prase na dnu«). A sada i zaista leži lijepo na dnu... na dnu Grand Banka.«

Kad uđoše u restaurant, natkonobar ih pogleda oštro i posadi ih za stol u uglu male stražnje sobice. Joe naruči obilnu večeru i piva, ali Janey nije voljela pivo, pa je morao ispiti i njeno. Kad mu je Janey ispripovijedala sve novosti o obitelji, i kako voli svoju službu te se o božiću nada povišici, i kako sretno živi kod Tingleyevih, koji su joj jako ljubezni, kao da i nije više bilo mnogo razgovora. Joe je bio kupio ulaznice za Hipodrom, no bilo je još mnogo vremena do početka. Sjedjeli su šuteći uz kavu, a Joe dimio cigaru. Naposljetku će reći Janey da je nevolja ovako rđavo vrijeme i zacijelo je strahota jadnim vojnicima u rovovima, a ona misli kako je luda bila Fordova ideja o mirovnom brodu. Joe se smijao onako smiješno

otresito, kako mu je sada običaj, te će reći: »Bog se smilovao jadnicima mornarima, koji su za ovakve noći na moru.« Ustade da uzme još jednu cigaru.

Janey pomisli kako je ružno, što je obrijao vrat, kad je šišao kosu; vrat mu se crveni, posut je sitnim borama, i ona pomisli na kruti život, što on zacijelo provodi, pa kad se je vratio, zapita ga, zašto ne traži drugačiju službu. »Ti misliš na brodarnici? Na brodarnicama zarađuju silnih novaca, no do bijesa, Janey, ja se volijem skitati . . . Sve je radi iskustva, kako je rekao onaj čovo, kad su mu odvaljivali glavurdu.« »Nije, nego tu ima mladićâ, koji nisu ni napolak pametni kao ti, a imaju baš u mojoj poslovnici lijepe čiste službe... i pred njima je budućnost.«

»Sva je moja budućnost za mnom,« odvrati Joe smijući se. »Mogao bih otići u Perth Amboy i primiti službu u tvornici municije, no ja, znaš, volijem da se rasprsnem pod vedrim nebom.«

Janey navrati razgovor na rat i kako bi željela da mi uđemo u rat, da spasimo civilizaciju, i jadna bespomoćna Belgija. »Mani se te ludorije, Janey,« reče Joe. Prijeđe krupnom crvenom rukom preko stolnjaka, kao da siječe. »Vi to, ljudi, ne shvaćate . . . Sav taj prokleti rat je lupeštvo od početka do kraja. Zašto ne torpediraju ni jedan francuski parobrod? Jer su Francuzi udesili sve to s Nijemcima, da Nijemci ne diraju njihove brodove, i za to ne će oni bom-

bardirati njemačke tvornice za frontom. Mi bi trebali da sjedimo i njima prodajemo municiju, a oni neka se otpiruju do vraga. A ta dječica zarađuju silnih novaca u Bordeauxu i Toulousi ili Marseillu, a njihov se rođeni rod kolje na fronti, a isto je tako i s Englezima . . . Velim ti, Janey, taj je rat lupeštvo kao i svaka druga prokleta stvar.«

Janey udari u plač. »Ta nemoj neprestano kleti i psovati!« »Žao mi je, sestro,« Joe će pokorno, »no ja sam puki probisvijet, to je o položaju, i ne pristajem u društvo uz ovako lijepo odjevenu djevojku kao što si ti.« »Ne, nisam ja mislila to,« odvrati Janey otirući oči.

»Ta zaboravio sam da ti pokažem šal.« Odmota s paketa papir. Na stolu se razastrla dva španjolska šala, jedan od crnih čipaka, a drugi od zelene svile i izvezen krupnim cvjetovima. »Ah, Joe, ne bi mi trebao davati oba . . . Trebalo bi da jedan daš svojoj dragoj.« »Onim djevojkama, s kojima se ja družim, ne pristaju ovakve stvari . . . Kupio sam ih za tebe, Janey.« Janey smisli da su šalovi lijepi i odluči da će jedan od njih dati Elizi Tingley.

Otišli su u Hipodrom, ali se nisu jako zabavili. Janey nije voljela takve predstave, a Joa je svejednako hvatao san. Kad su izišli iz kazališta, bila je ciča zima. Zrnat snijeg je ljuto vijao po Šestoj avenuji i gotovo zastro visoku željeznicu. Joe je odveze kući taksijem i ostavi

je pred vratima uz otresito »zbogom, Jane.« Ona je časak stajala na stepenici, s ključem u ruci, i promatrala ga kako odlazi prama zapadu k Desetoj ulici i k brodarnicama, a glava mu upada u plavu mornarsku odjeću.

Te su se zime vijale zastave svaki dan u Petoj avenuji. Janey je za zajutarkom revno čitala novine, u poslovnici su bili razgovori o njemačkim uhodama i podmornicama i okrutnostima i propagandi. Jednoga dana došla J. Wardu u posjet francuska vojna misija, lijepi blijedi oficiri u modrim uniformama, u crvenim hlačama i s dekoracijama. Najmlađi od njih bio je na štakama. Svi su bili teško ranjeni na fronti. Kad su otišli, gotovo su se porječkale Janey i Gladys, jer je Gladys rekla da su oficiri četa besposlenih danguba, pa bi ona voljela vidjeti misiju običnih vojnika. Janey nije znala, bi li J. Wardu govorila o Gladysinu germanofilstvu, bi li joj to bila patriotska dužnost. Comptoni su možda uhode, ta zar ne žive pod imenom, koje su sami uzeli? Benny je socijalist, ili još i gori, to je znala. Odluči da će oštro paziti.

Toga istoga dana stigao G. H. Barrow. Janey je cijelo vrijeme provela s njima u privatnoj poslovnici. Razgovarali su o predsjedniku Wilsonu, i o neutralnosti, i o tržištu dionica, i o zatezanju u predaji note radi Lusitanije. G. H. Barrow je bio razgovarao s predsjednikom. Bio je član nekoga odbora, koji je nastojao da po-

sreduje između željeznica i radničkih udruženja, što su prijetila strajkom. Janeyi se sviđao jače nego u salonskom vagonu pri povratku iz Meksika, pa kad je odlazio iz poslovnice i sastao se s njom u hodniku, vrlo se veselila razgovoru s njim, a kad ju je pozvao da ode s njim na večeru, prihvatila i činila se sebi velikom vragolankom.

Za sve vrijeme, dok je G. H. Barrow bio u New Yorku, vodio je Janeyu na večeru i u kazalište. Janey se lijepo zabavljala i svagda ga bockala radi Queenije, kad bi na povratku u taksiju pokušao da bude odviše prijazan. On nije mogao da dokuči, otkuda je doznala za Queeniju, te joj ispripovijedao cijelu zgodu i kako ta ženska neprestano vitla za njim radi novca, ali on je, veli, sada razveden sa ženom i ona mu ne može ništa. Pošto mu se zaklela Janey da ne će pripovijedati ni živoj duši, izjavi joj da je po nekoj zakonskoj smicalici imao u isti mah dvije žene i Queenie je bila jedna od njih, a sada se razveo s obadvjema, i Queenie mu ne može ništa na svijetu, ali novine tragaju vazda za prljavštinama i naročito vole prikrpiti što liberalcu kao što je on, koji je odan radničkoj stvari. Zatim je govorio o umjetnosti življenja i rekao da Amerikanke ne razumiju umjetnost življenja, barem žene kao što je Queenie. Janey ga je jako žalila, no kad ju je zamolio da pođe za njega, nasmijala se i odvratila

da bi morala zaista zapitati pravnika za savjet, prije nego što bi odgovorila. On joj ispripovijeda sav svoj život, i kakav je siromak bio kao mladić, i kako je zatim služio kao stanični namještenik i kao tovarni namještenik i kao kondukter, i s kolikim se je zanosom prihvatio rada za željezničarsko bratstvo, i kako su mu raskrivački članci njegovi o prilikama na željeznicama stekli ime i novaca, tako da su svi njegovi stari drugovi mislili da je potplaćen, ali to, duše mu, nije istina. Janey se vrati kući i ispripovijeda Tingleyima svu tu ponudu, samo je pazila da nikako ne spomene Queeniju ili bigamiju, i svi se oni nasmijali i šalili se s tim, a Janeyi je godilo, što ju je zaprosio tako znamenit čovjek, i čudila se kako se vazda zaljubljuju u nju tako zanimljivi ljudi, i žalila, što se oni uvijek čine tako razuzdani, ali nije znala, bi li pošla za G. H. Barrowa ili ne bi.

Sutradan ujutro pogleda u poslovnici u adresar, tamo je bilo: Barrow, George Henry, publicist . . . ali nije mislila da bi ga ikada mogla ljubiti. J. Ward se toga dana u poslovnici činio jako zabrinutim i bolesnim, a Janey ga žalila jako i sasvim zaboravila na G. H. Barrowa. Pozvali je na privatni dogovor J. Warda s mr. Robbinsom i nekim Ircem advokatom, koji se je zvao O'Grady, i oni je zapitali, bi li joj bilo pravo da na njeno ime najme safe, u kojem bi držali neke vrijednosne papire, i da joj otvore

privatan konto kod Banker's Trusta. Oni osnivaju nov koncern. Ima poslovnih razloga, zbog kojih bi se to možda moralo učiniti. Mr. Robbins i J. Ward bi držali više od polovice dionica novoga koncerna i radili bi za nj uz plaću. Mr. Robbins se činio jako zabrinutim i ponešto pijanim, te je neprestano palio cigarete, zaboravljao ih na rubu pisaćega stola i svejednako govorio: »Vi znate vrlo dobro, J. W., da je meni sve valjano, što vi učinite.« J. Ward razloži Janeyi da će ona biti činovnik u novom koncernu, ali dabogme ne će nikako biti lično odgovorna. Razabralo se da je stara mrs. Staple tužila J. Warda za veliku svotu novaca, koju iziskuje, a žena njegova zapodjela u Pennsylvaniji parnicu radi razvoda te mu ne dopušta da dolazi u kuću i posjećuje djecu, i da on stanuje u McAlpinu.

»Gertruda je pomjerila pameću,« primijeti veselo mr. Robbins. Onda potapša J. Warda po leđima. »To se je sada svojski spetljalo,« izdere se. »No ja idem da ručam . . . Čovjek mora jesti . . . i piti . . . pa i kad se misli da je pred bankrotstvom.« J. Ward se namršti i ne odgovori ništa, a Janey pomisli da je veoma neukusno govoriti tako, i još tako glasno.

Kad se je te večeri vratila kući, pripovjedi Tingleyima da će postati direktor u novom koncernu, i oni rasude da je divota, što napreduje tako brzo, i da zaista mora zaiskati povišicu, sve ako poslovi i teku tako slabo. Janey se

nasmiješi i odgovori: »Sve u svoje vrijeme.« Putem kući bila je zašla u telegrafski ured u 23. ulici i poslala telegram G. H. Barrowu, koji je bio otputovao u Washington: BUDIMO PRIJATELJI.

Eddy Tingley donese bocu sherryja, te za večerom nazdrave on i Eliza »novoj direktorici,« a Janey se sva zarumeni i jako joj je godilo. Poslije toga odigrali partiju bridgea sa »mrtvacem«.

V

KAMERNO OKO (26)

Dvorana je bila nabijena a napolju je Madison Square bio pun redara koji su nukali svijet da ide i bila je izišla cijela vatrogasna četa.

Nismo mogli ugrabiti mjesto te smo potrčali uz stube na najvišu galeriju i odande gledali kroz modri zrak dolje u lica zbijena kao pijesak. Na govorničkoj tribini sitni crni likovi i jedan čovjek govori i svaki put kad spomene rat psiču a kad spomene Rusiju plješću radi revolucije nisam znao tko to govori netko reče da je Max Eastman a netko da je neki drugi no mi smo pljeskali i klicali revoluciji i psikali Morganu i kapitalističkomu ratu a bio je tu i detektiv koji nas je gledao u lica kao da ih nastoji upamtiti;

onda smo otišli u Bronx Casino da čujemo Emmu Goldman no zbor je bio zabranjen a

ulice su uokolo bile nabijene svijetom i kroz svjetinu se vozila kolija za pokućtvo i kažu da su bila puna redara s mašinskim puškama i bilo je malih policijskih fordova s reflektorima. Svi su govorili o mašinskim puškama revoluciji građanskim sloboštinama slobodi riječi. Ponekad bi naišao koji redar i bio izbijen i natovaren na patrolna kola i redari se poplašili i rekli da će pozvati vatrogasnu četu neka rastjera svjetinu i svi su govorili to je uvreda i šta su onda Washington i Jefferson i Patrick Henry?

Iza toga smo otišli u Brevoort. Tu je bilo mnogo ljepše. Tu su bili svi koji su bili išta a Emma Goldman jela je frankfurtske kobasice i kiseli kupus i svi su gledali Emmu Goldman i sve druge koji su išta i svi su bili za mir i za kooperativnu državu i za rusku revoluciju i govorili smo o crvenim zastavama i barikadama i zgodnim mjestima za mašinske puške

i ispili smo nekoliko čašica i založili sira razmočenog u pivu i platili svoj račun i vratili se kući i otključali ključem vrata i obukli pidžame i legli u krevet i bilo nam je lagodno u krevetu.

KOLO NOVOSTI XVIII

Zdravo Piccadilly, zbogom Leicester Square
Dug je dug je put u Tipperary

ŽENA ZATEKLA MUŽA S DJEVOJKOM U HOTELU

takvomu nastojanju možemo posvetiti svoje živote

i svoje imetke sve što jesmo,
i sve što imamo s ponosom onih koji znaju
da je svanuo dan kada je Americi data povlastica
da žrtvuje svoju krv i svoju moć za ona načela
koja su je rodila stvorila joj sreću i mir čuvan kao blago.
Bog joj pomogao ona ne može drugačije

Dug je put u Tipperary
Put dugačak to je
Dug je put u Tipperary
Do slatke cure moje

PAZITE SE IZDAJICE

četiri čovjeka u Evanstonu oglobljena što su ubijali ptice

WILSON ĆE POŽURITI NOVAČENJE spekulanti dižu cijenu konzervama pokret za zabranu alkohola u USA za rata optužbe protiv onih koji ne iskazuju čast narodnoj himni

JOFFRE ZAHTIJEVA SADA VOJSKE

Parnica Mooney ognjeni znak

Zdravo Piccadilly, zbogom Leicester Square
Dug je dug je put u Tipperary
No srce je moje tu.

Parlamenat odbija T R da diže vojsku

američkoj ambasadi zaprijetila danas navalom fukara radikalnih socijalista pod vodstvom Nikolaja Lenjina prognanika koji se je nedavno vratio iz Švicarske preko Njemačke

Saveznici Viju Zastave na Washingtonovu Grobu

ELEANOR STODDARD

Eleanora je sudila da su zgode zimus jako uzbudljive. Ona i J. W. su mnogo izlazili zajedno,

na sve francuske opere i na premijere. Na istoku, u 56. ulici, bio je mali francuski restaurant, gdje su večeravali na način hors-d'oeuvre. Odlazili su i razgledavali francuske slike u galerijama na Madison avenuji. J. W. se počeo zanimati za umjetnost, a Eleanora je voljela obilaziti s njim, jer je imao tako romantičan način u svemu i običavao joj govoriti da je ona nadahnuće njegovo, i da uvijek ima dobrih ideja, kad se razgovori s njom. Često su razgovarali, kako su ludi ljudi, koji vele da čovjek i žena ne mogu biti u platonskom prijateljstvu. Pisali su jedno drugomu svaki dan francuska pisamca. Eleanora je često mislila, kakva je to nevolja, što J. W. ima tako tupu ženu i još bolesnu, ali je sudila da su djeca mila, i lijepo je što oboje imaju mile plave oči kao i otac.

Imala je sada sama svoju poslovnicu i dvije djevojke, koje rade s njom, da nauče posao, i imala je vrlo mnogo posla. Poslovnica je bila u prvom bloku iza Madison squara, na Madison avenuji, a na poslovnici samo njeno ime. Evelina Hutchins nije više bila ni u kakvoj vezi s tim, otkad se je dr. Hutchins povukao u penziju i Hutchinsi se svi preselili u Santa Fe. Evelina joj je prigodice znala poslati sanduk s indijanskim raritetima ili lončarskim suđem, i akvarele, što indijanska djeca slikaju u školama, i Eleanora razabrala da se to prodaje vrlo dobro. Pred veče bi se provezla kroz grad taksijem,

uzgledala k tornju asekuracionoga društva Metropolitan, k Flatiron zgradi i k svijetlima pred čeličnim nebom Manhattana, te mislila o kristalu i umjetnom cvijeću i zlatnim uzorcima na brokatu indigo-boje i claret-boje.

Sluškinja bi joj pripremila čaj, a često su je i dočekivali prijatelji, mladi arhitekti ili slikari. Bilo je uvijek cvijeća, calla-ljiljana sa tkivom kao od sladoleda, ili koja vaza s frezijama. Razgovorila bi se malo, prije nego što će izmaći da se obuče za večeru. Kad bi J. W. javio telefonom da ne može doći, jako bi se ozlovoljila. Ako bi onda bio još tko došao na čaj, zamolila bi ga da ostane i da se zadovolji s onim što ima.

Uzbuđivala se svagda, kad ugleda francusku zastavu ili čuje muziku da svira Tipperary, a jedno veče, kad su otišli u kazalište da po treći put gledaju Yellow Jacket, bila je na njoj nova krznena mantila, za koju nije znala kako će je platiti, pa je premišljala o svim računima u svojoj poslovnici, i o kući na Sutton-trgu, koju preopravlja za spekulaciju, i željela je da zapita J. W. za onu tisuću dolara, što je rekao da je uložio za nju, te bi voljela znati, ima li što od njih. Razgovarali su o zračnim napadajima i otrovnim plinovima, o djelovanju raznih vijesti na poslovni svijet, o strijelcima u Monsu i o Djevici Orleanskoj, i ona će reći da vjeruje u vrhunaravnost, a J. W. napominjao neke nezgode na burzi, i lice mu bilo izmoreno i jadno; no

prolazili su Times squarom kroz svjetinu u osam sati i kroz reklame, što se pale i gase na nebu. Tri zgodna mala trouglata čovječuljka vježbaju se na Wrigley-plakatu, a najednom organac zasvira marseillaisu, i bila je silna krasota; ona udari u suze, pa uzeli razgovarati o požrtvovnosti i odanosti, a J. W. joj kroz krznenu mantilu čvrsto stisnuo ruku i dao sviraču dolar. Kad su došli u kazalište, pohiti Eleanora dolje u žensku garderobu da vidi, jesu li joj se zacrvenile oči. No kad je pogledala u ogledalo, nisu se nikako bile zacrvenile, nego joj u očima sinula zraka srdačnoga čuvstva, pa je samo osvježila lice i vratila se gore u foyer, gdje ju je čekao J. Ward s ulaznicama u ruci; sive joj se oči blistale i u njima su bile suze.

Onda jedne večeri činio se J. W. uistinu jako razjađenim, pa kad ju je pratio kući iz opere, gdje su gledali Manonu, reče joj da mu žena ne shvaća njihov odnos, nego mu stvara skandale i prijeti da će se razvesti. Eleanora se zgražala te odgovori da je ona zacijelo jako surove naravi, kad ne shvaća da je njihov odnos čist kao snijeg, što je tek pao. J. W. će reći da i jest takve naravi, a on se jako jadi, i razloži joj da je veći dio kapitala, uloženog u njegovu agenturu, puničina svojina i ona ga može natjerati u bankrotstvo, ako hoće, a to je još gore nego razvod. Eleanora sva protrne od toga i skunji se, i reče mu da ona volije sasvim nestati iz njegova života, nego da mu razara dom, i da on nešto duguje svojoj miloj djeci. J. W. odvrati da je ona njegovo nadahnuće, i on je mora imati u svojem životu, a kad su se vratili u 8. ulicu, šetali su se gore dolje po Eleonorinom bijelom blistavom salonu, u teškom mirisu ljiljanskom, i premišljali, šta bi se moglo učiniti. Popušili su mnogo cigareta, no kao da nisu stvorili nikakvu odluku. Kad je J. W. odlazio, reče uz uzdah: »Možda me njeni detektivi prate u ovaj čas,« i ode sav klonuo.

Kad je otišao, ušeta se Eleanora ispred dugog mletačkog ogledala među prozorima. Nije znala, šta bi učinila. Dekoracioni posao samo što nije propao. Za kuću na Sutton-trgu treba da plati amortizaciju. Za stan je dužna najamninu za dva mjeseca, a treba i da plati krznenu mantilu. Računala je na onu tisuću dolara u dionicama, što je J. W. rekao da će biti njena, ako on ugrabi dobitak, kojemu se nada u onim venezuelskim petrolejskim dionicama. Nešto je valjda krenulo po zlu, jer inače bi joj on govorio o tom. Kad je Eleanora legla u krevet, nije mogla da zaspi. Osjećala se sasvim jadnom i osamljenom. Morat će se vratiti da izdire u kakvoj trgovačkoj poslovnici. Gubi svoj izgled i svoje prijatelje, a ako se sad uzmora odreći J. W-a, bit će to strahota. Pomisli na svoju crnkinju sluškinju Augustinu i na njene nesretne ljubavi, o kojima vazda pripovijeda Eleanori, i poželi sebi

isto to. Možda je činila krivo, što je od samoga početka htjela da sve bude tako valjano i krasno. Nije plakala, ali je cijelu noć preležala razrogačenih bolnih očiju, piljeći u išarani obrub na stropu, što je vidjela u svijetlu, koje je prodiralo s ulice kroz zastore od tulla despikove boje.

Nekoliko dana iza toga razmatrala je u poslovnici nekoliko starinskih španjolskih stolica, što je nastojao da joj proda neki trgovac staroga pokućtva, kad joj stiže telegram: NEUGODNE ZGODE MORAM GOVORITI S VAMA TELEFON NEZGODAN DOĐITE NA ČAJ PET SATI HOTEL PRINCE GEORGE. Nije bio potpisan. Ona reče čovjeku, neka ostavi stolice, a kad je otišao, dugo je stajala i gledala u vazu s ljubičastim krokusima i žutim tučkovima, što joj je na pisaćem stolu. Premišljala je, bi li koristilo da se odveze u Great Neck te se razgovori s Gertrudom Moorehouse. Zovne miss Lee, koja je u drugoj sobi udešavala neke zastore, te je zamoli da pripazi na poslovnicu, a ona će je za popodneva zovnuti na telefon.

Sjedne na taksi i odveze se na Pennsylvanijsku stanicu. Bio je preran proljetni dan. Ljudi se šetali po ulici nezakopčanih kaputa. Nebo je bilo nježne grimizne boje s rijetkim oblacima, nalik na pahuljice zmijina mlijeka. Iz zadaha krzna, kaputa, ispuha iz mašine i umotanih ljudskih tjelesa izbio nenadani miris brezove kore. Eleanora je sjedjela ravno kao strijela straga u

taksiju, a oštre nokte utisla u dlanove svojih ruku u sivim rukavicama. Mrzila je te podmukle dane, kad se zima čini da je proljeće. Od njih joj iskakuju bore na licu, sve se oko nje čini kao da se drobi, čini joj se da nikuda više ne može čvrsto stati. Da ode i da se razgovori s Gertrudom Moorehouse kao žena sa ženom. Skandal će razoriti sve. Da se jedan čas razgovori s njom, razjasnila bi joj da nikada nije ničega bilo između nje i J. W. Skandal s razvodom upropastio bi sve. Ona bi izgubila svoje mušterije te bi morala pod stečaj, i jedino bi se mogla vratiti u Pullman da živi kod tetka i tetke.

Plati taksi i popne se stubama k željeznici Long Island. Klecala su joj koljena i snašla je očajna umornost, kad se je kroz svjetinu gurala k stolu za obavijesti. Ne, nema joj vlaka u Great Neck sve do 2.13. Stajala je dugo u povorci radi vozne karte. Neki joj čovjek očepio nogu. Da poludiš, kako sporo odmiče svijet pored okna za karte. Kad je dospjela do okna, trebalo joj je nekoliko sekunda da se sjeti imena onomu mjestu, kamo želi kartu. Čovjek ju je gledao iz okna zlovoljnim ukočenim očima. Nad očima mu je bio zelen zaslon, a usne mu bile precrvene uz blijedo lice. Ljudi za njom bili su nestrpljivi. Jedan čovjek u kaputu od tweeda i s teškim torbakom htjede već da se progura pored nje. »Great Neck i natrag.« Čim je kupila kartu, pade joj na pamet kako joj ne će biti

vremena da se odveze onamo i natrag do pet sati. Turi kartu u svoju sivu svilenu novčarku, na kojoj je znak od agata. Pomisli da se ubije. Podzemnom će se željeznicom odvesti u grad, popeti se liftom navrh Woolworth-zgrade i baciti se odande.

Mjesto toga ode u stanicu za taksije. Crvenkasto se sunčano svijetlo razlijevalo po sivoj kolonadi, plavi se dim ispuha uzdizao k svijetlu kovrčav kao moarirana svila. Sjedne u taksi i reče vozaču da je odveze u Central Park. Neke su grane bile crvene te se sjali dugi bukovi pupoljci, no trava je još vazda bila sura i po jarcima bio zgomilan prljav snijeg. Hladan ljut vjetar duhao je po jezerima. Vozač joj je neprestano govorio. Nije razabirala, što on govori, dodijalo joj da nasumce odgovara, te mu reče da je odveze pred Metropolitan Art Museum. Dok mu je plaćala, protrči novinski raznosač izvikujući izvanredno izdanje. Eleanora kupi za pet centa novine, a kupi i vozač. »Ne bilo me...« čula je kako je uzviknuo vozač, ali otrči brže uz stepenice, da ne bi morala govoriti s njim. Kad je došla u spokojnu srebrastu svjetlost u muzeju, rasklopi novine. Izbio iz njih užežen zadah štamparske boje, koja se je još lijepila i uprljala joj rukavice.

OBJAVA RATA

Radi se samo o satima, izjavljuju
obaviješteni ljudi u Washingtonu.

Njemačka nota nikako
ne zadovoljava.

Ona ostavi novine na klupi i ode da pogleda Rodine. Kad je razmotrila Rodine, ode u kineski odio. Dotle se odlučila da se autobusom odveze u Petu avenuju, — osjećala je da je premnogo potrošila na taksije, — te se ohrabrila. Cijelim putem u grad mislila je na brončano doba. Kad je ugledala J. W-a u zagušljivom crvenom svijetlu u hotelskom hallu, pođe skakutavim korakom k njemu. Bio je napeo vilice, a oči mu se žarile. Činio joj se mlađim nego što joj je bio posljednji put kad ga je vidjela. »Nastalo dakle najzad,« reče on. »Brzojavio sam upravo u Washington i ponudio vladi svoje usluge. Volio bih vidjeti, hoće li sada još pokušati da upriliče željeznički strajk.« »To je divno i strahovito,« reče Eleanora. »Ja drhćem kao list.«

Odu k malomu stoliću u kutu za nekim teškim draperijama, da ispiju čaj. Tek što su sjeli, zasvira orkestar himnu o Zvjezdanoj zastavi i moradoše ustati. Bila je silna vreva u hotelu. Neprestano su trčkali ljudi s novim novinskim izdanjima, smijali se i na glas razgovarali. Ljudi, koji se nisu nikako poznavali, uzajimali među sobom novine, preklapali o ratu, palili jedni drugima cigarete.

»Ja sam smislila nešto, J. W.« reče Eleanora, držeći u ušiljenim prstima krišku pržena cimetova kruha. »Da ja odem te se razgovorim

s vašom gospođom kao žena sa ženom, bolje bi ona shvatila prilike. Kad sam uređivala kuću, bila je jako prijazna i divno smo se slagale.«

»Ja sam ponudio Washingtonu svoje usluge,« reći će Ward. »Možda je sada već telegram u poslovnici. Uvjeren sam, Gertruda će razabrati da joj je to prosto dužnost.«

»Ja bih da odem, J. W.« Eleanora će. »Ja osjećam da moram otići.«

»Kamo?«

»U Francusku.«

»Nemojte se prenagliti, Eleanor.«

»Ne, ja osjećam da moram . . . Mogla bih biti vrlo dobra bolničarka . . . Ja se ne bojim ničega, vi to jamačno znate, J. W.«

Orkestar zasvira opet Zvjezdanu zastavu; Eleanora poprati malo zbor vriskavim, sitnim, drhtavim glasom. Bili su prejako uzbuđeni da bi još dugo sjedjeli, te se odvezu taksijem u poslovnicu J. W. Poslovnica je bila u veliku uzbuđenju. Miss Williams je na srednjem prozoru istakla motku i sada je baš na nju nadijevala zastavu. Eleanora joj pristupi i one se toplo porukuju. Hladni vjetar uskomeša papire na pisaćem stolu i sobom se razlete stranice, ispisane na pisaćem stroju, ali nitko nije pazio na to. Petom avenujom je dolazila muzika svirajući: »Zdravo, zdravo, evo cijele čete.« Svi su poslovnički prozori bili jarko osvijetljeni, zastave na hladnom vjetru pljuskale po svojim motkama, kontoaristi

i stenografkinje ispružili se i kliču, bacaju papiriće, koji lete i vitlaju se na ljutom vihoru.

»To je sedma pukovnija,« reče netko, te svi zapljeskali i uzvikali se. Muzika je na sav glas odjekivala pod prozorom. Čulo se tapkanje milicionarskih nogu. Zastao promet i svi automobili zatrubili u svoje trube. Ljudi s krovova na autobusima mašu zastavicama. Miss Williams se nagne i poljubi Eleanoru u obraz. J. W. je stajao i gledao im iznad glava, s ponositim smiješkom na licu.

Kad je prošla muzika i opet protekao promet, zatvore prozor, a miss Williams pokupi i uredi porazbacane papire. J. W. je iz Washingtona bio dobio telegram, da mu se prima suradnja u službenom obavještajnom odboru, što ga mr. Wilson okuplja oko sebe, te reče da sutra odlazi. Zovne telefonom Great Neck i zapita Gertrudu, bi li došao k večeri i poveo neku prijateljsku osobu. Gertruda odgovori da može, a ona se nada da će moći ustati i primiti ih. Uzrujana je od ratnih vijesti, ali reče da je strahovito boli u zatiljku glava, kad samo pomisli na svu tu nevolju i pokolj.

»Ja slutim, ako vas povedem Gertrudi na večeru, da će sve biti dobro,« reče on Eleanori. »Rijetko se varam u svojim slutnjama.«

»Ah, ja znam da će ona shvatiti,« odgovori Eleanora.

Kad su odlazili iz poslovnice, sretnu u hodniku mr. Robbinsa. Nije skidao šešir ni uklanjao cigaru iz usta. Činio se pijan. »Koji je vrag to, Ward?« reći će. »Jesmo li mi u ratu ili nismo?«

»Ako nismo, bit ćemo još prije jutra,« odgovori J. W.

»To je najprokletija izdaja u historiji,« primijeti mr. Robbins. »Zašto smo izabrali Wilsona mjesto onog starog bradonje, nego da nas očuva od te proklete zbrke?«

»Robbins, ne slažem se ni malo s vama,« reći će J. W. »Nama je, mislim, dužnost da spasavamo . . .« No mr. Robbins iščezao na poslovnička vrata, a za njim zaostao silan zadah whiskeya. »Ja bih mu bila očitala, što mislim,« primijeti Eleanora, »da nisam vidjela, u kakvom je stanju.«

Vožnja na Pierce Arrowu u Great Neck bila je divna. Rumeni se suton otegnuo dugo na nebu. Kad su prelazili Queensboro-most, a hladni im vjetar duhao u leđa, bilo je kao da lete preko svjetala, i preko blokova od kuća, i preko grimizne rpe Blackwell-otoka, i preko parobrodâ i visokih dimnjaka i plavoga svijetla električnih uređaja. Razgovarali su o Edithi Cavell, i o zračnim napadajima, i o zastavama, i o reflektorima, i o topotu vojski što polaze, i o Jeanni d'Arc. Eleanora potegne krznenu odjeću k podbratku i uzme smišljati, šta će kazati Gertrudi Moorehouse.

Kad stigoše kući, malo se pobojala scene. Zastade u predsoblju, da udesi lice uz džepno ogledalce, koje je nosila u torbici.

Gertruda Moorehouse je sjedjela uz praskavu vatru, u naslanjaču na kotačima. Eleanora baci pogled po sobi te joj se svidi kako je lijepa. Gertruda Moorehouse problijedi sva, kad ju je ugledala. »Željela sam govoriti s vama,« reče Eleanora. Gertruda Moorehouse pruži ruku ne ustajući. »Oprostite, miss Stoddard, što ne ustajem,« reče. »No mene su sasvim utukle strašne vijesti.«

»Civilizacija iziskuje žrtvu . . . od svih nas,« odvrati Eleanora. »Želim da govorim s vama o tom nesretnom nesporazumu radi moga odnosa prama vašemu mužu . . . Mislite li vi da sam ja takva ženska, koja bi došla ovamo i okom u oko stala pred vas, kad bi bilo ikakve istine u tim groznim brbljarijama? Naš je odnos čist kao snijeg, koji je tek pao.«

»Molim, nemojte govoriti o tom, miss Stoddard. Ja vam vjerujem.«

Kad je J. W. ušao, sjedjele su jedna do druge uz vatru i razgovarale o Gertrudinoj operaciji. Eleanora ustade. »Ah, ovo je divota, što vi činite, J. W.«

J. W. se iskašlje i pogleda jednu pa drugu.

»Još je manje nego što mi je dužnost,« odgovori on.

»Šta je to?« zapita Gertruda.

»Ponudio sam svoje usluge vladi, da služim u kakvom bilo svojstvu, koje se čini podesnim, sve dok traje rat.« »Ne na fronti,« primijeti Gertruda uplašena.

»Odlazim sutra u Washington . . . Služit ću dakako bez plaće.«

»Ward, to je plemenito, što činiš,« reče Gertruda. On joj pristupi polagano, sve dok nije stao uz njenu stolicu, sagne se i poljubi je u čelo. »Svi mi moramo prinositi žrtava... Draga moja, ja se uzdam da ćeš ti i tvoja mati . . .«

»Dabogme, Ward, dabogme... Sve je to bio glup nesporazum.« Gertruda pocrveni. Ustade. »Ja sam bila prokleta sumnjičava luda . . . ali nemoj, Ward, odlaziti na frontu. Ja ću se razgovoriti s majkom . . .« Priđe k njemu i položi mu ruke na ramena. Eleanora uzmakne k zidu gledajući ih. Na njemu je bilo odijelo, koje ga je obapinjalo. Gertrudina večernja haljina lososove boje isticala se na njegovoj crnini. Svijetla mu je kosa bila siva kao pepeo u svijetlu, što s kristalnoga lustera pada na zidove, sive kao slonova kost. Lice mu je bilo u sjeni i činilo se jako tužnim. Eleanora pomisli kako malo svijeta shvaća takva čovjeka, i kako je krasna ta soba, kao neka gluma, kao Whistler, kao Sarah Bernhardt. Uzbuđenje joj zamagli oči.

»Ja ću k Crvenomu križu,« reče ona. »Ne mogu dočekati da odem u Francusku.«

KOLO NOVOSTI XIX

CITY UZVIKUJE BRANITE NACIJU
USA U RATU
Prijeko
Prijeko
na godišnjoj skupštini dioničara tvornice patentiranog vatrenog oružja Colt razdijeljene su dividende od 2,500.000 dolara. Povećana je sadašnja glavnica. Godišnji je dobitak bio 259%
radosno iznenađenje Britancima
Yanki dolaze
mi dolazimo prije-e-eko
zasniva se zakon koji će tamnokože ljude odbiti od bijelih naselja
mnogi su milijuni plaćeni u Chicagu za golf
hinduski agitatori uplašeni u cijeloj zemlji Armour Poziva USA da Spase Svijet Od Gladi Kažnjava Se Povreda Zastave
Zastupnici radničke stranke opasnost za Rusiju djela sa znamenjima nečasnoga mira javlja London
MILIJARDE ZA SAVEZNIKE
Mi se kući ne vraćamo
Dok ne bude prijeko kraj.

KAMERNO OKO (27)

Bilo je svećenikâ i redovnicâ na Espagni. Atlantik se zelenio kao staklo i bio buran. Vratnice su bile zabijene poklopcima i sva su svijetla na palubi bila zaklonjena i nisi smio zapaliti žigicu na palubi

no konobari su bili vrlo junačni te su govorili da Bochi ne će nipošto potopiti lađu Com-

pagnie Générale radi svećenikâ i redovnicâ i isusovaca i jer je Comité des Forges obećao da ne će bombardirati Bassin de la Briey gdje su velike talionice a dionice toga društva drže prince de Bourbon i isusovci i svećenici i redovnice;

bili su svakako vrlo junačni i svi osim pukovnika i gospođe Knowlton od američkoga Crvenoga križa. Oni su imali odjeću sigurnu od vode i sigurnu od hladnoće i sigurnu od podmornica nalik na eskimsku odjeću i nosili su je i sjedjeli na palubi u toj odjeći sasvim naduvenoj da su im se vidjela samo lica. U džepovima su im bile potrepštine za prvu pomoć u pojasu im je bila nepromočiva sprema s mliječnom čokoladom i s dvopekom i s tabletama sladova mlijeka

a kad se ujutro pošetaš palubom tamo je mr. Knowlton te on naduhava mrs. Knowlton

ili mrs. Knowlton naduhava mr. Knowltona.

Rooseveltovi su dječaci bili vrlo junačni s novim američkim vojničkim kapama s krutim zaslonima i sa streljačkim medaljama na uzici khaki-boje i cio su dan govorili mi moramo ući mi moramo ući,

kao da je rat plivaonica;

i konobar u baru bio je junačan i konobari su bili junačni; svi su bili ranjeni i vrlo se veselili što su konobari a nisu u rovovima

a kolači su bili veličanstveni.

Naposljetku bilo je područje i plovidba vrdaj

amo vrdaj onamo sjedjeli smo spokojno u baru a zatim ušće Gironde i francuska torpednjača zaplovila oko lađe u rano biserno blago jutro i parobrodi zaplovili za malom patrolnom brodicom radi minskih područja. Sunce je uzlazilo crveno nad rumenkastim vinogradskim krajem i Gironda je bila puna teretnih brodova i aeroplana na suncu i ratnih brodova.

Garonna se rumenila. Bila je jesen bačve s mladim vinom i sanduci s granatama po obalama ispred sivih kuća a jarboli snažnih čamaca jedrenjaka poslagani pred velikim crvenim željeznim mostom.

U hotelu Sedam sestara svi su bili u žalosti no poslovi su bili živi radi rata i svaki su čas očekivali da dođe vlada iz Pariza.

Tamo na sjeveru umirali su u blatu i u rovovima no poslovi su bili dobri u Bordeauxu i vinogradari i brodski agenti i tvorničari municije zgrtali se u Chapon Fin te jeli svračkove gljive i jelengljive i bila je tamo velika objava

MÉFIEZ VOUS

les oreilles ennemies vous écoutent

Rujno vino sumrak i trgovi posuti žutim pijeskom obrubljeni vinskim bačvama i miris čokolade u parku sivi kipovi i imena ulicama: ulica izgubljenih nada ulica duha zakona ulica zaboravljenih koračaja i miris zapaljenog lišća i sive bourbonske kuće ruševne u sumraku rujnoga vina.

U hotelu Sedam sestara kad ste bili u krevetu budili ste se u kasno doba noći a detektiv vam pretražuje prtljag i mršti se na vašu putnicu i lista po vašim knjigama i veli: Monsieur, c'est la petite visite.

BORAC BOB

Lafolette se je rodio u području grada Primrose; radio je na farmi u Dane Countyju, Wisconsin, do svoje devetnaeste godine.

Prošao je wisconsinsko sveučilište. Htio da bude glumac, učio govorništvo i Roberta Ingersolla i Shakespeara i Burka,

(Tko bi ikada razjasnio Shakespearov utjecaj u prošlom stoljeću, Marka Antonija uz Cezarov odar, Othella pred mletačkim senatom, i Polonija, svuda Polonija,)

vozeći se poslije promocije kući na taljigašu, bio je Booth i Wilkes, koji piše Junijeve listove, i Daniel Webster, i Ingersoll, koji izaziva Boga, i svi velikani u togama, dostojanstveni i neporočni kao kipovi, što veličanstveno deklamiraju za kapitolskih stoljeća;

bio je prvi debater u svojem razredu,

i pobijedio u debati između saveznih država, u govoru o Jagovu karakteru.

Uzeo raditi u advokatskoj kancelariji te se natjecao za okružnog pravnog zastupnika. Školski mu drugovi obišli cio kraj vozeći se večerom. Usprkosio aparatu i pobijedio kod izbora.

Bila je to pobuna mladih ljudi protiv republikanskog stranačkog aparata u državi,

a Boss Keyes, poštar madisonski, koji je

upravljao okrugom, toliko se iznenadio da je gotovo pao sa stolice.

To je namaklo Lafolettu toliku plaću da se je oženio. Bilo mu je dvadeset i pet godina.

Četiri godine kasnije kandidirao je za kongres; sveučilište je opet bilo uz njega; bio je kandidat najmlađih. Kad je izabran, bio je najmlađi zastupnik u parlamentu.

Uveo ga je u Washington Philetus Sawyer, wisconsinski drvarski kralj, koji je običavao da slâžê i prodaje političare isto onako kako je u hvatove slágao i prodavao drva.

Bio je republikanac a prkosio stranačkomu aparatu. Sad oni pomisliše da su ga ščepali. Nitko nije mogao ostajati pošten u Washingtonu.

Booth je te zime igrao u Baltimoru Shakespeara. Booth nije nikad odlazio u Washington radi gorke uspomene bratove. Bob Lafolette i njegova žena pohađali su svaku predstavu.

Za vrijeme državne izložbe pokušao drvarski kralj Boss Sawyer u gostinskoj sobi hotela Plan keton u Milwaukeeu podmititi njega, da se zauzme kod svoga šurjaka, koji je predsjedao sudu u parnici protiv republikanskog državnog blagajnika;

Bob Lafolette je sav bijesan izišao iz hotela. Od toga je vremena vodio nesmiljenu borbu s republikanskim stranačkim aparatom u Wisconsinu, sve dok nije bio izabran za guvernera te razbio republikanski aparat;

to je bio desetogodišnji rat, iz kojega je Wisconsin izišao kao uzorna država, gdje su izbornici, ljubitelji reda Nijemci i Finci, Skandinavci, pomamni za svojim vlastitim mišljenjem, navikli da se služe novim pokretnim sistemom, izravnim

izborima, referendumom i opozivanjem činovništva.

Lafolette je oporezovao željeznice.

John C. Payne je rekao političarskoj grupi u hallu Ebbitt Housa u Washingtonu: »Lafolette je puki luđak, ako misli da može prkositi željeznici s pet tisuća milja neprekidnih pruga, vidjet će on da se je prevario... Mi ćemo se već prihvatiti njega, dok bude vrijeme.«

No kad je nastalo vrijeme, farmeri iz Wisconsina, i mladi advokati, i doktori, i poslovni ljudi, koji su tek bili izišli iz škole,

prihvatili se njega

i izabrali ga tri puta za guvernera,

i zatim u senat Sjedinjenih Država,

gdje je radio, dok je živio, govorio duge govore, pune statistike, borio se da spasi demokratsku vladavinu, da stvori državnu zajednicu farmerâ i malih privrednika, a zid mu bio jedino zaleđe u borbi s korupcijom, s velikom industrijom, s velikim kapitalom, s trustovima, s koncernima koncernâ i s mijazmičnom letargijom washingtonskom.

Bio je jedan od »one male grupe tvrdokornih ljudi, koji iskazuju jedino svoje vlastito mišljenje,«

koji su istupili protiv zakona Woodrowa Wilsona o naoružavanju brodova, što je učinio sigurnim rat s Njemačkom; nazivali su to gusarstvom, no to su se golim rukama upinjala šestorica ljudi da zadrže mahniti parni valjak;

štampa je ulijevala čitaocima mržnju na Lafoletta,

izdajicu,

palili su mu sliku u Illinoisu,

u Wheelingu mu nisu puštali da govori.

(Sa smrću 65. kongresa umrla je u toj zemlji parlamentarna vladavina, ako je ikada i živjela.)

Godine 1924. kandidirao je Lafolette za predsjednika te je bez novaca ili političkog aparata skupio četiri i pol milijuna glasova,

no bio je bolestan čovjek, neprestani rad i zagušljivi zrak u odborskim sobama i parlamentskim komorama zagušili ga,

i prljavi zadah političarski,

i umro je,

govornik, koji je govorio s Kapitola izgubljene republike, koja nije nikada postojala:

no mi ćemo ga se sjećati

kako se je čvrsto držao u ožujku 1917, kad je Woodrow Wilson po drugi put uveden u predsjedništvo, te tri dana zadržao u zastoju sav gorostasni aparat. Nisu mu dopuštali da govori; galerije s mržnjom upiljile oči u njega; senat je bio rulja, koja je htjela da ga linčuje,

sabojit čovjek izbrazdana lica, s nogom ispruženom u prolaz, skrštenih ruku, s cigarom, koju žvače na kraju usta,

i s neizgovorenim govorom na stolicu,

tvrdokoran čovjek, koji je iskazivao jedino svoje vlastito mišljenje.

CHARLEY ANDERSON

Charleya Andersona mati držala je željezničarski pension blizu stanice sjeverne pacifičke željeznice u Fargou, N. D. Bila je to kuća drvenjara sa zabatom, uokolo veranda, obojena gorušičinom bojom, s rubom čokoladne boje, a za kućom je vazda visjelo rublje na otežanim ko-

nopcima, koji su bili razapeti od motke blizu kuhinje do reda ruševnih kokošinjaca. Mrs. Anderson je bila tihorječiva, sijeda žena s naočarima; stanari je se bojali, pa se sa svojim tužbama na krevete, ili na jelo, ili da jaja nisu svježa, obraćali gegavoj debelorukoj Lizzieji Green iz sjeverne Irske, koja joj je bila sluškinja, kuhala joj i radila sav kućanski posao. Kad bi koji mladić došao kući pijan, izišla bi Lizzie u izlizanom muškom kaputu, prebačenom preko noćne košulje, da ga ušutka. Jedne večeri pokušao neki kočničar da dirne u Lizzieju i ona ga toliko zviznula po vilicama da je izletio na prednju verandu. Lizzie je prala i redila Charleya, dok je bio malen, pazila da na vrijeme odlazi u školu, mazala mu arnikom koljena, kad ih oguli, a ozebine mekim sapunom, i krpila mu derotine na odjeći. Mrs. Anderson je bila odgojila već troje djece, koja su odrasla i otišla iz kuće još prije nego što se rodio Charley, pa se činilo kao da i ne misli na Charleya. I mr. Anderson je bio otišao od kuće još prije nego što se rodio Charley; morao je na Zapad radi slabih pluća, nije mogao da trpi ljute zime, tako je kazivala mrs. Anderson. Mrs. Anderson je vodila račune, ukuhavala, kada čemu bude vrijeme, jagode, grašak, breskve, grah, rajčice, kruške, šljive i jabukov pekmez, zadavala Charleyu svaki dan da pročita po jedno poglavlje iz biblije i mnogo radila za crkvu.

Charley je bio zdepast dječak razbarušene svijetle kose i sivih očiju. Bio je maza stanarima i sve je volio osim nedjelje, kada je morao dva puta odlaziti u crkvu, pa u nedjeljnu školu, a onda mu odmah poslije večere mati čitala svoja omiljena mjesta iz Mateja ili Estere ili Rute i ispitivala ga iz onih poglavlja, koja mu je bila odredila za tu sedmicu. Ta se je lekcija obavljala za stolom s crvenim stolnjakom, uz prozor, koji joj je i ljeti i zimi bio natrpan loncima s kiseljakom, saksifragama, begonijama i papratima. Charleyu bi zaspale noge, od obilne bi ga večere hvatao san, i strašno se bojao da ne počini grijeh protiv svetoga duha, na koji ga je upozoravala mati, ako ne bude pazio u crkvi ili u nedjeljnoj školi ili kad mu ona čita bibliju. Zimi je kuhinja bila sasvim mirna, jedino tiho bruji peć, ili se čuje teški Lizziejin korak ili dahtanje, kad slaže u ormar posuđe, što je upravo oprala poslije večere. Ljeti je bilo mnogo gore. Drugi su mu dječaci pripovijedali kako će otići da plivaju po Red Riveru ili da hvataju ribe, ili će se igrati razbojnika na drvari ili po ugaljskim vozovima iza lokomotivskoga spremišta, a pohvatane su muhe sitno zujale na tracima ljepljivog papira, čula se ranžirna lokomotiva kako gura teretne vagone, ili vlak za Winnipeg, koji zviždeći prolazi u stanicu, i zvono što zvoni, pa ga gušila i svrbjela kruta ogrlica, te je neprestano gledao na porculanski sat, što na glas

kuca na zidu. Presporo mu teče vrijeme, kad često gleda na sat, pa nije više htio gledati, sve dok nije smislio da je prošlo petnaest minuta, no kad je opet pogledao, bilo je samo pet minuta, te je očajavao. Možda bi bilo bolje i počiniti sad odmah grijeh protiv svetoga duha i biti zauvijek proklet i odlutati s kakvom skitalicom, kao što je učinio Dolphy Osen, ali u njega nije bilo srčanosti.

Međutim je bio dorastao za srednju školu i počeo smiješnih stvari nalaziti u bibliji, nalik na one stvari, o kojima razgovaraju dječaci, kad im dosadi da se igraju žaba u jami među visokim dračem za drvarskim plotom, ono mjesto o Onanu, o levitu i njegovoj suložnici, o pjesmi Salomonovoj, pa mu je bilo smiješno, i srce mu kucalo, kad to čita, kao da sluša odlomke iz razgovora među željezničarima u gostionici, i znao je, što su drolje i šta se zbiva, kad ženske tako debljaju sprijeda, pa ga je to morilo, i kad je govorio s materom, pazio je da ona ne bi razabrala kako on zna takve stvari.

Charleyev brat Jim bio je uzeo kćer nekoga vlasnika konjušnice u Minneapolisu. Onoga proljeća, kad se je Charley spremao da završi razred u srednjoj školi, dođoše oni u posjet gđi Anderson. Jim je čak i u kući pušio cigare i bockao mater, a dok je on tu, nije bilo ni govora o čitanju biblije. Jedne nedjelje poveo Jim Charleya u ribolov na Sheyennu i rekao mu, ako na svršetku školske

godine dođe u Dvojni Grad (Minneapolis i St. Paul), nabavit će mu pomoćničku službu u garaži, koju on uređuje u jednom dijelu konjušnice svoga tasta. To je lijepo zvučalo, kad je pripovijedao drugim dječacima u školi, da za ljeto ima službu u gradu. Veselio se, što će otići, baš kad mu se sestra vratila iz bolničarske škole, te ga neprestano zadirkivala, kako govori prostim govorom, ne pazi na čistu odjeću i jede odviše pasteta.

Bila mu je divota onoga jutra, kad je ponio kovčeg, što mu je posudila Estera, te se sam samcat otputio u Moorehead, da uđe u vlak za Dvojni Grad. Na stanici htjede kupiti paketić cigareta, no čovjek u novinskoj prodavaonici mu se naruga i reče mu da je premlad. Kad je krenuo od kuće, bio je lijep proljetni dan, nešto prevruć. Znoj polio bokove velikim konjima, što preko mosta vuku dugi niz kola, natovarenih brašnom. Dok je čekao na stanici, zapario se zrak i digla se sparna magla. Sunčano je svijetlo crveno odsijevalo sa široke poleđine žitnih elevatora uz prugu. Čuo je kako jedan čovjek kaže drugomu: »Čini mi se da bi to mogao biti tornado,« a kad je ušao u vlak, promoli se na otvoreni prozor i uze promatrati grimizne oblačine, kako se gomilaju na sjeverozapadu nad svijetlozelenim žitom, što se prostire jasno do oblaka. Nekako je i priželjkivao da bi to bio tornado, jer ga nije još nikada vidio, no kad

stadoše praskati munje iz oblaka, kao da pucketa bič, uplaši se malo, premda mu se činilo da je sigurniji, kad je u vlaku s kondukterom i s drugim putnicima. Nije to bio tornado, nego ljuta oluja, pa se pšenica pokrila cinkovom bojom, kad je preko nje stao polagano prelaziti silni pljusak, gazeći i pišteći. Iza toga sinulo sunce te Charley otvori prozor, i sve je mirisalo kao proljeće, a ptice pjevale po svim brezicima i po tamnim borovima oko svih malih blistavih jezeraca.

Jim ga dočekao na stanici s Fordovim teretnjakom. Zaustavili su se na teretnoj stanici te mu Charley morao pomoći da natovare mnogo paketa s doknadnim dijelovima, koji su otpravljeni iz Detroita s oznakom: Vogelova garaža. Charley uznastoji da se drži, kao da je sav život proživio u velikom gradu, ali mu se zavrtjeli u glavi trolleyi što zveče, i oštro potkovana kopita teretnih konja, što iz pločanika izbijaju varnice, i milolike djevojke plavke, i dućani, i velike njemačke pivnice, i zuka, što se čuje iz tvornica i radionica. Jim se u svom ogrtaču činio visok i vitak, a govorio je na nov, otresit način. »Momče, da znaš, pazi se tamo svojski, starac je stari Nijemac, Hedwigin stari, i ponešto sitničav kao i svi stari Nijemci,« reče Jim, kad su natovarili teretnjak i polako krenuli kroz silni promet. »Dobro, Jim,« odgovori Charley i snađe

ga mala neprilika, kako li će živjeti u Minneapolisu. Volio bi da se Jim malo više smješka.

Starac Vogel bio je sabojit rumen čovjek razbarušene sijede kose i s trbuščićem, volio valjuške i pirjanjeno meso s mnogo masna sosa i pivo, a Jimova žena Hedwiga bila mu je jedinica kći. Žena mu je umrla, ali je imao sredovječnu Njemicu, koja mu je vodila kućanstvo, a svi su je zvali tetkom Hartmann. Ona je vazda s otiračem trčkala za muškarcima, pa je uz nju i uz Hedwigu, kojoj je u plavim očima bio mrzovoljan izraz, jer će se na jesen poroditi, kuća bila tako čista čistacata, da bi mogao svuda s linoleja pojesti prženo jaje. Nisu nikada puštale da se otvaraju prozori, da ne bi upadala prašina. Kuća je bila uz samu ulicu, konjušnica u dvorištu za kućom, ulaz malom uličicom, a zatim stara sedlarska radionica, koja je baš bila preudešena u garažu. Kad su se dovezli Jim i Charley, stajali su mazači na ljestvama pred ulazom te namještali novi, sjajni, crveni i bijeli cimer: VOGELOVA GARAŽA. »Stari gad,« promrmlja Jim. »Rekao je da će je nazvati Vogelova i Andersonova, no šta je to do vraga?« Sve je zaudaralo na staju, a jedan crnac vodao mršava konja, pokrivena pokrovcem.

Cijeloga toga ljeta prao je Charley kola, čistio transmisije i udešavao kočnice. Bio je vazda prljav i mastan, u masnu kaputu, svako jutro od sedam sati u garaži, a odlazio tek u kasnu

noć, kad je bio i preumoran da bi išta radio, nego bi se samo svalio na ležaj, što su mu odredili u tavanici iznad garaže. Jim mu je davao dolar na nedjelju za potrošak i razložio mu kako je silno darežljiv, kad to čini, i Charleyu je probitak, što uči posao. Subotom naveče bio je on posljednji, koji se je kupao, i onda bi obično preostajalo samo mlake vode, tako da se je jedva i mogao oprati. Starac Vogel je bio socijalist i nije odlazio u crkvu, nego bi nedjelju provodio pijući cio dan s prijateljima pivo. U nedjelju bi za ručkom svi govorili njemački, a Jim i Charley zlovoljni sjedjeli bez ijedne riječi za stolom, no starac Vogel ih nukao da piju piva i zbijao šale, od kojih su se Hedwiga i tetka Hartmann vazda smijale na sav glas, a poslije ručka se Charleyu glava vrtjela od piva, koje mu je bilo strašno gorka okusa, no osjećao je da ga mora piti, a starac Vogel bi ga navrkao da zapuši cigaru i onda mu rekao, neka ode i razgleda grad. On je odlazio, osjećajući da se je prejeo i da mu se malo vrti, pa bi se odvezao tramvajem u St. Paul, da vidi novi državni kapitol, ili na jezero Harriet, ili bi otišao u Big Island Park te se provezao na vozaljci, ili se prošetao po aleji u parku, dok ne bi osjetio da ga izdaju noge. U početku nije poznavao nikakvih dječaka vršnjaka, te se odao čitanju. Kupovao je svaki broj Pučke mehanike, Učenog Amerikanca, Pustolovine i Svjetskoga časopisa.

Sve je snovao, kako će po planovima u Učenom Amerikancu načiniti jolu te se Mississippijem odvesti u Zaliv. Živjet će strijeljajući patke i loveći morske mačke. Počeo štedjeti svoje dolare, da kupi lovačku pušku.

No ipak mu se jako mililo kod starca Vogela, jer nije morao čitati bibliju niti odlaziti u crkvu, a volio je šeprtljiti oko motora, pa naučio i da vozi Fordov teretnjak. Za neko se vrijeme upoznao s Buckom i Slimom Jones, s dvojicom braće, vršnjaka svojih, koji su živjeli dalje tamo u kućnom bloku. On je njima bio povelik momak, zato jer radi u garaži. Buck je prodavao novine, imao neki sistem da se kroz izlazna vrata uvlači na kinematografske predstave i znao najbolje plotove, s kojih se vidi baseball-igra. Kad se je Charley upoznao s dječacima Jonesima, otrkivao je nedjeljom k njima, čim odruča, pa se oni davali na posao da se po cijelom gradu voze na tovarima žita, da jašu na stražnjim odbojnicima tramvajskih vagona, da budu vitlani od redara, da hodaju po gredama na splavi, da plivaju i da se penju iznad slapova, te da se on vrati kući sav oznojen i s isprljanom blagdanjom odjećom, i da bude izgrđen od Hedwige, što kasni na večeru. Kad bi god starac Vogel zatekao dječake Jonese da lunjaju oko garaže, otjerao bi ih, no kad odu on i Jim, dolazio bi crnac konjušar Gus, koji je zaudarao na konje, te im pripovijedao o konjskim trkama, o razuzdanim ženama, i kako

se pije whiskey u Louisvillu, i kako se na pravi način prvi put načinje djevojka, i šta on i njegova vazdanja djevojka rade i cijele noći ne prestaju ni na časak.

Na Radni blagdan poveo starac Vogel Jima i svoju kćer i tetku Hartmann, te se izvezli na lakom faetonu, na dva lijepa riđana, što su mu bila ostavljena da ih proda, a Charley ostao da pripazi u garaži, ako bi došao tko i htio benzina ili ulja. Buck i Slim došli i svi se razgovorili kako je danas Radni blagdan i zar nije vraški posao, što oni ne smiju nikuda. Napolju na sajamskom zemljištu igra se double, a ima još i mnogo drugih igara. Rusvaj započeo, kad je Charley pokazao Bucku kako se tjera teretnjak, a da mu bolje pokaže, morao zaokrenuti ručicu, a onda, i prije nego što se snašao, rekao im da će ih provesti oko bloka tih kuća. Kad su se provezli oko bloka, vrati se, zatvori garažu i oni se otpute na izlet u Minnehahu. Charley reče sam sebi da će voziti jako pažljivo i vratiti se kući nekoliko sati prije svojih, ali onda potjerao svom brzinom po asfaltiranom boulevardu i zamalo što se nije zaletio u mala kolica, puna djevojčica, što su iznenada bila naišla iz pokrajne ulice. Onda su na povratku kući pili iz boca sasaparilu i lijepo se zabavljali, kad Buck reče odjednom da se za njima vozi na motociklu redar. Charley se požuri, da umakne redaru, zaokrene preoštro i uz prasak se zaustavi na telegrafskom stupu. Buck i Slim pobjegoše što ih noge nose, a Charley ostade licem u lice s redarom.

Redar je bio Šved, pa je psovao i kleo i grdio ga i govorio da će ga strpati u buharu, jer vozi bez dozvole, no Jim nađe pod sjedištem dozvolu svoga brata Jima, i odgovori da mu je rekao brat, neka odveze kola natrag u garažu, pošto su onamo u Minnehahu bili otpremili tovar jabuka, te ga redar pusti i reče mu, neka drugi put tjera pažljivije. Kola su se vozila sasvim dobro, samo je jedan blatobran bio savijen i volant bio malko smiješan. Charley se vozio kući tako polagano da je radijator bio prekipio, kad se je vratio, a pred kućom je stajao faeton, Gus držao riđane za glavu i cijela obitelj silazila.

Nije se ništa moglo reći. Prvo, što su opazili, bio je iskrivljeni blatobran. Saletjeli ga svi, najglasnije se derala tetka Hartmann, starac Vogel sav se zacrvenio u licu, svi su mu govorili njemački, Hedwiga ga trgla za kaput i pljusnula ga po licu, i svi rekoše da ga Jim mora izmlatiti. Charley se ražesti i odgovori da njega ne će nitko mlatiti, a onda će reći Jim da je po njegovu sudu najbolje, neka se on svakako vrati u Fargo, pa se Charley popne u svoju tavanicu, spakuje kovčeg i još te večeri, bez ikakvoga zbogom ikomu, ode sa svojim kovčegom u ruci i s pet brojeva časopisa Argosy*) pod pazuhom. Bio je

*) Velika lađa, karaka, riječ nastala od »Ragusa« (Dubrovnik).

uštedio upravo toliko da mu je doteklo za voznu kartu do Barnesvilla. Iza toga se morao s kondukterom igrati skrivača, dok nije u Mooreheadu skočio iz vlaka. Mati mu se veselila, što ga vidi, te mu reče da je dobar dječak, dolazi za vremena da ode s njom u nekoliko posjeta, prije nego što se započne škola, i spomenula mu da mora biti potvrđen. Charley nije ništa kazivao o Fordovu teretnjaku, a u sebi odluči da ne će biti potvrđen ni u kojoj crkvi. Pojede obilni doručak, što mu je priredila Lizzie, pa ode u svoju sobu i legne u krevet. Premišljao je, nije li ta želja da ne bude potvrđen onaj grijeh protiv svetoga duha, no ta ga misao nije više plašila onoliko koliko prije. Bio je sanljiv, jer je cijelu noć bio presjedio u vlaku, te zaspi odmah.

Charley se provlačio nekoliko godina kroz srednju školu, zarađivao nešto novaca pomažući naveče u mooreheadskoj garaži, ali mu se nije nikako više mililo kod kuće, otkad se je vratio sa svoga izleta u Dvojni Grad. Mati mu nije dopuštala da radi nedjeljom, dodijavala mu da bude potvrđen, sestra Estera dodijavala mu svim i svačim, a Lizzie postupala s njim, kao da je još malo djetešce, zvala ga pred stanarima mazom, dosadila mu škola, te na proljeće, kad je navršio sedamnaestu godinu, ode on, pošto se je završila školska godina, opet u Minneapolis, da sada sam potraži službu. Kako je imao novaca za nekoliko dana, bilo mu je prvo da ode u Big

Island Park. Želio je da se proveze na vozaljci da zgađa na streljanama, da pliva i da hvata djevojke. Zasitio se tih prostačkih gradova, kao što su Fargo i Moorehead, gdje se nikad ne događa ništa.

Bilo se gotovo već smračilo, kad je stigao k jezeru. Kad je mali parobrod pristao uz obalu, čuo je kroz drveće neki jazzband, štropot i klopot vozaljke, i ciku, kad koji voz zaroni u dubljinu. Tu je bio paviljon za igranku, šarena svijetla među drvećem, miris djevojačkih parfema, kukuruznih kokica, šećernog sirupa i baruta iz streljane, a vikači se uzvikali pred svojim daščarama. Kako je bio ponedjeljak naveče, nije se skupilo mnogo svijeta. Charley se nekoliko puta provozao vozaljkom i zapodjeo razgovor s momkom, koji je vodio posao, bi li tu bilo posla za mladića.

Momak mu reče, neka ostane tu, u jedanaest sati, kad zatvaraju, bit će tu Svenson, vlasnik, a on misli da će mu trebati mladić. Momak se zvao Ed Walters. Reče mu da posao nije osobit, no Svenson je prilično čestit čovjek. Proveze Charleya nekoliko puta besplatno, da vidi kako vozaljka radi, dade mu bocu cream-sode i reče mu neka ne vodi brige. On je drugu godinu u tom zabavnom poslu, dobrog je lisičjeg njuha i vješt je.

Charleyu zakuca srce, kad je došao krupan čovjek upala lica i čupave plave kose, da pokupi

na kasi primitak. To je bio Svenson. On promotri Charleya od glave do pete i reče da će ga iskušati nedjelju dana, ali neka pamti da je to miran obiteljski zabavni park i on ne će trpjeti nikakvu surovu nevaljanštinu, i neka dođe sutra u deset sati prije podne. Charley reče zbogom Edu Waltersu i uhvati još posljednji čamac i posljednji vlak za grad. Kad je izišao iz vagona, bilo je već prekasno da izvadi svoj prtljag iz garderobe; nije htio trošiti novaca za sobu, a ni odlaziti k Jimu, nego prespavao noć na klupi pred gradskom vijećnicom. Bila je topla noć i godilo mu spavati na klupi kao pravi probisvijet. Udarale su ga doduše u oči lučne svjetiljke i bio je nervozan radi redarâ; bila bi vraška nezgoda da bude uhićen kao skitalica i izgubi službu u parku. Cvokotali su mu zubi, kad se je probudio pred mutnu ranu zoru. Lučne su svjetiljke prskale crveno svijetlo k blijedomu nebu limunove boje; veliki trgovački kućni blokovi sa svojim praznim prozorima činili se smiješni, suri i zapušteni. Morao je brzo koracati i udarati petama po pločniku, da mu krv opet zakola po žilama.

Naišao je na prodavnicu, gdje je dobio čašu kave i kolač za pet centa, te se prvim tramvajem odvezao na jezero Minnetonka. Bio je vedar ljetni dan s malim sjevernjakom. Jezero se sasvim plavilo, brezova se stabla sasvim bijeljela, a sitno lišće poigravalo zelenkastožuto prama

tamnim zimzelenim četinjačama i tamnoj modrini nebeskoj. Charley pomisli da je to najkrasniji kraj, što je ikada vidio. Dugo je nakraj pristaništa dremuckajući na suncu čekao čamac, da se preveze na otok. Kad je stigao onamo, bio je još sav park zatvoren, na svim daščarama kapci, a nepomični crveni i plavi vozovi na vozaljci činili se izgubljeni na jutarnjem svijetlu. Charley pošvrlja neko vrijeme, no pekle su ga oči i boljele noge, a kovčeg mu bio pretežak, pa on nađe mjesto, zaklonjeno brvnarom od vjetra, legne na toplom suncu na borove četine i zaspi uz svoj kovčeg.

Trgnuo se iza sna. Na ingersolskom mu je satu bilo jedanaest. Klonulo mu srce. Bit će gadno, ako izgubi mjesto, jer je zakasnio. Svenson je već sjedio tamo za kasom kod vozaljke, sa slamnim šeširom zaturenim na zatiljak. Nije ništa spominjao o vremenu. Samo rekao Charleyu, neka svuče kaput i pomogne mašinistu MacDonaldu da namaže motor.

Charley je radio na vozaljci cijelo ljeto, sve dok se u rujnu nije zatvorio park. Živio je u malom naselju iza Excelsiora, s Edom Waltersom i Talijanom Spagnolom, koji je trgovao šećerčićima.

U susjednom je naselju stanovao Svenson sa svojih šest kćeri. Žena mu je bila umrla. Najstarijoj, Anni, bilo je tridesetak godina, a bila je kasirica u zabavnom parku, dvije su bile ko-

nobarice u Tonka Bay hotelu, a ostale u srednjoj školi i nisu radile. Sve su bile visoke, plave i lijepa teinta. Charley se zaljubi u najmlađu, Emiscu, koja je bila baš nekako njegovih godina. Imali su splav, odskočnu dasku i svi su zajedno odlazili da plivaju. Charley je cijeloga ljeta imao na sebi gornji dio kupaćega kostima i khaki-hlače, i sav je bio opaljen od sunca. Edova je djevojka bila Zona, pa kad se zatvori zabavni park, odlazili su sve četvoro da se voze čamcem, pogotovo za toplih noći po mjesečini. Nisu pili, no pušili su cigarete, svirali na fonografu, ljubili se i milovali se na dnu čamca. Kad se vrate u naselje, gdje su momci, bio bi Spagnolo već u krevetu, pa bi ga malo draškali, turali mu hrušteve pod pokrivač, a on bi psovao i kleo i bacakao se. Emiscah je bila vještakinja u nevaljanštinama, a Charley ludovao za njom i činilo se da ga ona voli. Naučila ga ljupkanju jezikom, gladila mu kosu i očesavala se o njega kao mačka, ali mu nije nikada dopuštala da zalazi predaleko, a on i nije držao da bi to ikako valjalo. Jedne večeri otišli oni sve četvoro i naložili vatru pod borom u šumarku visokog drveća na brežuljku iza naseljâ. Pržili sljez i sjedeći oko vatre pripovijedali o duhovima. Bili su ponijeli pokrivače, a Ed je znao kako se pravi krevet od jelovih grana, pozabadanih u zemlju, i sve četvoro su spavali pod istim pokrivačima, škakljali se i trljali se, te je potrajalo dugo, dok

nisu zaspali. Neko je vrijeme ležao Charley između dviju djevojaka i one se sasvim pripile uz njega, a on se jako uzbudio i nije mogao da zaspi, ali se bojao da djevojke ne opaze.

Naučio je igrati i kartati se pokera, a kad je došao Radni blagdan, nije bio uštedio nikakvih novaca, ali je osjećao da je proživio divno ljeto.

On i Ed najmili zajedno sobu u St. Paulu. Dobio je službu pomoćnoga mašinista u radionicama Northern Pacifica i zarađivao lijepih novaca. Naučio raditi s električnim tokarskim strojem i uzeo pohađati u večernjoj školi tečaj, da se pripravi za inženjerske studije na tehnici. Ed kao da nije imao mnogo sreće sa službama, činio se jedino sposobnim da ponekad uvreba koji dolar, namještajući čunjeve u kuglani. Nedjeljom su često večeravali sa Svensonovima. Mr. Svenson je vodio mali kino, nazvan Lief Erikson, u 4. ulici, ali posao nije tekao baš dobro. Držao je za pouzdano da su mladići zaručeni s njegovim dvjema kćerima, te se jošte kako veselio, kad je vidio da dolaze. Charley je vodio Emiscu svake subote naveče, trošio mnogo novaca za bonbone i vodeći je na variétéske predstave i u kineski restaurant, gdje su iza toga mogli igrati. O božiću joj poklonio svoj prsten pečatnik i iza toga je ona dopuštala da je zaručena s njim. Kad se vrate k Svensonovi-

ma, sjedjeli bi u gostinskoj sobi na sofi, grlili se i ljubili se.

Kao da je uživala, kad ga svega raspali, da pobjegne i da uzme udešavati kosu, ili nešto ruža metati na lice, te bi izostajala dugo i on bi je čuo kako u gornjem katu hihoće sa sestrama. Šetao bi se po gostinskoj sobi, gdje je bilo samo jedno svijetlo pod šarenim zaslonom, nervozan i uzrujan. Nije znao, šta bi uradio. Nije se želio ženiti, jer to bi ga spriječilo da putuje po zemlji i da napreduje u svojim inženjerskim studijama. Drugi mladići u radionici, koji nisu bili oženjeni, odlazili su u bludište, ili su uzimali ulične bludnice, no Charley se bojao da ne uhvati bolest, a kao da i nije nikad imao vremena od večernje škole i od svega, a osim toga je želio Emiscu.

Kad bi je posljednji put svojski poljubio, osjetio da mu je u ustima njen jezik, u nosnicama vlasi njene, a na ustima sva slast njenih usta, odlazio bi kući, uši mu zujale, i osjećao se bolesnim i slabim; kad legne u krevet, nije mogao zaspati, nego se cijelu noć premetao i mislio da će poludjeti, a Ed je gunđao s drugoga kraja na krevetu, neka za Boga miloga miruje.

U veljači zaboli Charleya vrat, a doktor, kojemu je otišao, reče da je difterija te ga poslao u bolnicu. Jako je bolovao nekoliko dana, pošto su mu bili dali antitoksin. Kad mu se poboljšalo, posjetili ga Ed i Emiscah, sjedjeli na rubu njegova kreveta, i njemu je godilo. Ed je bio lijepo odjeven, te će reći da ima novu službu i zarađuje mnogo novaca, ali nije htio kazati, šta je to. Charleya snađe misao da su se Ed i Emiscah prilično združili, otkad on boluje, ali nije mogao zamjeriti tomu.

Čovjek na susjednom krevetu, koji se je također oporavljao od difterije, bio je mršav sijed čovjek, po imenu Michaelson. Bio je te zime rađio u željezariji i ljuto se namučio. Još prije nekoliko godina imao je farmu u Iowi u kukuruznom kraju, ali ga upropastilo nekoliko loših žetava redom, banka otkazala hipoteku, preuzela farmu i ponudila mu da radi kao zakupnik, ali on odgovorio da bio proklet, ako bude za ikoga rađio kao zakupnik, pa se otresao svega i došao u grad, i sada je tu, s pedeset godina, sa ženom i s troje sitne djece, i mora uznastojati da otpočne opet od početka. Bio je veliki obožavatelj Boba Lafoletta i imao neku teoriju kako su se bankiri na Wall Streetu zavjerili da preuzmu vlast i vladaju zemljom tako da osiromašuju farmere. Govorio je cio dan tankim hripljivim glasom, sve dok ga nije ušutkala bolničarka, o vanstranačkoj ligi, o farmerskoj radničkoj stranci, o udesu velikoga Sjeverozapada, i kako bi se morali udružiti radnici i farmeri, da biraju poštene ljude kao što je Bob Lafolette. Charley je bio te jeseni pristupio mjesnoj organizaciji radničkoga saveza, te ga je Michaelsonov govor,

isprekidan hripljivim i kašljavim napadima, uzbudio i naveo na interes za politiku. Odluči da više čita novine i da se obavješćuje, šta se događa na svijetu. I ne znaš reći, šta bi se još moglo dogoditi s tim ratom i sa svim tim stvarima!

Kad su Michaelsonova žena i djeca došli da ga posjete, predstavi ih on Charleyu i reče da je bolovanje slast, kad leži uz tako bistrog mladića. Charleyu je bilo nemilo gledati kako su oni jadnički blijedi i neishranjeni, i kakva je sirotinjska odjeća na njima po toj mrzavici, koja je na ništici. Otišao je iz bolnice prije Michaelsona, a kad se je nadvio nad njega, da mu stisne suhu koščatu ruku, bilo je posljednje, što mu je rekao Michaelson: »Mladiću, čitajte Henry Georgea, čujete li...? On zna, kakva je nevolja ovoj zemlji, ne bilo me, ako ne zna on.«

Kad je Charley uhvatio put pod noge po snježnoj ulici, na suhom i ledenom vjetru, te mu iz glave nestalo zadaha jodoforma i bolesnih ljudi, bio je toliko veseo da je pozaboravljao sve to.

Prvo mu je bilo da ode k Svensonovima. Emiscah ga zapita, gdje je Ed Walters. On joj odgovori da nije bio kod kuće i ne zna. Činila se razjađenom, kad je to rekao, i on se začudi. »Zar Zona ne zna?« zapita Charley. »Ne zna, Zona ima novog momka, i to joj je jedino na pameti.« Onda se ona nasmiješi, potapša ga po

ruci, malo ga pomiluje, pa sjeli na sofu, i ona iznese malo slatkoga, što je bila sama napravila, pa su se držali za ruke, ljubili se ljepljivim poljupcima i Charley bio blažen. Kad je ušla Anna, reče mu da je mršav i moraju ga ishraniti, te on ostao na večeri. Svenson reče, neka dolazi neko vrijeme i večerava s njima svako veče, dok se ne oporavi. Poslije večere su se u prednjoj sobi igrali slijepoga miša i lijepo se zabavili.

Kad se je Charley vratio u kuću, gdje je stanovao, zateče gazdaricu u hodniku. Ona reče da je njegov prijatelj otišao a nije platio stanarinu, i da on sada mora odmah platiti, jer ga inače ne pušta u njegovu sobu. Raspravljao je s njom i govorio da je upravo izišao iz bolnice, i ona reče napokon da će mu dopustiti, neka ostane još nedjelju dana. Bila je debela žena, na oko dobroćudna, navoranih obraza i sa žutom katunskom pregačom, punom malih džepića. Kad se je Charley popeo u sobu na hodniku, gdje je cijele zime spavao s Edom, bila je soba ljuto hladna i pusta. Zavuče se u krevet među ledene ponjave, te je ležao drhćući, slab kao djetence, gotovo da zaplače, i čudio se, zašto je do bijesa otišao Ed, a nije mu poručio ni jednu riječ, i zašto je Emiscah bila onako smiješna, kad je rekao da ne zna, gdje je Ed.

Sutradan ode u radionicu i dobije opet svoj stari posao, premda je bio toliko slab da i nije mnogo vrijedio. Prednjak mu je bio vrlo pristo-

jan i rekao mu, neka miruje nekoliko dana, ali mu nije htio platiti za ono vrijeme, što je bolovao, jer nije stari namještenik i nema svjedodžbe od društvenoga doktora. Te večeri ode na kuglanu, gdje je Ed znao raditi. Konobar mu odozgor odgovori da je Ed otpirio u Chicago radi neke budalaštine s iskockanim satom. »Sretan mu put, ako pitate mene,« primijeti. »Od njega će biti puki nevaljalac.«

Dobio je od Jima list; javlja mu da je pisala iz Farga mati, kako je u brizi za njega, i trebalo bi da se Charley javi Jimu, i tako on u nedjelju iza toga ode k Vogelovima. Čim se je sastao s Jimom, reče mu da je ono tumaranje na fordu bila vraška budalaština i djetinjarija, i oni se porukovali, a Jim odgovori da nitko ne će to ni spominjati i najbolje će biti da ostane i jede kod njih. Objed je bio fin i pivo fino. Jimov je sinčić bio vraški bistar; smiješno je bilo Charleyu i pomisliti da je stric, a ni Hedwiga se nije činila onako mrzovoljna kao prije. Garaža je odbacivala lijepih novaca i starac Vogel je smišljao da napusti konjušnicu i okani se posla. Kad je Charley rekao da uči u večernjoj školi, poče starac Vogel više paziti na njega. Netko će reći nešto o Lafolettu, a Charley primijeti da je on velik čovjek.

»Šta ti i vrijedi biti velik čovjek, ako nemaš pravo?« izgovori starac Vogel s pivskom pjenom u brcima. Potegne opet iz svoga vrča i pogleda

Charleya blistavim plavim očima. »No to je samo početak... Mi ćemo od tebe načiniti još socijalista.« Charley pocrveni i odgovori: »Pa ja to ne znam još,« a tetka Hartmann mu natrpa u tanjur još jedan obrok sitne zečevine s rezancima i izgnječenim krumpirom.

Jedne ružne ožujske večeri povede on Emiscu da vidi Rođenje naroda. Bitke i muzika i rogovi sasvim ih zatrpali. Na oči im udarile suze, kad su se na bojištu sastala dva mladića i u zagrljaju umrli na bojištu. Kad je na platnu Ku-Klux-Klan udario u juriš, pritisnuo Charley nogu uz Emiscinu nogu, a ona mu zabola prste u koljeno toliko jako da ga je zaboljelo. Kad su izišli, reći će Charley da bi u Kanadu, da se unovači, ode prijeko i vidi veliki rat. Emiscah mu odvrati neka ne luduje, a onda ga pogleda nekako smiješno i zapita ga, je li on uz Britance. On odgovori da o tom ne vodi brige, i jedini, koji će se okoristiti, bit će bankiri, pobijedio tko mu drago. Ona će: »Zar to nije strahota? Nemojmo više govoriti o tom.«

Kad su se vratili k Svensonovima, sjedio je mr. Svenson u košulji i čitao novine. Ustane i pođe zabrinuta namrštena lica Charleyu u susret, i baš htjede nešto reći, kad Emiscah mahne glavom. On slegne ramenima i iziđe. Charley zapita Emiscu, šta je naspjelo starcu. Ona ga zgrabi, položi mu glavu na rame i udari u plač. »Šta ti je, čedo?« pitao je neprestano. A ona samo plače

te plače, dok nije osjetio njene suze po obrazu i po vratu i rekao: »Za Boga miloga, prestani, čedo, umlitavit ćeš mi ogrlicu.«

Ona se sruši na sofu, i vidio je koliko se silno muči da se pribere. Sjedne uz nju i uzme joj milovati ruku. Odjednom skoči ona i stade nasred sobe. On je htjede zagrliti i maziti, ali ona ga odgurne. »Charley,« izgovori krutim napetim glasom, »pusti mi da ti kažem nešto... Ja mislim da ću dobiti dijete.«

»Ta ti si poludjela. Mi nismo nikada...«

»Možda je tko drugi... O Bože, ja ću se ubiti.«

Charley je uhvati za ruke i posadi je na sofu. »Ta priberi se i kaži mi, šta te mori.«

»Voljela bih da me istučeš,« odgovori Emiscah mahnito se smijući. »Hajde udri me pesnicom!«

Charley klonuo sav.

»Kazuj, šta te mori,« reče joj. »Ta valjda nije Ed.«

Ona uzgleda uplašenim očima k njemu, a lice joj je bilo izmoreno kao u starice. »Ne, ne... Evo šta je. Prošao je već mjesec dana, otkad nemam vremena, a ja ne znam dovoljno o tim stvarima, pa sam zapitala Annu, a ona veli da ću zacijelo dobiti dijete, i treba da se odmah uzmemo, a ona, gad podmukli, rekla tati, i ja im nisam mogla reći da to nisi bio ti... Oni, znaš, misle da si ti, a tata veli, šta ćemo, danas je takav mladi svijet, i sve tako, i veli da se moramo uzeti, a ja sam mislila da se ne ću odati i ti ne ćeš nikada doznati, no morala sam ti reći, dragi.«

»Oh Bože,« Charley će. Pogleda šareni crveni zaslon s resama na lampi, što je na stolu do njega, i stolnjak s resama, i svoje cipele, i ruže na ćilimu. »Tko je to bio?«

»Bilo je to, dok si ti, Charley, bio u bolnici. Popili smo mnogo piva i on me odveo u hotel. Ja i jesam, mislim, nevaljalica, to ti je sve. Razbacivao je novce i vozili smo se u taksiju i mislim da nisam bila pri pameti. Ta ja sam nevaljalica skroz naskroz, Charley. Odlazila sam s njim svake večeri, dok si ti bio u bolnici.«

»Tako mi Boga, to je bio Ed.«

Ona klimne glavom, a onda zakrije lice i opet udari u plač.

»Taj gad ušljivi,« govorio je Charley neprestano. Ona se skupila na sofi, rukama zakrivajući lice.

»Otišao je u Chicago... Pravi je nevaljalac,« reče Charley.

Osjećao je da mora na zrak. Uzme kaput i šešir i počne se oblačiti. Onda ona skoči na noge i baci se k njemu. Pritisne se uz njega i čvrsto ga zagrli oko vrata. »Zaista, Charley, ja sam te vazda ljubila... Mislila sam da si ti to.« Poljubi ga u usta. On je odgurne, ali je osjećao da je omlitavio i sustao, i pomisli na ledene ulice putem kući, i na svoju hladnu sobu u hod-

niku, i pomisli, šta je do bijesa i stalo, te opet skine šešir i kaput. Ljubila ga je i milovala, pa zaključala vrata, i oni se ljubili na sofi i dopustila mu da radi što ga volja. Zatim za časak upali svijetlo, udesi haljinu, ode pred ogledalo, da uredi kosu, on opet priveže kravatu, a ona zagladi prstima kosu, što je bolje mogla, otključa vrlo pažljivo sobu i iziđe u hodnik da zovne tatu. Lice joj se zarumenilo i opet je bila vrlo lijepa. Mr. Svenson i Anna i sve djevojke bile su u kuhinji, te Emiscah reče: »Tata, Charley i ja ćemo se vjenčati budućega mjeseca,« i svi rekoše: »Čestitam,« i sve djevojke poljubile Charleya, a mr. Svenson otvorio bocu whiskeya, i svak ispio po čašicu, a Charley ode kući kao išiban pas.

Bio je u radionici čovjek po imenu Hendriks i činio se vrlo razboritim mladićem; Charley ga zapita sutradan upodne, zna li, šta bi mogla uzeti djevojka, i on odgovori da ima recept za neke pilule, te ga sutradan donese, a Charleyu reče, neka ne kazuje apotekaru, za što ih treba. Bio je isplatni dan, i Hendriks dođe u Charleyevu sobu, kad se je naveče umio, i zapita ga, je li u redu dobio pilule. Charleyu je paketić baš bio u džepu, pa je kanio da večeras ne ode u večernju školu i da to odnese Emisci. Najprije odu on i Hendriks da na uglu ispiju čašicu. Nije volio suhi whiskey i Hendriks mu reče, neka ga pije s đumbirovim pivom. To je bilo divna kusa, a Charley je bio u duši tužan i jadan i nije nikako htio k Emisci. Popili još nekoliko čašica, a onda otišli da se malo kuglaju. Charley ga potukao četiri od pet puta, i Hendriks reče da on odsad plaća partiju.

Hendriks je bio plećat, crvenokos momak pjegava lica i kriva nosa, te počeo pripovijedati o smiješnim stvarima, što su mu se događale sa ženama, a u tom on i jest majstor. Bivao je svuda, imao je svijetložutih mulatkinja i smeđih crnkinja tuljanove boje u New Orleansu, kineskih djevojaka u Seattlu, Washington, punokrvnu indijansku »squaw« u Buttu, Montana, i francuskih djevojaka i njemačkih židovskih djevojaka u Colonu, i ženu Karipkinju u Port of Spainu, koja je bila prešla devedeset godina. Dvojni Grad je, reče, mrtavština, a mladić bi morao otići i raditi na petrolejskim poljima u Tampicu ili u Oklahomi, gdje možeš zaraditi lijepih novaca i živjeti kao čovjek bijelac. Charley odgovori da bi on ovoga časa strugnuo iz St. Paula, kad ne bi želio svršiti svoj tečaj u večernjoj školi, a Hendriks mu reče da je vraški luđak, nitko se nije nigdje pomogao knjiškim znanjem, i trebalo bi mu da se zabavlja, dok je pri snazi, poslije toga neka ih bijes nosi. Charley odgovori da bi ih i on volio svakako otpraviti do bijesa.

Obišli su nekoliko krčama, i Charley, koji nije bio navikao da išta pije mnogo osim piva, počeo posrtati, no bila je divota lunjati s Hen-

driksom od krčme do krčme. Hendriks je pjevao »Moja je mati bila dama« u jednoj krčmi, a »Lažni kralj engleski« u drugoj, gdje ih je neka rumena momčina počastila s cigarom i s nekoliko čašica. Onda htjedoše ući u neku plesnu dvoranu, ali momak im na vratima reče da su prepijani i izbacio ih, a to im se učinilo vraški smiješnim te otišli u stražnju sobu u krčmi, koju je Hendriks znao, tamo su bile dvije djevojke, koje je Hendriks znao, i Hendriks se pogodi po deset dolara svakoj za cijelu noć, zatim ispili još po čašicu, prije nego što će otići k djevojkama, a Hendriks zapjeva:

Dva putnika trgovca u restaurantskoj sali
Za objedom koješta preklapaju u šali,
A kad im na stol stiglo na služavniku jelo,
U konobaričicu zabadat stali smjelo.

»Taj ti je svojski obješenjak,« reći će jedna djevojka drugoj. No druga je bila malo nakvašena te udari u silan plač, kad su Hendriks i Charley sastavili glave i zapjevali:

Baš ko i tvoja mati, i moja bješe dama,
Braniča želi možda i tvoja sestra sama.
Da milog brata steknem, u velik dođoh grad,
Ti mene ne bi vrijeđo, da brata imam sad.

Plače, a druga je neprestano gurka i govori joj: »Otari, draga, suze, ti si nakresana,« i to je bilo vraški smiješno.

Nekoliko je nedjelja iza toga Charley osjećao nelagod i jad. Od pilula je Emisci strašno pozlilo, ali naposljetku joj pomogle. Charley nije mnogo odlazio onamo, premda su još vazda govorili: »Dok se uzmemo,« a Svensonovi su postupali s Charleyem kao sa zetom. Emiscah je ponešto prigovarala Charleyu, što pije i obilazi s tim Hendriksom. Iz večernje je škole bio izostao te tražio priliku da dobije službu, koja će ga odvesti u drugo mjesto, svejedno kamo. Onda jednoga dana pokvario tokarski stroj i prednjak ga izjurio. Kad je to rekao Emisci, ražesti se ona i reče da bi se valjda već trebao okaniti bekrijanja i skitnje te malo mariti i za nju, a on odgovori da mu je vrijeme i odmagliti, pa uze šešir i kaput i ode. Kasnije, idući ulicom, požali, što se nije sjetio da zaište, neka mu vrati prsten pečatnik, ali se nije vraćao da ga zaište.

Te se nedjelje svrati na objed k starcu Vogelu, ali im nije spominjao da je izgubio službu. Bio je iznenadan vruć proljetni dan. Cijelo se je dopodne šetao sa zuboboljom, jer se je sinoć bio opio s Hendriksom, pa je razmatrao krokuse i zumbule po parkovima i napupale pupoljke u vrtićima ispred kuća. Nije znao, šta bi uradio od sebe. Zaostao je za nedjelju dana u stanarini, ne uči ništa, nema djevojke, i najvolio bi reći, neka sve ode do bijesa, pa da se upiše u miliciju i ode na meksičku granicu. Boli ga glava i umorio se kako po toj ranoj žegi vuče noge po

pločniku. Lijepo odjeveni ljudi i ženske prolaze u limousinama i sedanima. Dječak projurio na crvenom motornom kotaču. Poželi da mu je novaca te da i on kupi motorni kotač i odveze se kuda na izlet. Sinoć je nastojao nagovoriti Hendriksa da ode s njim na jug, no Hendriks mu odgovorio da je upecao slatku djevojčicu, pa se svako veče zavlači k njoj i hoće da ostane pri tom. Do bijesa sve to, pomisli Charley, ja bih da vidim nekih krajeva.

Bio je tako skunjen, kad je ušao u garažu, da ga je zapitao Jim: »Šta ti je, Charley?« »Pa nije ništa,« odgovori Charley i uze pomagati Jimu da očisti rasplinjačke dijelove na Mackovu teretnjaku, oko kojega se je bio zabavio. Vozač na teretnjaku bio je mladić do kože ošišane kose i opaljena lica. Charleyu se milio njegov lik. On reče da će sutra odvesti u Milwaukee tovar dućanskoga namještaja, i traži momčića, koji će s njim. »Bi li poveo mene?« zapita Charley. Vozač pogleda zbunjen. »To je, Fred, moj mali brat, on bi pristajao... No šta je s tvojim poslom?«

Charley se zacrveni. »Pa ostavio sam ga.« »Hodi dakle sa mnom k gospodaru,« reče vozač. »Ako njemu bude pravo, meni je pravo.«

Sutradan pred zoru odvezli se. Charleyu je bilo nemilo ovako se odšuljati od gazdarice, ali joj je na stolu ostavio list da će joj poslati, što joj duguje, čim dobije posla. Bila je divota ostaviti za sobom grad i tvornice i žitne elevatore u surom hladnom ranom jutarnjem svijetlu. Cesta je tekla uz rijeku i uz pristranke, i teretnjak je gromotao bljuzgajući po barama i blatnim kolotečinama. Bilo je hladno, premda je sunce grijalo, kad se ne bi sakrilo za oblake. On i Fred su se morali dovikivati, da bi im se čuli glasovi, ali se dali u pripovijedanje i pričali o svem i svačem. Noć su proveli u LaCrossu.

Stigli su u gostionicu baš prije nego što će se zatvoriti i naručili beefsteak, a Charley opazi da se je svidio konobarici, koja je bila iz Omahe i zvala se Helen. Bilo joj je tridesetak godina, a u očima joj bio neki umorni izraz, koji ga je navodio na misao da je možda podašna. Zatezao je, sve dok nije zatvorila, pa je poveo na šetnju i pošetali se uz rijeku, a bio je topao vjetar, od pilana se osjećao vinski zadah, iza pahuljavih oblaka tek malo prosijavao mjesec, pa oni sjeli u mladu travu, u mrak iza gomila tek sasječenih drva, naslaganih da se suše. Ona mu spusti glavu na rame i nazva ga momčićem.

Kad se je vratio, spavao je Fred na ciradi, omotan pokrivačem. Charley se na drugoj strani u teretnjaku uvio u svoju kabanicu. Bilo je hladno i nije bilo udobno ležati na sanducima, no bio je umoran, lice mu gorjelo od vjetra, te je brzo zaspao.

Krenuli su prije svanuća.

Prvo, što je rekao Fred, bilo je: »No, jesi li je, momče?« Charley se nasmije i klimne glavom. Bilo mu je voljko i mislio je, kolika mu je vraška sreća, što je umaknuo iz Dvojnoga Grada i od Emisce i od onoga gada prednjaka. Cio se svijet razastro pred njim kao mapa, a po njemu gromoće Mackov teretnjak, i svuda ga očekuju gradovi, gdje može steći posla i zaraditi lijepih novaca i naći milolikih djevojaka, koje jedva čekaju da ga nazovu svojim momčićem.

Nije dugo ostao u Milwaukeeu. Nije im ni u kojoj garaži trebalo nikakve pomoći i tako on otišao u gostionicu za sudopera. Bio je to jadan, prljav posao s dugim radnim vremenom. Da uštedi novaca, nije najmio sobu, nego se uvalio u teretnjak u garaži, gdje je radio neki prijatelj Jimov. Naumio da se brodicom preveze prijeko, čim dobije prvu nedjeljnu plaću. Jedan od konobara u gostionici bio je neki Monte Davis. Po njegovu nagovoru odustali svi od rada, jer se je u gradu vodila borba za slobodnu riječ, i tako je Charley radio cijelu nedjelju dana, a nije dobio ni jednoga centa, i nije bio podrug dana jeo, kad je Fred opet došao s tovarom na svojem teretnjaku i nahranio ga. Iza toga su popili nešto piva i raspreli veliku raspru o štrajkovima. Fred reče da je sva ta agitacija prokleta budalaština, i on misli da bi redari pravo učinili, kad bi ih sve do jednoga strpali u zatvor. Charley odvrati da se radnici moraju udružiti,

da bi izvojevali pristojno življenje. Fred mu reče da govori kao neki prokleti stranac i trebalo bi da se stidi, jer bijelac čovjek mora da vjeruje u ličnu slobodu, pa ako mu ne valja jedan posao, može do bijesa naći drugi. Razišli su se ražešćeni, no Fred je bio dobroćudan čovo i posudio Charleyu pet dolara, da se preveze u Chicago.

Sutradan se on prevezao brodicom. Bilo je još nešto žutkastih santi raspalog leda na jezeru, sasvim blijedom, hladnom, plavom, s ponekom bijelom pjenom. Charley nije još nikada bio na prostranoj vodi i malko ga hvatala muka, no bila je divota gledati dimnjake i velike blokove zgrada, koje se na suncu blistaju kao biser, iskrsavajući iz mrlja tvorničkoga dima, i gatove i velike gvozdene barke, što oru po modrom jezeru, i šetati se pristaništem, gdje mu je sve novo, i roniti u svjetinu i u rijeku automobila i zelenih i žutih autobusa, zbijenih kod dizaćega mosta u Michigan-avenuji, i šetati se na vjetru što brije te razmatrati sjajne izloge, i milolike djevojke, i haljine, što vitla vjetar.

Jim mu je bio rekao, neka posjeti prijatelja njegova, koji radi u Fordovoj radioničkoj stanici u Blue-Island-avenuji, no bilo je tako daleko, da je čovjek već bio otišao, kad je on došao. Ali šef je bio tu i on reče Charleyu, ako dođe ujutro, da će imati posla za njega. Kako nije imao nikuda da ode, a šefu nije htio kazivati da

nema ni prebijene pare, ostavi svoj kovčeg u garaži i prošeta se te cijele noći. Na mahove bi spavnuo po koji put na klupi u parku, ali se budio ukočen i prozebao do kostiju, pa je morao optrkivati, da se ugrije. Činilo se da nema noći kraja, a nije imao ni centa za čašu kave ujutro, pa se već jedan sat prije nego što je itko došao ujutro da otvori radionicu, šetao pred njom amo tamo.

Radio je u Fordovoj radionici nekoliko nedjelja, dok nije jedne nedjelje u N. Clark-ulici susreo Monte Davisa i otišao s njim na radničku skupštinu pred Newberry-bibliotekom. Redari rastjerali skupštinu, a Charley nije trčao dovoljno brzo, te i ne znajući još šta se je dogodilo, bio gotovo omamljen gumenom palicom i odvučen u policijska kola. Proveo je noć u ćeliji s dvojicom bradatih ljudi, koji su bili pijani pijancati te kao da nisu nikako znali engleski. Sutradan ga ispitao policijski činovnik, a kad je rekao da je mehaničar u garaži, pozvao jedan detektiv telefonom radionicu i obavijestio se o njem; činovnik ga oslobodio, no kad je došao u garažu, reče mu šef da mu u poslu ne trebaju radnici besposličari, te mu isplati zaradu i otpusti ga.

On založi kovčeg i svečano odijelo, spakuje u svežnjić nekoliko pari čarapa i par košulja, te ode k Monte Davisu i reče mu da će se kao tajni putnik odvesti u St. Louis. Monte će mu reći da je u Evansvillu borba za slobodnu riječ

i on bi onamo, da vidi što je. Odvezu se vlakom u Joliet. Kad su prolazili pored kaznionice, primijeti Monte da mu je nemilo vidjeti kaznionicu i to ga navodi na neku slutnju. Sav se snuždi, jer će ga, veli, brzo uvrebati gospodari, no ima još i drugih. Monte Davis je bio blijed, mršav mladić iz Muscatina, Iowa. Imao je kukast nos, mucao, pa se i nije sjećao, kada li nije prodavao novine ili radio u tvornici dugmadi. Nije mislio ni na što drugo nego na radnički savez i na revoluciju. Izgrdio Charleya da je kukavac, jer se smije tomu da čovjek bude istoga dana dva puta zatvoren i pušten, i reče mu da treba biti klasno svijestan i ozbiljnije suditi o stvarima.

Na gradskoj međi jolietskoj skoče oni u neki teretnjak i odvezu se u Peoriju; tamo se rastanu, jer Charley je bio našao nekog teretnjačkog vozača, kojega je znao u Chicagu, i taj se ponudi da će ga povesti u St. Louis. U St. Louisu se činilo da nisu povoljne prilike, zakavžio se s nekom bludnicom, koju je upecao u tržišnoj ulici i ona ga pokušala operušati, a kad mu je rekao neki čovjek da u Louisvillu ima mnogo poslova, uputi se na istok. Međutim, kad je stigao u New Albany, bila je vraška žega, nije mu bilo sreće da bude povezen, a noge mu otekle i osule se mjehurčićima. Dugo je stajao na mostu i gledao u brzu smeđu struju rijeke Ohio, preumoran da bi išao dalje. Mrzio je i

misao da obilazi i traži posla. Rijeka je bila medenjakove boje; sjeti se mirisa onih đumbirovih kolačića, što ih je Lizzie Green pekla u kuhinji njegove matere, i pomisli da je vraški lud, što ovako tumara po svjetu. Vratit će se kući, uvaliti se tamo, hoće bogme.

Baš u taj će se čas provesti skrhan Fordov teretnjak sa splasnutim pneumatikom. »Hej, je li ti se splasnuo,« dovikne Charley. Šofer zakoči s treskom. Bio je to debeo čovjek okrugle glave i u crvenu sweateru. »Šta se to do vraga tiče tebe?« »Pa mislio sam da možda nisi opazio.« »Ah, opažam ja sve, momče . . . cio dan same nezgode. Hoćeš li na kola?« »S drage volje,« odgovori Charley. »Ali ne mogu stati na mostu . . . Neke proklete nezgode cio dan. Ustao sam u rano jutro, prije svanuća, i odvezao se po duhanske bačve, a prokleti crnac izgubio ključ od skladišta. Da mi je bila puška, bio bih, Boga mi, ubio gada.« Na kraju mosta stade i Charley mu pomogne da promijeni gumu. »Otkuda si ti, momče?« zapita, kad se je uspravio te četkao prašinu s hlača. »Ja sam odozgor sa Sjeverozapada,« odgovori Charley. »A, ti si, mislim, Šved, je li?« Charley se nasmije. »Nisam, ja sam mehaničar u garaži i tražim posla.« »Hajde, momče, otići ćemo k starcu Wigginsu, to je moj gospodar, pa ćemo vidjeti, što se može uraditi.«

Charley je cijelo ljeto proveo u Louisvillu i radio u Wigginsovoj radionici za opravke. Stanovao je s Talijanom, po imenu Grassijem, koji je od vojničke službe prebjegao ovamo prijeko. Grassi je svaki dan čitao novine i jako se plašio da ne bi Sjedinjene Države ušle u rat. Onda reče da će morati preko granice strugnuti u Meksiko. Bio je anarhist, a tih čovjek, koji je provodio večeri na stubama u najamnoj kući, pjevajući tiho sam sebi i svirajući u harmoniku. Pripovijedao je Charleyu o velikim tvornicama Fiat u Torinu, gdje je radio, i naučio ga kako se jedu spaghetti i pije crveno vino, i kako se na harmonici svira funiculi funicula. Velika mu je bila ambicija da postane pilot na aeroplanu. Charley se upoznao s djevojkom Židovkom, koja je radila kao sortiračica u duhanskom skladištu. Zvala se Sarah Cohen, ali je zahtijevala da je zove Bellom. Volio ju je prilično, no bio je oprezan i obavijestio je da on nije od onih, koji se žene. Ona mu odgovori da je radikalnih načela i vjeruje u slobodnu ljubav, ali ni to mu nije bilo po volji. Vodio ju je u kino, vodio na šetnju u Cherokee Park i kupio joj ametistov broš, jer je govorila da je ametist njen sretni kamen.

Kad bi pomislio na sebe, jako se je jadio. Radi tu dan po dan sve isti posao, bez ikakvog izgleda da bi zaradio više novaca, ili učio, ili vidio kakav kraj. Kad je nastala zima, uznemiri se. Bio je izbavio jedan stari Fordov roadster,

koji je trebao biti bačen u starudiju, te ga pokrpio odbačenim doknadnim dijelovima.

Nagovori Grassija da ode s njim u New Orleans. Bili su uštedjeli malo novaca, pa da odu onamo, nađu posla i provedu tamo pokladni utorak. Otkad je otišao iz St. Paula, bio mu je to prvi dan po volji, kad su toga solikavog siječanjskog dana krenuli k jugu s motorom, koji je jurio sa sva četiri cilindra, i s gomilom naknadnih guma treće sorte u teretnjaku straga.

Provezli se kroz Nashville i Birmingham i Mobile, no ceste su bile strahovite, morali su putem opravljati kola, pa su se gotovo smrzli u burnoj vijavici kod Guntersvilla i morali preležati nekoliko dana, tako da im onda, kad su stigli u zaliv St. Louis, te se provezli obalom pod modrim nebesima, uzeli osjećati toplo sunce i gledati paome i banane, a Grassi počeo pripovijedati o Vesuviju i Bella Napoli, i o svojoj djevojci u Torinu, koju nije više vidio radi gadnog kapitalističkog rata, bilo već i nestalo novaca. Ušli su u New Orleans s pukim dolarom i pet centa, a u tanku su imali samo još čajnu čašicu gazolina, ali Charleyu poslužila sreća i on prodao teretnjak, kakav je bio, za dvadeset i pet dolara nekomu crncu, pogrebnomu poduzetniku.

Najmili su za tri dolara na nedjelju sobu u nekoj kući na pristaništu. Gazdarica je bila žutolika žena iz Paname, na balkonu pred njihovom sobom bila je papiga, a sunce im peklo ramena, kad idu ulicom. Grassi je bio sav sretan. »To je nalika na Italia,« govorio je neprestano. Obilazili su i nastojali da nađu posla, ali kao da nisu nalazili ništa drugo nego da će u budućoj sedmici biti pokladni utorak. Hodali su po Canal-streetu, po kojem vrve crnci, Kinezi, lijepe djevojke u šarenim haljinama, trkališni prišipetlje, visoka postara gospoda u odjeći od sirove svile. Svratili se na pivo u krčmu, otvorenu prama ulici, sa stolovima na ulici, gdje su sjedjeli svakakvi ljudi, pušili cigare i pili. Kad uđoše, kupi Grassi neki večernji list. Problijedi i pokaže na naslov: PRIJETI RAT S NJEMAČKOM. »Ako se Amerika zarati s Njemačkom, pohvatat će policija sve Talijane i vratiti ih u Italiju u borbu, znaš li? Tako mi kaže, znaš, prijatelj, koji radi u konzulatu, kaže mi. Ja ne ću da se borim u kapitalističkom ratu.« Charley pokuša da se našali s njim, no po Grassijevu licu pao razjađen izraz, i čim se smračilo, rastade se on s Charleyem, rekavši mu da će kući i u krevet.

Charley pođe sam po ulicama. Izbijao je topli zadah melase iz šećernih rafinerija, mlazovi iz vrtova, češnjak, paprika, jela s uljem. Kao da su svuda žene, po krčmama, stoje na uličnim uglovima, gledaju i pozivaju iza prislonjenih kapaka na svim vratima i prozorima; no on je imao kod sebe dvadeset dolara i bojao se da mu ih ne bi koja opljačkala, pa se samo prošetao, dok nije

sustao i vratio se u svoju sobu, gdje je Grassija zatekao gdje već spava, a pokrivačem zakrio glavu.

Bilo je već kasno, kad se je probudio. Na balkonu pred prozorom kriještao je papagaj, vruća sunčana svjetlost ispunila sobu. Grassija nije bilo.

Bio se obukao i češljao se, kad uđe Grassi, na oko jako uzbuđen. Najmio se za pomoćnog mašinista na teretnom parobrodu, koji plovi u Južnu Ameriku. »Ako uhvatim Buenos Aires, zbogom, i nema više rata,« reče. »Ako Argentina uđe u rat, zbogom opet.« Poljubi Charleya u usta, silom mu pokloni svoju harmoniku, i suze mu udarile na oči, kad je odlazio na parobrod, koji će otploviti upodne.

Charley obišao cio grad i zapitkivao po garažama i strojevnim radionicama, ima li kakvog izgleda za posao. Ulice su bile široke i prašne, obrubljene niskim kućama drvenjarama sa zatvorenim kapcima, a daljine silne. Umorio se, zaprašio i oznojio. Svijet, s kojim je govorio, bio je strašno prijazan, ali se činilo da nitko ne zna, gdje bi mogao dobiti posla. Odluči da svakako ostane tu preko pokladnog utorka, a zatim da se vrati na sjever. Ljudi, s kojima je razgovarao, govorili su mu neka ode u Floridu, ili u Birmingham u Alabami, ili gore u Memphis, ili u Little Rock, no svi složno govorili da se u gradu ne može dobiti nikakav posao, nego jedino

ako hoće da se ukrca kao mornar. Dani se otegli topli, polagani, sunčani, mirisavi od melase iz rafinerija. Mnogo je vremena provodio čitajući u javnoj knjižnici, ili leškario na pristaništu i promatrao crnce kako istovaruju brodove. Imao je odviše vremena za razmišljanje te se dao u brigu, šta bi uradio. Po noćima nije spavao, jer nije cijeloga dana ništa radio, da bi se umorio.

Jedne noći začuje muziku od gitara iz krčme, koja se zvala Original Tripoli, u Chartres-ulici. Uđe, sjedne za stol i naruči pića. Konobar je bio Kinez. Parovi su igrali u mračnom kraju u sobi, zagrljeni kao da se rvu. Charley odluči, ako mogne dobiti djevojku za manje od pet dolara, da će je uzeti. Za čas se već našla uz njega djevojka, po imenu Liz, i on je počastio pićem i jelom. Rekla mu da nije jela cio dan. Zapita je za pokladni utorak, a ona odgovori da je to gadno vrijeme, jer policija priječi sve. »Sinoć su okružili sve pristanišne bludnice i sve ih do jedne otpravili uz rijeku.« »Šta rade s njima?« »Otpravljaju ih gore u Memphis i puštaju ih... ni u jedan zatvor u državi ne bi stale sve drolje iz ovoga grada.« Nasmijali se, ispili još po čašicu i onda poigrali. Charley je privio uza se. Bila je mršava djevojka sitnih šiljatih grudi i jakih kukova. »Ta ti si, mala, prilično žustra,« reče joj, kad su bili malo poigrali. »A zar mi to nije zanat da zabavljam mladiće?« Njemu se sviđalo kako ga ona gleda. »Je li, mala, koliko bi ti?« »Pet

dolara.« »Ta ja nisam milijunar... a zar te nisam malo i počastio jelom?« »Dobro, slatki, neka budu tri.«

Ispili još čašicu. Charley opazi da ona svaki put uzima neku limunadu. »Zar ti, Liz, nikada ne piješ ništa?« »Ne može čovjek piti u tom poslu, dragi moj; odmah bih se osramotila.«

Bio je tu neki pijani momak u prljavoj donjoj košulji, kao da je brodski ložač, pa se usteturao po sobi. On uhvati Lizu za ruku i prisili je da igra s njim. Čvrsto je obuhvatio snažnim rukama, istetoviranima plavom i crvenom bojom. Charley je vidio kako je gnjavi i trga joj odjeću za igranja. »Okani se toga, ti gade,« izdere se ona. To rasrdi Charleya te on priskoči i otrgne debeljka momka od nje. Debeljko se okrene i saleti njega. Charley se prigne i uzdignutih pesnica skoči nasred sobe. Debeljko je bio pijan pijancat, pa kad je opet zaigrao, ispruži Charley nogu, a debeljko se spotakne, padne na nos, izvrne stol i sa stolom zajedno i nekog malog crnomanjastog čovjeka s crnim brcima. Za tili čas crnomanjasti je čovjek bio već skočio na noge i trgnuo bodež. Kinezi se ustrčali i zacviljeli kao jadnici. Krčmar, debeo Španjolac s pregačom, iziđe iza tezge i izdere se: »Nosite se svi do jednoga!« Čovjek s bodežem poleti na Charleya. Liz ga trgne u stranu, i prije nego što se Charley pravo snašao, bila ga je odgurala u hodnik, koji je na stražnja vrata vodio na ulicu. »Zar ti nema boljega posla nego da se biješ radi proklete bludnice?« govorila mu u uho.

Kad su izišli na ulicu, htjede Charley da se vrati po svoj šešir i kaput. Liz ga nije puštala. »Donijet ću ti to ujutro,« reče mu. Pođoše zajedno ulicom. »Ti si vraška djevojka, ti mi se miliš,« reče Charley. »Ded povisi na deset dolara, pa da ostanemo cijelu noć.« »Ta ja sam skiknuo, čedo moje.« »Pa onda ću te izbaciti i opet otići da obilazim... Ima samo jedan na svijetu, koji ne plaća ništa, a taj nisi ti.«

Lijepo su se zabavili. Sjedjeli su na kraju kreveta i razgovarali. Izgledala je rumena i zgodna, onako slabašna, u svojoj crvenoj košulji. Pokazala mu trenutnu fotografiju svog stalnog ljubeznika, drugog mašinista na petrolejskom brodu. »Zar nije lijep? Ja ne obilazim, kad je on u gradu. On je vrlo jak... Dvoglavim mišićem svojim može da razmrska hickory-orah.« Pokaže mu na njegovu mišiću mjesto, na kojem njen stalni ljubeznik može da razmrska orah.

»Otkuda si ti?« zapita Charley.

»Šta se to tiče tebe?«

»Ti si sa sjevera, to ti mogu reći po načinu govora.«

»I jesam. Ja sam iz Iowe, ali nikada se više ne vraćam onamo . . . Paklenski je to život, momče, nemoj zaboravljati . . . Bludnica, to je sve. Mislila sam nekada kod kuće da sam klasna ženska, a onda sam se jednoga jutra probudila

i razabrala da nisam ništa drugo nego prokleta bludnica.«

»Jesi li bila u New Yorku?«

Ona strese glavu. »I nije baš loš život, ako se čuvaš pića i svodnica,« reče ona zamišljeno.

»Ja ću, mislim, odmah poslije poklada u New York. Čini mi se da u ovom gradu ne ću naći nikakvog gospodara.«

»Šta ti vrijede poklade, ako si skiknuo.«

»Pa došao sam amo da ih vidim, mislim, i treba da vidim.«

Svitalo je, kad je otišao od nje. Ona ga isprati niz stube. On je poljubi i reče da će joj dati onih deset dolara, ako mu pribavi šešir i kaput njegov, a ona mu odgovori, neka naveče oko šest sati dođe k njoj, ali ne opet u Tripoli, jer onaj musavac meksički velik je lupež i mogao bi ga dočekati u zasjedi.

Ulice starih štukaturnih kuća, okićenih čipkastim željeznim balkonima, razom se napunile plavom maglom. Nekoliko mulatkinja s bandama (šarenim rupcima) vrze se po dvorištima. Na trgu razastiru stari crnci voće i zeleno povrće. Kad se je vratio u svoj stan, stajala je Panamkinja na balkonu pred njegovom sobom, pružala bananu i govorila sitnim kreketavim glasom: »Ven, Polly . . . Ven, Polly.« Papiga sjedi na rubu krova od crepova, staklenim okom škilji na nju i tiho kikoće. »Ja tu cijelu noć,« govori Panamkinja s tužnim smiješkom. »Polly no

quiere doći.« Charley se uzvere uz kapak i pokuša da uhvati papigu, no papiga odskoči na stranu i na kućno sljeme, i Charley sruši jedino sebi na glavu jedan crijep. »No quiere doći,« tužno će Panamkinja. Charley joj se naceri i ode u svoju sobu, baci se na krevet i zaspi.

Na pokladni je utorak hodao Charley po gradu, sve dok ga nisu zaboljele noge. Svuda je bilo svjetine, i svjetala, i splavi, i povorki, i muzikâ, i djevojaka, koje obilaze u krabuljnim kostimima. Upecao je mnogo djevojaka, no čim bi one razabrale da mu je prazna kesa, ostavljale su ga. Kad ogladni, upao bi u krčmu te popio čašu piva i uz pivo slobodne zakuske, koliko se je usuđivao.

Sutradan iza poklada stala se svjetina rijediti, a Charley nije više imao novaca za pivo. Obilazio je gladan i jadan; miris melase i miris apsinta iz krčama u francuskoj četvrti bio mu je na muku u teškom vlažnom zraku. Nije znao šta bi. Nije se mogao odlučiti da uzme put pod noge ili da se prikrpi opet. Ode u Western Union i pokuša telegrafirati Jimu uz pouzeće, ali mu čovjek tamo reče da se ne prima uz pouzeće telegram, koji ište novaca.

Panamkinja ga izbaci iz stana, kad za drugu nedjelju nije mogao platiti unaprijed, pa se on pošeta po Esplanade-avenuji s Grassijevom harmonikom na jednoj ruci i sa svojim malim svežnjićem s odjećom pod drugim pazuhom. Pođe

po pristaništu, sjedne na travno mjesto na suncu i dade se u duge misli. Mora ili da skoči u rijeku, ili da se unovači u vojsku. Onda se odjednom sjeti harmonike. Harmonika je vrijedna mnogo novaca. Ostavi svoj svežnjić s odjećom pod nekim daskama i zađe s harmonikom po svim zalagaonicama, koje je nalazio, no nigdje mu nisu davali više od petnaest dolara. Međutim, dok je obilazio po svim zalagaonicama i muzičkim trgovinama, smračilo se i sve se pozatvaralo. Posrtao je po pločniku, bolan i omamljen od gladi. Na uglu Canala i Ramparta stade. Iz jedne se krčme čulo pjevanje. Snađe ga misao da uđe i odsvira na harmonici funiculi funicula. Možda će tim zaraditi nešto jela i čašu piva.

Tek što je zasvirao i baš skočio izbacivač preko tezge, da ga izjuri, kad mu domahne neki visoki čovjek, koji se je bio razvalio na stolu.

»Hodi samo, brate, i sjedni amo.« Bio je to krupan čovjek duga prekrhana nosa i s jakim jagodicama.

»Sjedni, brate.« Izbacivač se vrati za tezgu. »Ti, brate, ne znaš svirati na harmonici bolje nego i kunić. Ja sam, brate, puki kukuruzar iz grada Okachobee, no kad ne bih znao svirati bolje nego to...« Charley se nasmije. »Ja znam da ne znam svirati. Istina je.« Čovjek iz Floride izvuče velik svežanj novčanica. »Znaš li, brate,

šta ćeš uraditi . . . Ti ćeš mi prodati tu prokletu stvar... Ja sam puki kukuruzar, no tako mi Isusa Krista . . .«

»Hej, Doc, smisli se . . . Šta će ti ta prokleta stvar!« Prijatelji ga htjedoše nagovoriti da turi novce opet u džep.

Doc se izmahne rukom i s praskom zbaci tri čaše na pod. »Ne pletite se, što se ne tiče vas, vi škanjci . . . Brate, koliko išteš za harmoniku?« Izbacivač se bio vratio te prijeteći stajao do stola. »Dobro, Ben,« reče Doc. »Sve to spada na ujaka Henrya . . . i ded još jednu rednju one dobre ražene rakije. Brate, koliko išteš za to?«

»Pedeset dolara,« brzo smisli i izreče Charley. Doc mu pruži pet desetica. Charley istrusi čašicu, položi harmoniku na stol i brže ode. Bojao se, ako bude oklijevao, ne će li se kukuruzar istrijezniti i zaiskati da mu se vrate novci, a osim toga je htio i da jede.

Sutradan kupi kartu za potpalublje na parobrodu Momusu, koji je plovio u New York. Rijeka je bila viša nego grad. Bilo je smiješno stajati na brodu na krmi i gledati dolje na krovove i ulice i trolleye u New Orleansu. Kad je parobrod otplovio s pristaništa, poče Charleyu bivati voljko. Nađe crnca konobara i nagovori ga da mu da ležaj na palubi. Kad je svoj paket u papiru turio pod uzglavlje, pogleda na donji ležaj. Tamo je ležao Doc u tvrdu snu, sav odje-

ven, u svijetlosivu odijelu, sa slamnim šeširom, ugašena mu cigara viri iz kuta na ustima, a harmonika leži do njega.

Prolazili su kroz Ead's Jetties te osjetili u licima morski vjetar i pod nogama prvo nemirno talasanje golf-struje, kad se Doc dogega na palubu. Prepozna Charleya i priđe, pružajući mu krupnu ruku. »Ne bilo me, ako ti nisi onaj svirač . . . Dobra je to harmonika, momče. Mislio sam da si me prevario, jer ja sam puki siromašni seljak momak i tako dalje, ali ne bilo mene, ako harmonika nije vrijedna novaca. Bi li gutnuo sa mnom?«

Odu i sjednu na Docov ležaj, Doc otvori bocu Baccardija i oni gutnu, a Charley pripovjedi kako je bio bez prebijene pare; da nije bilo onih pedeset dolara, sjedio bi još vazda na pristaništu; a Doc primijeti, kad ne bi bilo tih pedeset dolara, vozio bi se on prvim razredom.

Doc reče da se vozi u New York, da odande otplovi s dobrovoljačkom ambulantnom četom u Francusku; nema svaki dan prilike da vidiš ovako velik rat, te on želi da priviri, dok još nije sve prošlo; ali mu se ne mili misao da bi ubijao tolike bijelce ljude, s kojima nije ni u kakvoj kavzi, a ovo i jest sva prilika za to; da su crnci, bila bi mu to drugačija stvar.

Charley reče da putuje u New York, jer u tako veliku gradu ima dobre prilike za učenje,

a on je automobilski mehaničar i želi da postane inženjer ili što nalik, jer radniku bez stručnog obrazovanja nema budućnosti.

Doc reče da su sve to besmislice, a čovjek kao što je on treba da se upiše u ovu ambulanciju kao mehaničar, oni će mu plaćati pedeset dolara na mjesec, možda i više, a to je tamo prijeko silan novac, i treba da vidi taj prokleti rat, dok još nije prošao.

Docu je bilo ime William H. Rogers, porijeklom iz Michigana, otac mu je vinogradar tamo u Frostproofu, a Doc je lijepo unovčio nekoliko dobrih priroda povrća u evergladskoj močvari, pa sad putuje prijeko, da se nagleda mademoisella, dok se još nije sve svršilo.

Do mraka su se prilično napili, a sjedjeli su na krmi s čovjekom u otrcanu odijelu, s krutim šeširom na glavi, koji im je rekao da je Estonac iz Baltičkoga kraja. Poslije večere se Estonac i Doc i Charley popeli na mostić na krmi; vjetar se bio slegao, nastala zvjezdana noć s lakim ljuljanjem, i Doc će reći: »Boga mi, nekako je smiješno s tim brodom . . . Prije nego što smo sišli da večeramo, bio je veliki medvjed na sjeveru, a sada otišao baš na jugozapad.«

»Šta bi vi i očekivali od kapitalističkoga društva,« reče Estonac. Kad je razabrao da Charley ima crvenu kartu, i da Doc ne misli da treba ikoga ubijati osim crnaca, izgovori velik govor, kako je u Rusiji izbila revolucija i car

se morao odreći, i to je početak preporodu čovječanstva s Istoka. Reče da će Estonci steći svoju nezavisnost, i brzo će od cijele Evrope postati Sjedinjene Države evropske, a Doc će reći: »Šta sam ti rekao, Charley... Ona će se stvar završiti brzo... Treba da pođeš sa mnom i pogledaš rat, dok još traje.« A Charley odgovori da Doc pravo veli, i Doc reče: »Ja ću te povesti, momče, a ti treba samo da im pokažeš svoju vozačku dozvolu, i reci im da si student.«

Estonac se rasrdi i reče, svakomu je klasno svijesnomu radniku dužnost da odbija i da se ne bori u tom ratu, a Doc odvrati: »Mi se i ne ćemo boriti, stari. Mi ćemo samo iznositi momke, dok još nisu prebrojani, znaš. Ja bih se strahovito razočarao, kad bi se sve to završilo prije nego što mi stignemo onamo, je li, Charley?«

Raspravljali su još o tom, gdje je veliki medvjed, i Doc je neprestano govorio da se je maknuo na jug, a kad su ispili drugu bocu, uze Doc govoriti da bijelci ljudi ne treba da se ubijaju između sebe, nego treba da ubijaju samo crnce, i pođe obilaziti po brodu, da nađe onog sjajnog konobara i da ga ubije, samo zato da dokaže to, Estonac je pjevao marseillaisu, a Charley pripovijedao svakomu da on mora u veliki rat, dok se još nije završio. Estoncu i Charleyu bila je teška muka zadržati Doca na ležaju, kad su ga strpali u krevet. Bez prestanka

je skakao na noge i vikao kako hoće da ubije nekoliko crnaca.

Stigli su u New York po snježnoj vijavici. Doc reče da kip slobode izgleda kao da je navukao bijelu noćnu košulju. Estonac se ogledavao i mumljao marseillaisu, i rekao da američki gradovi nisu umjetnički, jer nemaju zabatâ, kao u baltičkoj Evropi.

Kad su se iskrcali, odu Charley i Doc zajedno u Broadway Central Hotel. Charley nije još nikada bio u velikom hotelu kao što je taj, te je želio da nađe jevtiniji stan, no Doc navalio da pođe s njim, rekao da on ima dosta novaca za obojicu, a i ne koristi štedjeti novac, jer će se brzo svršiti stvar. New York je bio pun huke i vreve, tramvajskoga gromota, buke visoke željeznice i raznosačkog izvikivanja izvanrednih izdanja. Doc posudi Charleyu dobro odijelo i odvede ga u novačku kancelariju ambulantske čete, koja se je nalazila u poslovnici uglednog advokata, u velikoj sjajnoj kancelarijskoj zgradi, u finansijskom gradskom kraju. Gospodin, koji je upisivao mladiće, bio je newyorški advokat, te im govorio da su oni gentlemani dobrovoljci, postupaju kao gentlemani i na čast su savezničkoj stvari i američkoj zastavi i civilizaciji, za koju se junački francuski vojnici bore u rovovima već mnogo godina. Kad je razabrao da je Charley mehaničar, upisao ga i ne čekajući da piše direktoru srednje škole i

pastoru luteranske crkve u Fargu, čija je imena bio on spomenuo za referenciju. Obavijestio ih o injekcijama protiv tifusa i o liječničkoj pregledbi, i rekao im neka dođu sutradan, da saznaju kada polaze. Kad su izišli iz lifta, stajala je u hodniku od sjajna mramora rpa ljudi, koji su se nadvili nad novine: Sjedinjene se Države zaratile s Njemačkom. Te večeri napiše Charley materi list da odlazi u rat i moli da mu pošlje pedeset dolara. Onda on i Doc odu da razgledaju grad.

Na svim su kućama bile zastave. Prođu jedan poslovni blok za drugim tražeći Times Square. Sav svijet čita novine. U 14. ulici začuju bubnjavu i muziku i počekaju na uglu, da vide, kakva će pukovnija biti, no bila je samo vojska spasa. Kad dođoše na Madison Square, bilo je vrijeme objedu i ulice opustjele. Zasipila kiša i zastave se na Broadwayu i na Petoj avenuji ovjesile mlitave sa svojih motaka.

Odu u Hofbräu da jedu. Charley je mislio da se to čini preskupo, no Doc reče da je njegov trošak. Čovjek na ljestvama uvrtao je nad ulazom sijalice u električnu sliku američke zastave. Restaurant je u nutrini bio iskićen američkim zastavama, a muzika svirala kao svaku drugu brojku Zvjezdanu zastavu, tako da su neprestano morali ustajati. »Šta je to, vježba?« promrmlja Doc.

Za okruglim stolom u kutu bila je grupa, koja nije ustajala, kad muzika svira Zvjezdanu zastavu, nego mirno sjedjela, razgovarala i jela, kao da se nije ništa dogodilo. Ljudi uokolo po restaurantu uzeli gledati u njih i dobacivati primjedbe. »Kladim se . . . Huni . . . Njemački špijuni . . . Pacifisti.« Za jednim stolom bio je s djevojkom neki oficir, koji bi se svaki put zacrvenio u licu, kad ih pogleda. Naposljetku im pristupi jedan konobar, postar Nijemac, i šapne im nešto.

»Do bijesa, ne ću,« oglasi se od stola u kutu jedan glas. Onda pristupi k njima oficir i reče im nešto o uljudnosti prama našoj narodnoj himni. Vrati se još crveniji u licu nego što je bio. Bio je on čovuljak krivih nogu, utisnutih u blistavo nasvjetlane gamaše. »Gadovi germanofili,« izbaci, kad je sjeo. Morao je odmah ustati, jer je muzika zasvirala Zvjezdanu zastavu. »Zašto, Cyril, ne zovneš policiju,« reče djevojka, koja je bila s njim. Međutim se ljudi odasvud u restaurantu stali primicati okruglomu stolu.

Doc potegne Charleya. »Pazi, to će biti zgodno.«

Neki debeli čovjek s teksaskim otegnutim govorom trgne jednog od onih ljudi sa stolice. »Ustajte ili ispadajte napolje.«

»Vi, ljudi, nemate prava da nama dosađujete,« započe jedan za okruglim stolom. »Vi odo-

bravate rat i iskazujete to ustajanjem, mi ne odobravamo i iskazujemo . . .«

Za stolom je bila debela ženska s crvenim šeširom i perom na njemu, te sve govorila: »Šuti, ne govori s njima.« Međutim je bila prestala muzika. Svi su pljeskali štogod mogu i vikali: »Svirajte ponovo, tako valja.« Konobari se uzrujani ustrčkali, a vlasnik stao nasred dvorane i briše ćelavu glavu.

Oficir ode k kapelniku i reče: »Molim, odsvirajte ponovo našu narodnu himnu.« Od prvoga takta ukoči se on u pozor. Drugi navale na okrugli stol. Doc i onaj čovjek s engleskim akcentom sudarili se. Doc stane u boksački stav.

»Hajde iziđite, ako bi da se bijete,« reći će čovjek s engleskim akcentom.

»Okanite ih se, ljudi,« zaviče Doc. »Ja ih primam napolju, dva u jedan mah.«

Prevrnuli stol i društvo počelo uzmicati k vratima. Žena s crvenim šeširom zgrabila zdjelu s jastogovom mayonnaisom i suzbijala rulju pljuskajući im u lica šake mayonnaise. U taj se čas javila tri redara i uhitila proklete pacifiste. Svi su stajali uokolo i brisali s odjeće mayonnaisu. Muzika zasvira opet Zvjezdanu zastavu i svi pokušaju da zapjevaju, ali nije bilo velikog efekta, jer nitko nije znao riječi.

Iza toga odu Doc i Charley u bar, da popiju whiskey s limunom. Doc poželi da vidi žensku reviju i zapita gostioničara. Neki mali debeli

čovjek s američkom zastavicom na suvratku na kaputu čuo njega te će reći da je najbolja u New Yorku revija Minskoga u ulici East Houston. Kad je Doc rekao da oni kane pogledati taj rat, počasti ih s nekoliko čašica i reče da će ih sam odvesti k Minskomu. Zvao se Segal, a bio je, veli, socijalist, dok nije potopljena Lusitanija, no sada misli da treba potući Nijemce i razoriti Berlin. Njegova su struka kabanice i odjeća i zadovoljan je, jer samo što nije sklopio ugovor za dobavu uniforma vojsci. »Nama treba rat, da stvori od nas ljude,« govorio je i lupao se u prsa. Odvezli se taksijem u grad, no kad su došli u variété, bio je tako pun da nisu dobili mjesta.

»Stajanje, do vraga... Ja bih ženskih,« reče Doc. Mr. Segal nakrivi glavu i razmisli časkom. »Otići ćemo u Malu Madžarsku,« reče.

Charley je bio potišten. Nadao se da će se lijepo zabaviti u New Yorku. Poželi da mu je biti u krevetu. U Maloj je Madžarskoj bilo mnogo njemačkih, židovskih i ruskih djevojaka. Vino je dolazilo u smiješnim, naglavce izvrnutim bocama, koje su stajale u stalcima nasred svakoga stola. Mr. Segal reče da odsad plaća on. Orkestar je svirao stranu muziku. Doc se prilično napio. Sjedjeli su za stolom, zbijenim između drugih stolova. Charley je švrljao unaokolo i zamolio jednu djevojku da igra s njim, ali ona radi nečega nije htjela.

Uz tezgu zapodjeo razgovor s mladićem suhonjava lica, koji je baš bio u Madison Gardenu na skupštini za mir. Charley naćuli uši, kad je mladić rekao da će nastati revolucija u New Yorku, ako pokušaju da u državi uvedu vojnu dužnost. Zvao se je Benny Compton i učio prava na newyorškom sveučilištu. Charley ode i sjedne s njim za stol i još s jednim čovjekom, koji je bio iz Minnesote i reporter lista Call. Charley ih zapita, kakvi bi mu bili izgledi da prođe inženjersku školu. Bio je već prilično odlučio da odustane od te ponude za ambulantu. No oni su, čini se, mislili da mu nema mnogo izgleda, ako nije za početak uštedio novaca. Čovjek iz Minnesote reče da New York nije zgodno mjesto za siromašna čovjeka.

»Pa do vraga, ja ću, mislim, u rat,« reći će Charley.

»Svakomu je čovjeku radikalnih načela dužnost da volije i u zatvor,« primijeti Benny Compton. »Nastat će svakako revolucija. Radna klasa ne će to dulje trpjeti.«

»Ako bi vi da zaradite novaca, morate otići tamo prijeko u Bayonnu i zaposliti se u tvornici municije,« reći će umornim glasom čovjek iz Minnesote.

»Čovjek, koji to čini, izdajica je svoje klase,« reče Benny Compton.

»Čovjek radnik je u vraškom položaju,« reče Charley. »Ne ću ja do vraga cio život da provedem krpeći limene cijevi za sedamdeset i pet dolara na mjesec.«

»Zar nije rekao Eugene V. Debs, ja hoću da se dignem s narodnim redovima, a ne iz njih?«

»Pa zar ti, Benny, ne učiš dan i noć za to da postaneš advokat i iziđeš iz radne klase?« reći će čovjek iz Minnesote.

»Zato da pokoristim u borbi . . . Hoću da budem dobro zaoštreno oruđe. S kapitalistima se moramo boriti njihovim vlastitim oružjem.«

»Da mi je znati, šta ću raditi, ako bude zabranjen Call.«

»Ne će se usuditi da ga zabrane.«

»Hoće bogme. Mi ratujemo u tom ratu, da branimo Morganove zajmove . . . Poslužit će se ratom, da kod kuće raščiste s opozicijom; ako nije tako, ne zvao se ja Johnson.«

»Kad baš razgovaramo o tom, ja znam nešto zanimljivo. Moja je sestra, znate, stenografkinja... Radi kod J. Warda Moorehouse, zavod za javne poslove, vi znate . . . on vodi propagandu za Morgane i Rockefellere. Ona dakle veli da je cijele ove godine radio s francuskom tajnom misijom. Platili su mu deset tisuća dolara za usluge njegove. Preko nekog tobožnjeg sindikata proturuje on članke u prilog ratu. I to zovu slobodnom zemljom.«

»Ja se ne bih začudio ničemu,« reći će čovjek iz Minnesote, ulijevajući sebi preostatak vina iz boce. »Ta svaki bi od nas mogao biti baš u

ovaj čas vladin agent ili špijun.« Njih trojica, kako su sjedjeli, zgledali se. Charleya prođe po tijelu jeza.

»To sam i htio da vam pripovijedam . . . Moja sestra, znate, ona zna sve o tom, jer radi u poslovnici onoga čovjeka . . . To je zavjera Morgana i onih, da šalju radnike u rat i tim ih upokore.«

»To je bruka . . . Svijet sa Sjeverozapada ne će to trpjeti,« reče čovjek iz Minnesote . . . »Slušajte, vi ste tamo bili kasnije još iza mene. Lafolette iskazuje mišljenje tamošnjega svijeta, je li?«

»Svakako,« odgovori Charley.

»Pa šta onda do vraga?«

»To je meni preduboko,« odvrati Charley i uzme se provlačiti između zbijenih stolova, da nađe Doca. Doc je bio prilično napit i Charley se pobojao da će im to veče zadrijeti jako u novce, rastali su se dakle s mr. Segalom, koji im reče, neka izvole samo za njega poubijati mnogo Nijemaca, te izišli i pošli Houston-ulicom k zapadu. Uz sav se cestobran poredale tačke sa zubljama, od kojih su se u kišnoj pomrčini crvenila zbijena lica na pločniku.

Izіđoše na kraj široke avenuje, gdje se zgrnuo svijet, koji je povrvio iz kazališta. Pred kavanom Cosmopolitan govori neki čovjek sa sapunskoga sanduka. Kako ljudi izlaze iz kazališta, okupljaju se oko njega. Doc i Charley se proguraju, da vide što je. Uhvatili su samo nekoliko odlomaka iz onoga, što taj čovjek izvikuje promuklim lajavim glasom:

»Prije nekoliko dana sjedio sam u Cooper Institutu i slušao Eugena Victora Debsa, i šta je govorio on? Šta je ta civilizacija, ta demokracija, što za njeno spasenje zahtijevaju gospodari da vi radnici žrtvujete svoje živote, šta je...?«

»Hej, jezik za zube... Ako ti se mili, vraćaj se otkud si i došao,« javili se glasovi iz svjetine.

Doca i Charleya su gurali odostrag. Onaj se čovjek sruši sa sanduka i nestade. Avenuja se do kraja napunila uskomešanom svjetinom. Doc se uzeo šakati s nekim krupnim čovjekom u overallu. Redar upade među njih, udarajući palicom i desno i lijevo. Doc se izmahne da odalami redara, no Charley ga uhvati za ruku i izvuče ga iz gužve.

»Ta za Boga miloga, to još nije rat,« reče Charley. Docu se zacrvenilo lice. »Ah, nije mi se milio taj čovo,« reći će.

Iza redara dva su policijska auta s reflektorima navaljivala na svjetinu. Ruke, glave, šeširi, ramena što se guraju, gumene palice, što se dižu i padaju, iskakivale su crne na strahovitoj bjelini reflektorskoj. Charley povuče Doca k ogledalskomu prozoru kavanskomu.

»Je li, Doc, valjda ne ćemo u zatvor, pa da promašimo parobrod,« šapne mu Charley u uho.

»Šta i koristi,« odgovori Doc, »kad će se i onako sve svršiti prije no što mi stignemo.«

Netko zapjeva marseillaisu. Glasovi se pridružili. Doc i Charley su bili ramenima pritisnuti uz ogledalsko staklo. Iza njih je kavana bila puna lica, koja su kao ribe po akvariju plivala po modrom kovrčavom duhanskom dimu. Staklo odjednom prsnulo. Ljudi u kavani poskakali na noge. »Pazite se, kozaci,« uzviknuo jedan glas.

Redarski se kordon kreće avenujom. Za njim se sve širi prazni pločnik. S druge strane, iz Houston-ulice, izlaze redari na konjima. Na pustom prostoru stoje patrolna kola. Redari guraju u njih ljude i žene.

Doc i Charley se promigoljili pored redara konjanika, koji je uz silan gromot kasao na konju po pločniku, i strugnuli za ugao. Ulica Bowery bila je pusta i mračna. Oni pođu na zapad k hotelu.

»Bože moj,« reče Charley, »zamalo što nas nisi ovaj put strpao u zatvor . . . Sada moram svakako u Francusku i hoću da idem.«

Za nedjelju dana bili su na Chicagu, parobrodu Francuskoga parobrodarstva, te plovili kroz Narrows. Bili su mamurni od oprosne večeri, pomalo ih je hvatala muka od zadaha brodskoga, a u glavi im još brujala svirka jazz-banda na pristaništu. Dan je bio zakriven niskim poklopcem olovnih oblaka, kao da će udariti

snijeg. Mornari su bili Francuzi i konobari Francuzi. Uz prvi su objed dobili vina. Bio je još pun stol drugih momaka, koji plove prijeko u ambulantskoj službi.

Poslije večere siđe Doc u kabinu da legne spavati. Charley turi ruke u džepove i pošvrlja po brodu, ne znajući što bi radio. Na krmi su skidali platno s topa od sedamdeset i pet. On se pošeta donjom palubom, punom bačava i sanduka, posrćući sve do pramca preko smotanih debelih konopaca. Na pramcu je bio mali rumen francuski mornar, s crvenom resom na kapi, postavljen za izvidnika.

More se caklilo, a po njemu se talasale prljave ljage, alge i smet. Galebovi sjede na vodi ili stali na komadiće drva što plovi. Ponekad koji galeb tromo raširi krila i odleti uz kriku.

Široki pramac brodski rasijecao je po gustoj vodi, zelenoj kao staklo, dva ravna vala. Charley pokuša da zapodjene razgovor s izvidnikom. Pokaže naprijed. »Istok,« reče, »Francuska.«

Izvidnik nije pazio na to. Charley pokaže unatrag prama dimljivomu zapadu. »Zapad,« reče i potapša se po prsima. »Moj zavičaj, Fargo, North Dakota.« No izvidnik samo strese glavu i položi prst na usne.

»Francuska vrlo daleko, istok . . . podmornice . . . rat,« reče Charley. Izvidnik položi ruku na usta. Naposljetku obavijestio Charleya da ne smije govoriti s njim.